

GHEORGHE TODINCA

**CONTRIBUȚIA MARAMUREȘULUI
LA MAREA UNIRE DIN 1 DECEMBRIE 1918**

**SIGHETU MARMĂȚIEI
2018**

<https://biblioteca-digitala.ro>

MINISTERUL CULTURII ȘI
IDENTITĂȚII NAȚIONALE

GHEORGHE TODINCA

**CONTRIBUȚIA MARAMUREȘULUI
LA MAREA UNIRE DIN 1 DECEMBRIE 1918**

**Sighetu Marmăției
2018**

Coperta I: Detașamentul care a intrat în Maramureș din Regimentul 14 Infanterie Roman și care a eliberat orașul Sighet la 4 ianuarie 1919

Coperta IV: Monumentul ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Maramureșului (ianuarie-martie 1919) din cimitirul central al orașului Sighet

Festivitatea de inaugurare a Monumentului ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Maramureșului (ianuarie-martie 1919). Fotografii din Fondul Dr. Ioan Mihalyi de Apșa

Redactor Gheorghe Todinca

Tehnoredactare Dacia - Mara Bîrta

Tipărit ASKA GRAFIKA

Proiect derulat de Muzeul Maramureșan cu sprijinul financiar al Ministerului Culturii și Identității Naționale în cadrul Programului Centenarului Marii Uniri și a Primului Război Mondial.

Volum publicat în cadrul proiectului „Expoziție documentară – Contribuția Maramureșului la Marea Unire din 1 Decembrie 1918”, derulat de Muzeul Maramureșan prin Primăria și Consiliul Local Sighetu Marmăției.

Conținutul acestui material nu reprezintă în mod obligatoriu poziția oficială a Ministerului Culturii și Identității Naționale, a Primăriei și Consiliului Local Sighetu Marmăției.

GHEORGHE TODINCA

**CONTRIBUȚIA MARAMUREȘULUI
LA MAREA UNIRE DIN 1 DECEMBRIE 1918**

**Sighetu Marmăției
2018**

Adresa Redacției: Muzeul Maramureșan
Piața Libertății nr. 15
435500 Sighetu Marmăției
Jud. Maramureș
Tel/fax: 0262-311521
e-mail: muzeulmaramuresului@yahoo.com

Argument

Se împlinesc 100 de ani de la Hotărârea istorică a Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918.

„Veniți cu miile, cu sutele de mii. Lăsați pe o zi grijile voastre acasă, căci în această zi vom pune temeliele unui viitor mai bun și fericit pentru întreg neamul românesc”, se nota în manifestul ce chema românii din Ardeal, Maramureș, Oaș, Bihor și Banat la a-și hotărî destinul în adunarea de la Alba Iulia, la 1 Decembrie 1918.

Lucrarea de față – o crestomație și un album în același timp – se dorește o culegere de texte, documente și fotografii despre unirea Maramureșului cu România.

Materialele tipărite aici (articole din presa vremii, documente în manuscris și/sau dactilografiate, originale sau copii autentificate, facsimile) au mai fost incluse în lucrări cu caracter istoric (monografii tematice, cărți documentare sau albume despre contribuția maramureșenilor la istoria poporului român, în primul rând la Marea Unire din 1918).

Acest album se adresează în primul rând tinerilor elevi și studenți, dar și profesorilor de istorie, părinților interesați de trecutul zbuciumat al neamului nostru. Crestomație în același timp, lucrarea prezintă în două mari capitole:

- I. Considerații privind ideea de unitate națională. Contribuții maramureșene și
- II. Extrase din presa vremii și reproduceri de documente privind unirea Maramureșului cu Țara Mamă

ideea de unitate națională, lupta maramureșenilor pentru libertate și unitate națională la sfârșitul secolului al XIX-lea – începutul secolului XX, încununată la 1 Decembrie 1918, când la Alba Iulia s-a proclamat unirea pe veci cu România.

Prin cele publicate în această carte dorim să ne adresăm în primul rând maramureșenilor, care sunt urmașii celor amintiți în documente, tinerilor de la sate și orașe, tuturor celor interesați de istoria acestor locuri.

Participanții maramureșeni la Marea Adunare de la Alba Iulia, venirea armatelor române și eliberarea Sighetului în ianuarie-aprilie 1919, constituirea gărzilor naționale române în Maramureș, încheind cu scrisori și documente privind istoria Maramureșului în anul 1919, sunt capitole distincte în prezenta lucrare, ce dau o imagine vie a marilor evenimente trăite de înaintașii noștri în acele zile astrale ale neamului românesc.

Lectorii vor înțelege mai bine și se vor familiariza cu termenii proprii istoriei acelor zile „sfaturi naționale române”, „gărzi naționale române”, „consilii sătești”, Consiliul Național Român al „Comitatului

Maramureș”, „adunare electivă”, „credențional” etc. Vor înțelege că după un război lung și pustiitor, ridicarea noastră ca popor a demonstrat falimentul etic despre lume și viață a celor ce ne-au asuprit.

„Veni-va vremea și a dreptății celei drepte” scria mesianic marele nostru poet național Mihai Eminescu. „A învins Dreptatea! A răsărit soarele Dreptății și pentru noi” spuneau contemporanii Marelui Act al Unirii.

Poporul român, blând, bun, omenos, animat de cele mai sincere și curate gânduri de pace și înțelegere cu toate popoarele lumii, a dat în acele zile mari dovada capacității sale de organizare și afirmare. Atunci, intelectualitatea, solidară cu poporul din care s-a format, a considerat că supremul țel este libertatea și unitatea Națiunii Române. Nimeni nu și-a arogat dreptul de a spune că a făcut unirea, pentru că UNIREA a fost opera tuturor românilor.

Ajutați de puternicii noștri aliați, Statele Unite ale Americii, Franța, Anglia, Italia, care au înțeles legitimitatea istorică a drepturilor noastre istorice asupra pământului românesc, înaintașii noștri au imprimat ROMÂNIEI MARI ideile de toleranță, înțelegere, de libertate politică, socială și religioasă pentru toți cetățenii.

La 100 de ani de la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia trimitem mesajul nostru de pace, bucurii și prosperitate întregului neam românesc, cu dorința de a întări și înfăptui UNITATEA NAȚIONALĂ atât de scumpă înaintașilor noștri, pentru a trăi cu toții într-o lume mai bună și mai dreaptă.

Prezenta lucrare a fost elaborată în urma cercetărilor efectuate de autor la Serviciile Județene ale Arhivelor Naționale ale României din Baia Mare, Cluj Napoca și Oradea.

Principală sursă de informare a constituit-o Fondul documentar Ioan Mihalyi de Apșa și Fondul documentar Artur Coman, ambele fiind proprietatea Muzeului Maramureșan din Sighetu Marmăției. Am mai utilizat fotografii din Arhiva Muzeului Maramureșan și unele piese/document fotografiate în alte surse, biblioteci, fonduri particulare (Ioan de Kovats etc.).

Mulțumim Ministerului Culturii și Identității Naționale pentru sprijinul financiar în publicarea acestei lucrări despre contribuția Maramureșului la Marea Unire.

Sighetu Marmăției
5 noiembrie 2018

Autor
Gheorghe Todinca

Considerații privind ideea de unitate națională. Contribuții maramureșene

Conștiința originii comune a tuturor românilor și totodată a unității lor naționale a străbătut întreaga noastră istorie de la primele începuturi și până la deplina ei înfăptuire în 1918. Ea n-a fost numai a unei provincii ori a unei singure categorii sau clase sociale, a animat toate elementele constitutive ale poporului, ale națiunii, din toate provinciile noastre, numite tradițional „țări”: Țara Românească, Țara Moldovei, Țara Ardealului - cu toate ținuturile ce o înconjoară numite și ele „țări”: Țara Maramureșului, Țara Oașului, Țara Bârsei, Țara Hațegului, Țara Crișurilor, Țara Vrancei, ș.a.

La baza conștiinței unității noastre etnice, a stăpânirii prin limbă și cultură a întregului teritoriu de la izvoarele Tisei, trecând peste Carpați și până la Marea cea Mare, s-a aflat permanenta identificare a poporului român cu moștenirea sa fundamentală daco-romană, conștiința romanității noastre demonstrată prin același grai, cu aceleași forme de viață și cu folosirea în comun a tuturor creațiilor sale culturale, artistice și științifice.

Vornicul Grigore Ureche (1590-1647) consemna în „Letopisețul Țării Moldovei”, cea dintâi mărturisire românească de latinitate și totodată de afirmare a aceleiași origini pentru toți românii din tot cuprinsul vechii Dacii: *„românii câți se află locuitori la Țara Ungureană și la Ardeal și la Maramureș de la un loc sunt cu moldovenii și toți de la Râm se trag.”*¹

Un alt cronicar moldovean, Miron Costin (1633-1691) va scrie „Letopisețul Țării Moldovei de la Aron Vodă încoace” în care continuă cronica lui Grigore Ureche. O primă încercare științifică de a lămuri numele și originea românilor o face în „Cronica polonă” (1677) în care afirma: *„Ca și noi (moldovenii) și muntenii se numesc rumâni, ceea ce este același lucru cu romani”*. Astfel de „romani”, relevă în continuare Miron Costin *„sunt mulți în Țara Transilvaniei și peste tot ținutul Maramureșului și al Oltului în munți”*.²

Domnia lui Mihai Viteazul (1593-1601) are o deosebită însemnătate pentru istoria noastră națională pentru că a fost întâiul înfăptuitor al unității politice. Ideea de țară s-a lărgit îmbrățișând în

¹ **Grigore Ureche**, „Letopisețul Țării Moldovei”, București, 1958, ed. II (Ediția P. P. Panaitescu)

² **Miron Costin**, „Opere”, II, București, 1965, p. 234, (Ediție critică îngrijită de P. P. Panaitescu)

acțiunea lui Mihai interesele neamului și ale creștinătății. Unirea înfiripată de Mihai a pus pentru generații, timp de secole, ideea de a înfăptui din nou și pentru totdeauna unirea românilor: „*Tot ce s-a lucrat și s-a plănuț de la 1601 până la 1918, de o latură și de alta a Carpaților, fie pentru, fie contra acestei uniri, a fost ca o pregătire îndelungată și temeinică pentru dorita ei înfăptuire pe vecie*”³, spunea marele savant I. Lupaș.

Istoriografia română se manifestă, în a doua jumătate a secolului al XVIII-lea cu mai multă vigoare în Transilvania, luând totodată și un pronunțat caracter politic⁴.

La originea iluminismului transilvan cunoscut sub denumirea de „Școala Ardeleană” se afla acțiunea politică cu un profund substrat național desfășurată de episcopul greco-catolic al Blajului, Inochentie Micu (1692-1767), care impune primul folosirea sintagmei de „nație română” și care a înaintat primele memorii Dietei Ardealului și Curții de la Viena pentru recunoașterea drepturilor politice și sociale ale poporului român din Transilvania, considerat de nobilii străini ca plebea „tolerată”.⁵

Considerând limba și istoria ca arme în lupta pentru emanciparea socială și națională a poporului român, corifeii Școlii Ardelene, Samuil Micu (1745-1806), Gheorghe Șincai (1753-1816), Petru Maior (1761-1821), Ioan Budai Deleanu (1760-1820), au avut un larg orizont cultural, de proporții europene. Cercetarea arhivelor de la Roma și Viena, au dat scrierilor lor nu numai o impresionantă erudiție modernă, dar și o soliditate documentară care le-a conferit o prestigioasă autoritate.

„Școala Ardeleană” avea să așeze pe o treaptă superioară problemele cu privire la limbă, relevându-i originea latină, prin ea elaborându-se primele gramatici științifice și dicționare românești. Au publicat scrieri cu caracter istoric, filozofic, religios, didactic, economic, literar. Prin stăruința lor neobosită de a înlocui alfabetul chirilic - vechea moștenire a influenței slavone în cultura română - cu alfabetul latin, ei au dat apoi un puternic impuls afirmării caracterului latin al limbii române și odată cu aceasta, a culturii naționale.

Samuil Micu, în a sa „Scurta cunoștință a istoriei românilor” arată că românii „în Țara Ardealului cu mulțimea întrec pre toate alte neamuri care sunt întru aceste pământuri. Iară în Țara Românească și Moldova mai cu samă singuri românii sunt locuitori. Afară de locurile acestea, mai mulți români locuiesc în Machedonia și se chiamă vlahi”⁶.

---

³ I. Lupaș, „Istoria Unirii Românilor”, ediția a II-a, Editura Scripca, București, 1993, p. 114-116.

⁴ Lucian Blaga, „Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea”, București, 1966 și David Prodan, „Supplex Libellus Valachorum”, București, 1967.

⁵ D. Prodan, „Supplex Libellus Valachorum”, p. 141

⁶ Samuil Micu, „Scurtă cunoștință a istoriei românilor”, București, 1963, p. 71

Trăind în 1774 „în Roma papilor”, Gheorghe Șincai și-a adus o contribuție masivă în afirmarea conștiinței romanității noastre. Opera sa istorică „Hronica românilor și a mai multor neamuri”, reprezintă cel mai impunător monument al istoriografiei „Școlii Ardelene”, considerată de Nicolae Iorga ca una din „cele mai bogate, din cele mai numite, din cele mai cinstite ce se pot închipui”⁷ în acest „Hronic” va afirma Gheorghe Șincai că: „românii nu sunt numai suferiți în Ardeal, ei sunt vatra Ardealului”⁸.

Revoluția de la 1848, prin aria de desfășurare și prin simultaneitatea unora din actele sale a constituit cadrul cel mai larg al manifestării conștiinței originii române și a unității naționale românești. Nicolae Bălcescu scria în timpul revoluției: „Ținta noastră socotesc că nu poate fi alta decât unitatea națională a românilor. Unitate mai întâi în idei și simțăminte care să aducă apoi cu vremea unitatea politică (...) Româanismul dar e steagul nostru; sub dânsul trebuie să chemăm pe toți românii”⁹.

În Revoluția de la 1848 s-au integrat toate provinciile istorice românești, și toate au fost rând pe rând vatra ideilor ei. Maramureșenii așteptau din marile și generoasele programe ale Revoluției nu numai desființarea servituților feudale ci și drepturi de ordin național. Aceste deziderate majore ale revoluției fără de care „republica e numai un despotism afurisit”, cum afirma Simion Bărnuțiu, și-au găsit formularea în programul revoluționar de la Blaj.

Ideile de libertate socială și națională ale revoluției de la 1848 aveau să fie cunoscute în întreg Maramureșul¹⁰.

Cu toate măsurile de pază și intimidare luate de autoritățile Revoluției maghiare, se ajunge la ciocniri sângeroase, între români și trupele de honvezi și gărzile naționale maghiare trimise împotriva lor soldate cu morți și răniți. La 30 septembrie 1848, borșenii rup emblemele ungare de pe primărie și alungă jandarmii din comună, precum și pe comisarul Ludovic Jura, însărcinat cu recrutările. Încurajați de căpitanul Binder de la Năsăud borșenii opun o dârză rezistență, până când copleșiți de forțe superioare capitulează la 28 octombrie 1848¹¹.

Deși înfrântă prin intervenția trupelor țariste, revoluția de la 1848/1849 din Transilvania și celelalte provincii românești a pus în fața

⁷ Nicolae Iorga, „Istoria literaturii române în secolul al XVIII-lea”, II, p. 185.

⁸ ibidem, I, p. 48-49

⁹ apud. „Românii tot se adună... Alba Iulia, 1 decembrie 1918”, Editura Militară, 1977, p. 23.

¹⁰ V. Căpălnean, Ioan Sabău, Valeriu Achim, „Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente 1848-1918”, București, 1981, p. VIII - XI.

¹¹ Alexandru Filipașcu, „Istoria Maramureșului”, București, Editura Univers, 1940, p. 186-187

lumii civilizate dezideratele de unitate, independență și libertate națională.

În perioada regimului absolutist care a urmat revoluției, lupta pentru libertate națională s-a dus și în Maramureș prin cultivarea limbii române, a extinderii și dezvoltării învățământului românesc prin școlile confesionale greco-catolice. Românii maramureșeni organizându-și viața națională proprie. După zbateri și suferințe, în 1856. un număr de 55 comune de pe văile Izei, Marei și Vișeuului precum și mai multe sate din Sătmar și Ugocea se desprind de sub jurisdicția episcopilor ruteni de la Muncaci, care dintotdeauna au dus o politică de implementare a slavismului, și se atașează Episcopiei greco-catolice române de la Gherla. De acum, tinerii maramureșeni studiază la școlile transilvane, unde în **Spiritul** curentului „Școlii Ardelene” li se trezește conștiința originii și unității neamului și se pregătesc cu rigoare științifică pentru lupta națională și politică.

Episcopul greco-catolic Ioan Alexi de la Gherla atrăgea atenția preoților și dascălilor maramureșeni despre importanța cunoașterii și cultivării limbii române: „Limba cea mai dulce e aceea pe care o am supt cu laptele maicii noastre. Drept aceea numai acela este fiu adevărat al maicii sale care vorbește, folosește și prețuiește limba ei [...] Datorința noastră a tuturor este a susține limba română, aceasta a o învăța, studia și mai ales tinerimea cu cea mai mare diligență[sânguință] să se ocupe de ea, și bine învățând-o, să se facă aptă de a putea ocupa vreun post în oricare dregătorie civilă. Deci nimănui nu-i este iertat a se lepăda de limba sa română”¹²

În 1860 se restabilește viața constituțională și în Maramureș, fapt care va permite preluarea de către români, care erau majoritari, a conducerii comitatului. Iosif Man este numit comite suprem¹³. Alături de Iosif Man, în lupta pe tărâmul vieții național-culturale se aflau și alte mari personalități maramureșene: Gavrilă Mihalyi, Ioan Iurca, Vasile Mihalca, Mihai Pavel - vicarul unit al Maramureșului, Mihai Rednic, Petru Mihalyi, Simion Pop, ș.a. În congregațiunea comitatensă ținută la 13 decembrie 1860, Iosif Man propune înființarea „*Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș*”, cu un institut preparandial și Alumnen (cămin, internat).

Dr. Ioan Mihalyi de Apșa afirma în ședința Asociațiunii din 15 martie 1875: „*E lucru dureros a vedea o mulțime de români pierzând terenul de sub picioarele lor, pierzând țarina cea sacră, ce i-a servit de refugiu în contra inamicilor externi. S-o zis cu mult adevăr că nu numai la periclu [pericol] să fim îngrijorați, fiindcă pacea e și mai periculoasă*

¹² **Al. Filipașcu**, „Istoria Maramureșului”, Ed. Unirea, București, 1940”

¹³ *** „Analele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș 1860-1905”, Gherla, 1906, p. 5-6

[...] românul e pe cale de a-și pierde moșiile, pe care le-a apărât timp de 17 veacuri, acum din lipsă de concurență și industriași români. Vreo câțiva funcționari și preoți nu vor putea salva un popor întreg, dacă masa lui cea mare rămâne tot masa crudă a veacurilor întunecate [...].

A sosit timpul suprem când trebuie să ne ocupăm de noi înșine și să fim pătrunși de aceea că numai o educație națională poate să șteargă de pe fața noastră urmările rușinoase ale trecutului, dacă vom crește pentru patria comună, pentru biserica și națiunea română, români culți, învățați, români liberi și virtuoși”¹⁴

Petre Mihalyi, notarul Asociațiunii, scria protopopului greco-catolic al Tractului Vișeu, Vasile Mihalca, la 12 decembrie 1864: „Cultura unui popor fiind treapta, pe carele dânsul înaintează a ocupa sfera meritată în viața socială precum și politică, poate să aducă legi pentru egal îndreptățirea românului cu celelalte naționalități dar dacă nu vom poseda calitatea intelectuală recerută, nu vom putea câștiga influența politică, care după atâția secolii sârmanului Român i s-ar cuveni”¹⁵. Un mare merit al Asociațiunii a constatat și în faptul că la Preparandie, pe lângă localnici, au fost admiși elevi și din alte comitate; prin cei 120 de absolvenți ai Preparandiei sighetene se deschid numeroase școli românești în Maramureș, Oaș, Sătmar, Lăpuș.

Personalități marcante ale românilor maramureșeni, Mihai Pavel, Vasile Mihalca, Iosif Man, Ioan Pop, Ioan Mihalyi, au încercat să îmbunătățească viața preoților și a învățătorilor și să-i atragă la o viață politică și culturală națională. Se cer măsuri ferme împotriva celor care, români fiind, devin „nepăsători și frivoli față cu părtinirea literaturii române, unii nu numai că nu se abonează la presa în limba română, dar și ziarele primite gratuit nu le citesc, arătându-se indiferenți față cu tot ce se numește românesc; atâta supărare neputându-se suferi în nime care trăiește cu și în pâinea românească”¹⁶. Același Vicar al Maramureșului Ioan Pop, cere la 16 martie 1876 tuturor intelectualilor, rugat fiind de profesorul Ioan Moldovan, să cumpere „Foaia scolastică” și „Economul” apărut la Blaj și le atrage atenția asupra calității deosebite a revistei „Școala română”, „întrucât aceea o laudă mai multe ziare germane și întru adevăr foaia atinsă ar face onoare oricărei națiuni”¹⁷.

Ajunsă în situația de a fi desființată de autoritățile austro-ungare, Preparandia din Sighet a trebuit să renunțe la predarea orelor în limba română. Maramureșenii sunt obligați să cheme învățători din Transilvania

¹⁴ apud. A. Coman, „Documente Istorice Maramureșene”, Vișeu de Sus, 1937, p. 4.

¹⁵ ibidem, p. 7-8.

¹⁶ Gheorghe Todinca, „Documente inedite privind școlile și învățământul românesc în Maramureș (1852-1977)”

¹⁷ Ibidem p. 5

și zonele limitrofe. Legăturile frățești de o parte și alta a munților erau intense, îndeosebi cu Năsăudul și Țara Lăpușului, afinitatea fiind reciprocă. Năsăudenii făceau și ei repetate apeluri pentru sprijinirea Preparandiei române din Năsăud. Alexe Anderco, protopop și director al școlilor române din Borșa, se adresează lui Vasile Mihalca, protopop în Vișeu, rugându-l să ajute Preparandia din Năsăud „*căci a o neglija e ucidere de națiune pentru că [sumele adunate pentru ea] sunt numai uneltele a ajunge scopul. Fondurile pot fi și trebuie procurate prin colecte, arendare de pământuri, pentru a salva Preparandia română ca să avem barem una preparandie națională*”¹⁸.

Din Țara Lăpușului vin alte apeluri făcute maramureșenilor pentru ajutor. Învățătorul Dimitrie Varna din Lăpușul românesc, într-o scrisoare către A. Anderco, protopopul Districtului Vișeu la 1874, arăta că școala care o conduce „*se menține numai prin oferte benevole, din mila și grația unor frați români, cari cunosc și știu că numai școala poate da viață unei națiuni*” și îl roagă să inițieze o colectă „*nu numai în Borșa, ci în întreaga țară a lui Dragoș, Marmația*”¹⁹.

Un rol complementar față de „Asociațiune” îl va avea în deceniile șapte și opt ale secolului al XIX-lea „Societatea de lectură a românilor maramureșeni Dragoșiana” (1867) de la Sighetul Marmației în cadrul căreia, după informațiile lui Ioan Bîlțiu Dăncuș „*se citeau poezii originale, nuvele, dizertații și comunicări - toate pline de iubire de neam, străbătute de cel mai înalt naționalism (patriotism) român*”²⁰.

Între revoluția de la 1848 și Marea Unire din 1918, două mari evenimente au marcat istoria poporului român: înfăptuirea Unirii Principatelor la 1859 și dobândirea independenței de stat a României prin războiul din 1877-1878. Entuziasmul maramureșenilor la actul istoric de la 24 ianuarie 1859 a primit noi conotații prin contribuția lor directă la războiul de independență, fie luptând cu arma în mână pe câmpurile de luptă, fie strângând bani și ofrande pentru armata română.²¹ Între maramureșenii care au luptat și s-au acoperit de glorie în luptele de la Grivița amintim pe căpitanul Titus Dunca din Șieu, prieten apropiat al lui G. Garibaldi. Este de înțeles că nu cunoaștem multe nume de participanți, pentru că autoritățile austro-ungare sancționau aspru asemenea atitudini. Totalizând ajutoarele bănești oferite de maramureșeni pentru sprijinirea războiului de independență - ne referim doar la centrul de colectare de la Sibiu - rezultă că acestea proveneau de la 420 de persoane printre care se

¹⁸ Ibidem

¹⁹ Ibidem p. 7

²⁰ Ion Bîlțiu-Dăncuș, „De la <ASTRA> eroică”, în „Graiul Maramureșului”, nr. 127 din 30 ianuarie 1936

²¹ V. Căpâlnean, I. Sabău, V. Achim, „Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională”, București, 1981, p. XXIII.

remarcă Doamnele Man și Iurca din Sarasău. și însumau peste 1396 lei în valuta anilor 1877-1878.²²

În condițiile de accentuare continuă a politicii de oprimare a naționalităților nemaghiare, impusă și dezvoltată prin legile votate în primele decenii de regim dualist austro-ungar, fruntașii românilor din Transilvania și Ungaria continuă, în limitele vechii lor tradiții de deplină legalitate, lupta pentru menținerea ființei naționale.

Înființarea unei Societăți pentru Fondul de Teatru Român a fost bine primită de românii din nord vestul țării, dovadă fiind numeroasele telegrame de adeziune expediate din Satu Mare, Baia Mare, Sighetul Marmăției și din alte orașe. Scopul inițial al acesteia, încă de la înființarea în 1870, trecând peste numeroasele greutăți materiale la care trebuiau să facă față, a îngrădirilor, persecuțiilor și a urmăririlor din partea autorităților maghiare, depășea interesul strict teatral, cultural sau documentar, „reprezentând o prețioasă moștenire istorică, ce a avut la vremea sa implicații generale, mai largi, naționale, sociale și chiar politice, precum și însemnate iradiieri peste munți în Țara Liberă”²³.

La adunările generale, care se țineau în fiecare an în alt oraș, în prima parte se dezbăteau problemele teoretice legate de istoria și conținutul teatrului, semnificația sa estetică și națională, repertoriul teatrului, despre care conferențiau Iosif Vulcan, Paul Varici, Vincențiu Babeș, Valeriu Braniște, Victor Goldiș, Al. Bogdan²⁴.

În partea a doua a întrunirilor se organizau concerte și spectacole în care erau incluse atât creațiile poezilor și compozitorilor din România, multe dintre ele devenind bunuri culturale de largă circulație în întreg spațiul românesc, cât și creații ale unor autori autohtoni.

În acest fel, activitatea Societății pentru Fond de Teatru Român se va încadra în marele front al luptei pentru unitate culturală și politică a poporului român, noua Societate având un rol esențial în dezvoltarea legăturilor de ordin artistic și nu numai cu România. Înființarea ei a produs vie satisfacție la București. Spre a-i face cunoscute scopurile, mai multe periodice au publicat programul de activitate, iar V. A. Urechia a organizat în beneficiul acesteia un spectacol la Ateneul Român.

Teritoriul nord-vestic al românismului a găzduit adunări generale ale Societății pentru Fond de Teatru Român la Satu Mare (1-2 mai 1872), Baia Mare (7-8 august 1881), Sighetul Marmăției (7-8 august 1882), apoi

---

²² ibidem, p. XXIV

²³ **Al. Porțeanu, Dr. Valeriu Braniște** și Societatea pentru Fond de Teatru Român în Transilvania, în Centenarul „Societății pentru crearea unui Fond de Teatru Român (1870-1890)”, Editura Comitetului pentru Cultură și Educație Socialistă al județului Bihor, Oradea, p. 119

²⁴ **Valeriu Achim**, „Nord-Vestul Transilvaniei. Cultură națională – finalitate politică. 1848-1918”, Editura Gutinul, Baia Mare, 1998, p. 261-302

Somcuta Mare (1886), Șimleul Silvaniei (1901).

Entuziasmul frunțașilor români din aceste localități pentru manifestările prilejuite de adunările generale s-a manifestat prin amploarea pregătirilor (primire, cazare, masă, asigurarea sălilor pentru adunare, banchete), prin popularizarea manifestărilor și asigurarea unei numeroase asistențe.

O importanță deosebită a avut Adunarea generală a Societății pentru Fond de Teatru ținută la Sighet în zilele de 7-8 august 1872, fiind însoțită de ședințe festive, alte diferite manifestări culturale și de o serată dansantă.

Adunarea a avut un succes deosebit, deoarece, un public numeros s-a adunat mai ales de prin Maramureș, precum și din Sătmar, Ugocea și părțile învecinate, ca să asiste la această sărbătoare națională. În cadrul raportului prezentat în plen, se fac referiri la scopul teatrului: „*De a fi un organ de frunte pentru poleirea gustului frumos, pentru răspândirea moravurilor bune și pentru cultivarea limbei*” și se dă o definiție teatrului, care este „*o oglindă în care se reflectă secolii trecuți și în care ne vedem noi înșine, cu toate însușirile bune și rele; o școală în care prin exemple prezentate învățăm a iubi virtutea și a disprețui păcatul; un tribunal necorupt și drept, care prezintă fără cruțare verdictul său*”.²⁵

Cu ocazia banchetului Societății de teatru, Ioan Mihalyi de Apșa ține o frumoasă expunere, din care s-a păstrat în concept în Arhiva Mihalyi doar următoarele fragmente, publicate de noi recent: „*Arta teatrală nu este creațiune modernă. De când a pășit omenirea pe calea civilizațiunii, de când a început conștiința frumosului și adevărului, de odată cu ivirea eroilor și semnelor mitologice din acei secoli depărtați aflăm la greci și la romani urmele acestei arte frumoase [...]. Dar precum soarele după ce ajunge zenitul său, scoboară și apune și ne lasă în întuneric, astfel și arta teatrală a apus împreună cu cele două națiuni și după lungi secoli adică în evul nostru a răsărit iar, producând în Marea Britanie pe regele dramaturgilor, în Franția și Spania pe nemuritorii Corneille, Moliere, și alții*”²⁶.

Pregătirea și desfășurarea manifestărilor culturale și naționale românești de la Sighet atrag atenția contelui I. Lonyay, care în rapoarte prezintă Ministerului de Interne al Ungariei evenimentele: „*Românii din județ vor organiza în ziua de 7 august [1882] un concert și o serată dansantă publică în vederea măririi fondului prezentat drept scopul acestei asociații. Dacă sunt bine informat, se așteaptă sosirea a numeroși*

²⁵ Ziarul „Familia”, anul XVIII, august 1882, p. 376-377

²⁶ **Mihai Dăncuș, Gheorghe Todinca**, „Documente inedite privind mișcarea națională română în Maramureș la sfârșitul secolului al XIX-lea” în Acta musei maramorosiensis I, 2002, p. 397

români din județele Satu Mare și Bihor, mai departe și din Ardeal și chiar Banat. Familia Mihalyi, locțiitorul de vicar Kökenyedi, preotul Bud din Șugatag și în fine profesorii Pop Ioan și Bușiția desfășoară o activitate vie în vederea trezirii interesului românilor maramureșeni.

Dacă această asociație nu ar avea altul scop decât acela menționat în statute, atunci nu aş avea motiv temeinic să privesc cu toată neîncrederea activitatea lor, dar totuși această itinerantă în regiunile considerate până acum având sentimentele cele mai patriotice și pentru că, influența notabilităților naționale venite recent din toate regiunile țării, să propage ideea națională în detrimentul sentimentului maghiar și al fidelității față de regele nostru încoronat.

Pentru că cred că dacă numai strângerea de fonduri ar fi scopul urmărit, nu la Baia Mare și la Sighetul Marmăției ar ține ședințele lor ci acolo unde, fiind o populație românească mai numeroasă ar putea conta pe un succes material mai mare”-²⁷

Printre participanții manifestărilor de la Sighet din 7-8 august 1882, găsim pe Vincențiu Babeș, Iosif Vulcan din Oradea, judecătorul Mihai Șerban din Seghedin și Bilțiu din Carei și Baia Mare²⁸.

„După umila mea părere, importanța celor întâmplate nu poate fi tăgăduită pentru că de acuma Maramureșul va avea un partid care să se declare pe față daco-român”-²⁹.

Vicecomitele V. Mihalca propune lansarea unei liste de subscriere pentru ajutoarea școlilor confesionale române. De la cei peste 100 de intelectuali români este colectată suma de 500 fl.³⁰

Un alt raport al contelui Lonyay către Ministerul de Interne, datat cu nr. 432 din 9 august 1882 relatează cu spirit de pătrundere aspecte din manifestările Societății pentru Fond de Teatru la Sighet. La masa festivă comună, „preotul Tit Bud din Șugatag a toastat pentru Mihăileni, pentru vicarul Kökenyedi și pentru Basiliu Iurca ca buni români și a permis, să declare că nu este de repetat acela care nu-i urmează pe cei numiți, care nu are curajul să-și facă cruce în public și să declare cu mândrie că este român.

După aceasta Vincențiu Babeș a completat, dând dreptate lui Bud, că nu este cinstit un astfel de om și i-a îndemnat pe cei prezenți să nu le fie frică de denumirea de daco-români”.

În apărarea istoriei naționale, Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, membru corespondent al Academiei Române, pe lângă publicarea volumului „Diplome Maramureșene din secolele XIV și XV” și a altor lucrări de

²⁷ Idem, p. 398

²⁸ V. Achim, op.cit., p. 275

²⁹ M. Dăncuș, Gh. Todinca, op. cit., p. 400

³⁰ Ibidem. P. 399

istorie, arheologie, în fața Societății Istorice Maghiare care și-a ținut adunarea generală la Sighet la 6 august 1889. a combătut cu argumente științifice teoriile ce contestau originea și continuitatea românilor pe aceste meleaguri³¹.

Un moment important în lupta națională l-a avut și în Maramureș constituirea despărțămintelor ASTREI. La 20 august 1911. la Vișeu de Sus se constituia primul despărțământ al ASTREI pentru comunele românești de pe văile Vișeu și Iza. Președinte a fost ales preotul greco-catolic Emil Bran, iar vicepreședinte juristul G. Iuga. *„respectându-se vechea tradiție de a așeza biserica în fruntea tuturor instituțiilor culturale”*³².

În prima adunare cercuală, ținută la 1 decembrie 1912 în „biserica cea nouă” din Dragomirești, Emil Bran, arăta că maramureșenii nu sunt numai o parte întregitoare a neamului românesc. *„Strămoșii dumneavoastră, au fost odinioară mândria neamului românesc. Oameni puternici în războaie, voinici și biruitori; boieri dăruși cu nobilime dela Craii țării noastre și dela voievozii Ardealului, pentru vitejia și înțelepciunea lor. Aveți datorință deci, datorință sfântă de sufletul, inima și mintea și cu un cuvânt de întreg sufletul dumneavoastră ca să vă deșteptați, să învățați carte, cultura românească și să vă desfățați ca într-o grădină de flori în frumusețea literaturii, a scrierilor românești, că numai așa vă puteți face vrednici de numele falnicilor străbuni și vă puteți croi o stare mai fericitoare decât aceasta de acum!”*³³

La Sighetul Marmației, Ioan Mihalyi de Apșa ia inițiativa înființării unui despărțământ al Astrei, pe 20 ianuarie 1913, înaintând o cerere poliției comitatului. Șeful poliției, G. Ibrany respinge acțiunea, cu următoarea motivație: *„Anunțarea făcută nu o iau la cunoștință, iar ținerea adunării proiectate o resping. Motivare: În Ungaria nu este dorită decât propagarea culturii maghiare, deoarece propagarea culturii națiunilor străine împiedică consolidarea ideii de națiune maghiară unitară. Este de datoria fiecărui funcționar ca să se folosească de toate mijloacele, de care dispune, ca să apere la timp ideea de stat maghiar unitar, împotriva oricărui atac”*³⁴.

Inițiativa lui Ioan Mihalyi este repetată în anul următor, având sprijinul unui grup de tineri, în frunte cu Vasile Chindriș, Titus Doroș, Ioan Kovacs, astfel că Despărțământul Sighet al ASTREI este înființat la

³¹ Valeriu Achim, „Dr. Ioan Mihalyi de Apșa susținând vechimea și continuitatea românilor maramureșeni”, în „Marmația”, IV, Muzeul Județean Maramureș, Baia Mare, p. 61-63.

³² Alexandru Filipașcu, op. cit., p. 227.

³³ *** „Viața culturală în Maramurăș. Despărțământul Vișeu-Iza”, în revista „Transilvania”, nr. 6, noiembrie-decembrie 1912, an X/III, p. 538

³⁴ Al. Filipașcu, op. cit., p. 229-230

25 februarie 1914. Datorită vârstei înaintate a lui Ioan Mihalyi, președinte este ales Vasile Chindriș. Pentru ședința inaugurală a adunării generale din 21 iunie 1914, academicianul Ioan Mihalyi pregătește un frumos discurs:

„Ca unul dintre membrii cei mai vechi ai Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului r[omân] vă salut pe toți care ați binevoit a se înfățișa la această primă conferință a despărțământului nostru [...] Societatea aceasta poartă și numele mai scurt „Astra”, adică stea luminătoare din ceriu, ca și cea care oarecând a condus pe cei trei crai înțelepți de la răsărit la leagănul mântuitorului nostru, luminând în calea lor, astfeliu ne va conduce Astra pe noi, dacă o vom părtini și va revărsa luminile sale în strâmtoarele întunecate ale munților noștri, unde precum se scie, soarele răsare mai târziu decât la șesul larg și bogat [...] Să aveți încredere în bărbații care stau în fruntea despărțământului acestuia, ei sunt frați de ai noștri, conduc trebile, lucră și se ostenesc curat din râvnă către poporul nostru părăsit cum ne învață evanghelistul: faceți bine, dați împrumut, nu așteptați nimic.

Ei vor da împrumut din învățătura și ființa lor: dorim să împrumute cu mult și bun rezultat.

Nobil ursit cerul i-a împărțit

*Lucrul lor e pentru veșnicie”.*³⁵

Izbucnirea primului război mondial în 1914 a împiedicat proiectata înființare a despărțământului "ASTREI" la Sighet. Războiul, „aspră încercare pentru popoarele aflate în conflict”, avea să ducă la intensificarea amplului și complexului proces al mișcărilor naționale al popoarelor subjugate de imperiile multinaționale și anacronice. Se impunea o nouă ordine politică în Europa și în întreaga lume, clădită nu pe forță, asuprire și dictat, ci pe legitimitatea dreptului națiunilor, mici sau mari, de a se afirma libere și independente în cadrul statelor lor unitare și suverane.

Poporul român își intensifică lupta de eliberare națională a provinciilor istorice ce se aflau încă sub dominație străină, pentru unirea acestor provincii surori cu patria mamă, România³⁶. În acest context nici măsurile de forță nici acțiunile diversioniste nu mai pot atenua conflictul ireconciliabil dintre monarhia dualistă și națiunile oprite, principiul naționalităților câștigând audiență și teren în mod definitiv.

³⁵ M. Dăncuș, Ioana Dăncuș, Gh. Todinca, „Casa muzeu Mihalyi de Apșa în Pantheonul neamului românesc” în Acta musei maramorosienis, V, Sighetul Marmăției, 2006, p. 388-389

³⁶ *** „Marea Unire a românilor în izvoare narative”. Editor Stelian Neagoe, Ed. Eminescu București, 1984

În anul 1914, Maramureșul a fost, prin politica guvernelor Austro-Ungariei, județul cu cei mai puțini știutori de carte: 21,8% - în comparație cu județul Odorhei, de exemplu 58,3%. La o populație de 73.439 români și 28.393 maghiari existau 345 de școli maghiare și doar 42 românești³⁷. Din 18 bănci, doar una singură era românească: Banca "Maramureșeană", fondată în 1911, cu un capital de 220.000 coroane.

Rechizițiile forțate, aplicate îndeosebi populației române, au avut drept consecință scăderea considerabilă a numărului de animale. Evidențiem acest fapt prin cifrele statistice întocmite de administrația maghiară din timpul războiului. În Ieud, Glod, Dragomirești ș.a., efectivul de porcine s-a redus la mai mult de jumătate. Numărul boilor a scăzut în primii doi ani de război la mai mult de jumătate: în Dragomirești, de la 118 la 40 de capete, în Glod de la 130 la 48 de capete³⁸.

Peste 500.000 de români din monarhie au fost mobilizați. Pe front, au participat direct la lupte 449.796 militari, din care au murit în lupte 41.739 și 11.275 în spitale, în urma rănilor³⁹. Introduși în sectoarele cele mai grele ale fronturilor, în regimente de asalt (numite în popor „sturm”), având „dreptul” de a purta tricolorul național român și a porni la atac pe muzica marșului „Deșteaptă-te române”, au luptat și au căzut fără voia lor pentru o cauză străină neamului nostru.

Din Maramureș au luat parte la lupte peste 10.000 de români, înrolați, majoritatea în regimentul 85 Infanterie, cu garnizoana la Sighet. Au luptat pe fronturile din Galiția, Ucraina, Serbia, Italia în marile bătălii de la Lemberg, Doberdo, Manilova, Piave⁴⁰.

Pentru a întregi tabloul suferințelor îndurate de românii maramureșeni și în primul război mondial, amintim foametea și rechizițiile forțate din zonă. În anul 1915 episcopul greco-catolic Victor Mihalyi de Apșa este nevoit să se adreseze primul ministru al Ungariei pentru a ajuta populația înfometată a Comitatului Maramureș. Cererea nu a fost satisfăcută motivându-se prioritatea pentru trenurile militare și apropierea liniei frontului.

Lucrările de folclor consemnează atitudinea maramureșenilor față de război.⁴¹ Avem acum posibilitatea de a prezenta gândurile participanților la lupte, extrase dintr-o colecție unică din patrimoniul Muzeului Maramureșului, Fondul Artur Coman.

---

³⁷ *** „Ardealul, Banatul, Crișana și Maramureșul”, 1919

³⁸ Arhivele Statului Sighetul Marmăției, Fond Prefectura Comitatului Maramureș, actele Comitetului Suprem, dosar 17/1916

³⁹ T. Păcățeanu, „Jertfele românilor din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș în războiul mondial”, fa., f. I., p. 25.

⁴⁰ Al. Filipașcu, „Istoria Maramureșului”, București, 1940, p. 231-233

⁴¹ Aurelian Popescu, „Ideea de unitate națională în viziune populară”, Editura Scrisul românesc, Craiova, 1980

Colecția cuprinde peste 300 de cărți poștale și scrisori de pe fronturile primului război mondial, adresate de combatanți familiilor de acasă, marea majoritate din Vișeu de Jos reprezintă un cadru ideal de investigație istorică, etnografică, mai ales că acoperă prin mărturii toți anii războiului (1914-1918). Deși cenzura militară foarte severă nu permitea exprimarea liberă a gândurilor și sentimentelor expeditorilor dincolo de stereotipia formulărilor de început poate fi surprinsă adevărata atitudine față de război a omului copleșit de teribila amenințare a morții⁴².

Multe din cărțile poștale trimise prin corespondența militară au imprimat în nouă limbi (cele mai cunoscute între soldații armatei austro-ungare) textul:

„SUNT SĂNĂTOS ȘI ÎMI MERGE BINE”

„PE ACEASTĂ CARTE NU ESTE IERTAT A SE FACE ALTE ÎMPĂRTĂȘIRI”.

Se știe că aceste cărți poștale erau trimise în pragul unor mari mișcări de trupe sau acțiuni importante pe câmpurile de luptă.

Zăhărie Onuț relatează astfel plecarea pe front a unității sale, Regimentul 82 Infanterie: „*Pă gheizeș plecăm din Odorhei. Iar mărjam o săptămână pă gheizeș și pă gios*”, ajungând în 16 februarie 1916 „*din Polonia din țară drept în țara rusului*”.

Năsui Vasile din Vișeu de Sus descrie familiei drumul său spre front (în octombrie 1915): „*Karte făcută mergînd pă gheizeș din Iagodin și am plecat sînbătă și am tot mîrs pînă miercuri și încă n-am sosît*”. Neștiind unde va ajunge continuă: „*și tot pîn țara rusului ne ducem și mai încolo vă rugați și pentru mine să ne mai vedem în țara noastră*”.

Tot atunci Pop Ioan scrie: „*am sosit pă loc unde am fost și omătu-i de două pălmi tare rele zile petrec să se știe*”. Prin aceeași scrisoare își anunță rudele și consătenii că acolo unde e se află unii cunoscuți („Mihai în spital, alții în rezervă”). „*Mai departe fã ce ți-a ajuta Dumnezeu că nu-ți pot ajuta nimic și porția mea o jeacă*” scrie și Borca Lazăr către Pop Năstacă (22 decembrie 1915)⁴³.

În multe scrisori se urează „voie bună și sănătate” și la cine va citi cartea și la cine va auzi-o. majoritatea grafiilor sunt neglijente și/sau scrise de camarazi care nu știau bine românește sau nu posedau corect ortografia. Unii camarazi se semnează: „Scriitor Fanu Vasile june din comuna Pesac Banat comitatul Torontal pretin bun” (pentru Tomoioagă Gabor către Tomoioagă Marie, 6 noiembrie 1915).

Pe scrisoarea trimisă la 3 septembrie 1916 de Pop Ioan către Tomoioagă Năstacă este consemnat: „Cartea este scrisă de Alexa din

⁴² Gh. Todinca, „Scrisori din război. Românii maramureșeni pe fronturile primului război mondial (1914-1918)”, în „Tradiții și patrimoniu”, 2003, p. 26

⁴³ Ibidem, p. 26

Banat Vingă Panciova” și încheie „iertăți pentru karte că nu știu scrie”.

Năsui Găvrilă scrie la 28 decembrie 1915 prin Kövesi Pal, soției lui Năsui Matei, tot din Vișeu de Jos: „îmi pare rău că nu pot să vă povestesc ce am petrecut în aceste 17 luni. De scris nu se poate, dară să scap din războiul aiesta aș povesti toate ce am petrecut întru acest timp cât suntem în străinătate”⁴⁴.

Andreica Gheorghe o roagă pe Ileana Marinca să-l ierte că nu poate scrie des „că nu-s pe-n orașe da sunt pă munți pustii și n-am totdeauna cărț să-ți scriu și dă altă vreme nu este vreme de scris că este poruncă cătănească nu ca la dumneavoastră să faceți ce vreți” (14 august 1916).

Mulți soldați se amăgeau cu gândul că războiul se apropie de sfârșit, pe front răspândindu-se zvonul că nu se mai fac recrutări de noi contingente. Urându-le celor de acasă să se distreze bine în civile, soldatul Bilț Ioan scrie optimist în ianuarie 1916: „Bine c-om lăsa Galiția în pustii nu multă vreme”. Puțin transpar în scrisori evenimentele fronturilor.

Ștefan Timiș (Regimentul 103) scrie la 10 iulie 1916 că: „rușii s-au mișcat”. Este evident că se referă la marea ofensivă rusă de pe frontul central de est din vara anului 1916, care a avut importanța ei în decizia de intrare a României în război de partea puterilor Antantei la 15 august 1916.

Din multe scrisori răzbate aceeași amenințare a războiului și a morții, dorul de cei dragi. Cu gândul la soția Ioana Pintyi și la cei patru copii Iulișca, Maria, Ileana și Vasile, Coman Vasile scrie: „că suntem în mare foc” și le cere să se roage la Bunul Dumnezeu „să mă mai scoată din sarcina aceasta mare și grea. Vai Doamne iubită Ioană cu mare grijă mai suntem. Aș scrie mai mult și mai multe da nu pot că nu-i slobod. Da eu știu că pricepeți cum `ui acum p'aici nu mai fie”⁴⁵. „Să-mi scrieți ce vremuri sunt pe la noi, mîndre's mălaiele?” întreabă din spitalul din Lemberg (Lvov) Tomoiogă Gavril (5 octombrie 1915). Tot el, în iunie 1916: „cu boii ce-ai făcut, unde i-ai mînat ori vîndutu-i-ai îmi scrie să știu și te rog cât îi pute te griji de fin de cea bună vreme”.

Multe scrisori sunt compuse ca cea trimisă acasă de soldatul Pop Ioan, în ianuarie 1916: „Mult doriții mei părinți prin această mică epistolă vă fac de cunoscut cumcă mă aflu în pace și sănătos pînă la facerea acestei epistole poftindu-vă și D-voastră dulcii mei părinți cea mai fericită sănătate și voie bună precum și la Dulcii mei frați, surori, neamuri, vecini și pretini.” cu gândul și dorul acasă, îi roagă să-i trimită scrisoare „în copertă” și să scrie „tot rîndul de pe la noi”.

---

⁴⁴ Ibidem, p. 27

⁴⁵ Ibidem, p. 27

Herlea Augustin scrie familiei în septembrie 1915 că se află tot în Galiția și roagă să i se răspundă: „scrieți-mi ce mai faceți și copii ce mai fac că mi-i tare dor de ei și am visat pe Vasile că a căzut din car”.

Uneori în texte transpar și „îndeletnicirile” de pe front: „*io amu mi-s la jeep pușcă și am un cal și gye acela am grijă, îl hrănesc și îl puțuluiesc (îngrijesc)*” scrie Simion Flore și încheie „*mă rog tu llenucă să-mi scrii tot rîndul de pe acasă și dacă nu sunteți betegi și mălai aveți, gyengye lua și flămânzi nu va lăsați cît îți pute*”⁴⁶.

Într-o carte poștală (datată 30 iulie 1915) preotul greco-catolic Virgil Nistor înrolat pe front scrie preotului greco-catolic din Vișeu, Ioan Coman, că cercetând spitalele militare a aflat „*rănit prin spate*” pe Ioan Năsui, dar rana nu e îngrijorătoare. Încheie rugându-l să-i înștiințeze familia și să se roage „*pentru pacea mult dorită*”. În același an, pentru a-și liniști familia, Cîmpan Ioan scrie: „*nu vă supărați că eu nu-s împușcat jîb (grav)*”. Îngrijorat Tomoioagă Gavril „a Husarului” scrie către Pop Mărie a lui Gheorghe a Totului din Vișeu de Jos „*acum cînd am scris cartea am ieșit din spital afară dar nu știu unde ne-or trimite*” (7 noiembrie 1915)⁴⁷.

Din întreaga colecție o singură scrisoare este scrisă în versuri, cea trimisă de Coman Gheorghe către Pop Năstacă. Scuzându-se că nu scrie tare frumos „*că așa scriem ca-n vreme de bătaie*”, își roagă iubita să nu uite ce-au grăit „*c-o fi bine în lume*” și încheie cu versurile:

Frunză verde de stejar

Ce plînge mîndră cu amar?

Cum n-oi plînge ne-ncetă

Că-n cătane te-au luat.

Frunzucă pă arătură

Vină mîndră și-mi dă gură;

De cînd gură nu mi-ai dat

Buzele mi s-au uscat

De cînd mîndră ne-am iubit

Buzele mi s-au topit;

Cine-mi poate crede mie

Ce trai duc în cătănie

Că postesc și zi și noapte

*Și răbdăm cîte se poate*⁴⁸.

Înăsprirea blocadei Puterilor Antantei asupra Puterilor Centale instituită mai ales din anul 1917 înmulțesc solicitările de pachete și bani către cei de acasă. Tomoioagă Ion scrie soției: „*fă așie bine și îm trimite pok, batăr de șase kile și cîndlui trimite să și scrie notarășu și birău și oiagă de palincă de aceea bună și mărgelile nu leșie*”. Probabil primind pachetul, răspunde la 24 ianuarie 1918: „*pînă la facerea cărții sunt sănătos care sănătate v-o doresc și eu domniilor voastre (...) Poku care mi l-ați trimis l-am căpătat și tare frumos vă mulțumesc*”.

Din primele linii ale fronturilor departe de casă, mulți cer rudelor să facă tot posibilul să-i ajute să-și revadă familia și pămîntul natal. Năsui

⁴⁶ Ibidem, p. 27

⁴⁷ Ibidem, p. 27

⁴⁸ Ibidem, p. 27

Gabor din Regimentul 85 Infanterie scrie în august 1916 lui Năsui Adam din Vișeu de Jos: „*te rog cumva de-i pute să-mi faci rugare din sat și de la jurat, apoi aș mere la ur lap (învoire, permisie), dară te roagă către scriitor să te învețe cum să faci rugarea*”⁴⁹.

La fel își sfătuiește mama și soldatul Pascu Ioan (10 decembrie 1915): „*și faceți așe de bine săm faceți orice rugare din Sat să capăt oleac de sebecaeg și în rugare spune că sunteți beteyege și scrieți ungurește și puneți oareșcie hibă mare apoi oi căpăta sebecseiag (învoire)*”.

Obosit în vara anului 1918 când luptele ating apogeul și pierderile sunt imense, același Pascu Ioan scrie preotului din sat Ioan Coman: „*numai singur am rămas la această companie, amu ar fi frumos să fiu și eu pă acasă...*”.

Costea Gavrilă scrie tot în vara anului 1918 prietenei sale Pașca Ileana: „*tare aș vre să fiu acasă să mă îmbii cu mîncare să mănînc...*”.

În ultimul an al mării conflagrații, pe front sunt trimise toate categoriile de combatanți. Același Costea Gavrilă scrie la 20 mai 1918, tot Ilenei Pașca: „*tare m-am supărat că s-o luat păcurarii în cătane. Altăcă lasă să vadă și ei cum îi cătănia, să vadă și păcurarii care-i mai ușoară, bota ori pușca*”. Întrebând dacă-i adevărat că sunt „vizitații” (chemări la oaste) de la 17 ani în sus, soldatul Vancea Gavrilă scrie cu subînțeles: „*cum te mai îndulcești cu lumia pă acasă*” scrisoare către Pop Ioan, 20 ianuarie 1918. În aceeași lună, Ion Bilașcu tot din Regimentul 85 Infanterie, lui Dumitru Năsui: „*Iubite prietine Dumitre ce mai faci și cum mai petreci lumea iasta slabă. Vei ști despre mine Ion Bilașco că eu mis Sănătos pună la azi, dară acum tare m-am urît cu lumea ieasta așteptînd binele*” și încheie: „*aștept răspuns cu cele mai noi știre*”.

Vești așteaptă cu speranțe și Dumitrean Ioan înrolat în același regiment. Pe o carte poștală scrie nepotului său Rad Vasile: „*să-mi scrii vinit-o tatăto din butini și cu Gyorge. Și te sile dragu untșesului și învață bine kă ție ț-a fi bine. Voie bună și sănătate D-tale dragul meu nepot și la toți cu cîți umbli la școală*”.

Din prizonierat din Rusia, Gavrilă Năsui scrie cu dor și nostalgie soției Năstacă și fiicei Maria: „*ce fericit m-aș simți și mi-ar alina gîndurile numai cîteva scrise de mîinile tale. Aș ști și eu că știți despre mine că mai trăiesc și sum prizonier în Rusia. Voie bună și sănătate poftesc la iubiții mei părinți, socru, la moșu, la surori, la uncheși și la mătuși, iar pre tine, mult dorita mea soție și drăgălașa mea copilă vă sărut din depărtare, al tău soț, iubită soție și al tău drăgălașă Mărie. Gavrilă Năsui*”⁵⁰.

⁴⁹ Ibidem, p. 28

⁵⁰ Gh. Todinca, „Scrisori din război. Românii maramureșeni pe fronturile primului

Pentru că simțea sfârșitul războiului, tot în martie 1918, Pop Ioan întreabă curios pe cei de acasă „*prinsonieri o zinit de la ruși?*”

Numărul mare al celor căzuți pe front, asuprirea discriminatorie față de populația română, au provocat grave nemulțumiri. Un soldat întors din concediu, trimite subprefectului Maramureșului o scrisoare în care relatează: „*În satele unde se afla numai femei sărace și bătrâni (...) oameni fără ajutor, se face o mare nedreptate cu alimentele trimise. În primul rând se aprovizionează notarii și ajutoarele lor și alți domni de felul acestora, luând o parte considerabilă iar restul fac afaceri. (...) Soldații care se întorc din concediu se plâng și cer ajutor împotriva acestui jaf*”⁵¹.

Prezentăm sintetic situația și participarea românilor din Maramureș la primul război mondial: la o populație de 75.388 de români, au participat direct pe front 9.645 și mobilizați la partea sedentară 753. Au murit pe câmpul de luptă 1037 ostași; morți în temnițe, în pribegie sau în spitale 171. S-au întors acasă 953 invalizi, 698 de răniți, dar ulterior vindecați. Au fost declarați dispăruți 1040 ostași. Numărul celor deplin sănătoși la sfârșitul războiului este de 6500 ostași. În urma marii conflagrații, a decedaților și dispăruților, au rămas 1039 văduve și 2556 orfani⁵².

După clasele sociale, au luat parte la lupte sau la activități legate de război 36 intelectuali, 73 comercianți sau meseriași și 10.290 de țărani⁵³.

România și românii în primul război mondial

Izbucnirea primului război mondial a găsit România în preajma desăvârșirii aspirațiilor naționale. O bună parte a națiunii române fusese strânsă în hotarele unui stat unitar, supus treptat unui neconținut proces de modernizare și care și-a dobândit independența pe câmpurile de luptă la 1877 cu un statut internațional de stat suveran.

În fața românilor în devenirea istorică stătea desăvârșirea unificării naționale, continuarea procesului de modernizare și de integrare europeană.

Criza din 1914, conturarea taberelor în conflict a condus la înstrăinarea României de Tripla Alianță și la re apropierea ei de Antanta.

---

război mondial (1914-1918)”, în „Tradiții și patrimoniu”, 2003, p. 28

⁵¹ Arhivele Statului Sighet, Fondul Prefecturii județului Maramureș, pachetul cu acte administrative, dosar 2304/1918, în **Dr. C. Enea și V. Schiopul**, „Aspecte din viața social economică și lupta țăranimii maramureșene 1914-1918”, în „Marmația”, II, Baia Mare, 1971, p. 181-203

⁵² **T. Păcățeanu**, ibidem, p. 25

⁵³ ibidem

Problema neutralității a fost înlocuită în scurt timp de problema beligeranței, ca urmare a înfrângerilor armatelor austro-ungare din august și septembrie 1914. ofensiva armatelor ruse și intrarea lor în Cernăuți a declanșat la București și mai aprins dorința de intrare a țării în conflict: „Vrem Război!”, „Vrem Transilvania!”.

Jurnaliști și intelectuali, majoritatea politicianilor, atât din Partidul Liberal cât și din cel Conservator au cerut imediat intrarea în război împotriva Austro-Ungariei pentru înfăptuirea „idealului național”⁵⁴.

Se ivea împrejurarea așteptată de multe generații a realizării întregirii naționale. Se pregătea moral și material sacrificiul de sânge și jertfe pentru o nouă pagină a destinului neamului românesc în ocazia unică dată de Marele Război. *„Istoria unei națiuni are câteva mari înțelesuri care merg pe dedesubtul vieții de zi cu zi. Și vine un moment în care toate aceste înțelesuri se strâng într-un mănunchi, într-o unică și totală voință, voința națiunii de a fi mai mult decât oricând specificul național al unui popor. Tot ceea ce constituie puterea de viață a națiunii se luminează atunci atât de tare încât orice altceva cade în umbră”*⁵⁵.

Astfel, Acțiunea Națională constituită la sfârșitul lunii octombrie 1914 din oameni politici și profesori universitari la care au aderat apoi toate categoriile sociale își propunea să ducă „o imediată acțiune națională până la realizarea deplină a idealului neamului românesc”⁵⁶. În manifestul din 21 noiembrie 1914, Acțiunea anunța că puneă „deasupra intereselor formațiilor politice interesul unic și suprem al neamului românesc” și făcea următorul apel: „Pentru ca să slujim cu suflet curat cauzei noastre sfinte, să dăm la o parte ceea ce ne deosebește ca vederi personale și ca credințe. La un loc și liberali și conservatori, și conservatori democrați, și independenți și socialiști pentru această dată în numele aceleiași idei istorice și firești”⁵⁷.

Un rol important are în aceste evenimente Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor. Prezența la București a numeroși refugiați ardeleni, bănățeni, bucovineni și basarabeni a dat un puternic impuls luptei pentru eliberarea ținuturilor robite de străini. La 14 decembrie 1914, Liga pentru unitatea culturală a tuturor românilor se transformă în Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor, mărturisind fățiș intențiile de unitate națională statală. Ca președinte a fost ales Vasile Lucaciu, simbol al Transilvaniei robite, ca vicepreședinte Barbu Ștefănescu Delavrancea; secretar general Nicolae Iorga, casier Simion Mândrescu, iar ca membri în comitet Nicolae Filipescu, Take Ionescu, Dr. C. Istrati, Ion Grădișteanu,

⁵⁴ **Ion Bulei**, „Arcul așteptării. 1914-1915-1916”, Editura Eminescu, București, 1981

⁵⁵ Idem, p. 5

⁵⁶ Ziarul „Universul”, an XXXII, nr. 297, din 28 octombrie 1914, p. 1

⁵⁷ Ziarul „Adevărul”, an XXVII, nr. 9949 din 21 noiembrie 1914, p. 1

Octavian Goga, fiecare fiind un capitol al luptei pentru unitate națională⁵⁸.

Concomitent cu reorganizarea Ligii își intensifică activitatea asociațiile transilvănene existente și iau ființă noi asociații și societăți cu caracter patriotic, dedicate scopului comun: pe lângă Acțiunea Națională amintită mai sus se manifestă „Legiunea ardeleană”, „Federația unionistă”. Toate organizează în întreaga țară mari manifestații patriotice, ale căror moțiuni cereau intrarea în războiul pentru întregirea neamului. „Aici în capitala României – afirma Vasile Lucaciu la 14 iunie 1915 – văd reînviată strămoșeasca gândire românească, unul pentru toți și toți pentru unul, aici văd împlinit dorul sfânt al inimilor curate românești, ca frate întâlnindu-se cu frate să spună pe față ceea ce de veacuri și totdeauna am purtat în taina sufletului. Avem aceeași obârșie, aceeași limbă și lege, iar suferințele și prigonirile veacurilor trecute n-au putut să șteargă din inimile noastre sentimentul de frățescă iubire și conștiința că avem dreptul de a ne unii într-o singură țară”⁵⁹.

Sentimentele românilor pentru Ardeal au fost admirabil exprimate de Nicolae Titulescu, în discursul rostit la mitingul național de la Ploiești la 4 mai 1915: „*Problemul care se pune azi României e înfricoșător, dar simplu: sau România pricepe datoria pe care i-au creat-o evenimentele în curs, și atunci istoria ei abia începe, iar viitorul ei va fi o răzbunare prelungită și măreață a umilințelor ei seculare, sau România, mioapă la tot ce e „mâine”, cu ochii mari deschiși la tot ce e „azi”, nu pricepe și înlemnită stă pe loc, și atunci istoria ei va înfățișa pentru vecie exemplul uni și mizerabil a unei sinucideri viețuite.*

Din împrejurările de azi România trebuie să iasă întreagă și mare! România nu poate fi întreagă fără Ardeal; România nu poate fi mare fără jertfă!

Ardealul e leagănul care i-a ocrotit copilăria, e școala care i-a făurit neamul, e farmecul care i-a susținut viața. Ardealul e scânteia care aprinde energia, e mutilarea care strigă răzbunare, e fâșârnica care cheamă pedeapsa, e sugrumarea care cere libertatea! Ardealul e românismul în restriște, e întărirea care îndepărtează vrășmașul, e viața care cheamă viața.

Ardealul nu e numai inima României politice; priviți harta. Ardealul e inima României geografice!

Sau românismul se va dovedi a fi o forță civilizatoare, de prim ordin, și atunci va triumfa, sau românismul se va dovedi a fi fost numai urmarea unui egoism laș și hrăpăreț, și atunci el va pieri cum va pieri de pe urma acestui război tot ce n-are reazim în drept și jertfă!...

⁵⁸ Epoca, 1914, 28 decembrie în V. Netea „Conștiința originii comune și a unității naționale în istoria poporului român”, Editura Albatros, București, 1980, p. 236

⁵⁹ Ziarul „Dimineața”, 1915, 16 iunie, în V. Netea, op.cit., p. 237

*Nu, nu va pierii românismul de pe urma acestui război, voi pieri numai cea care nu s-au arătat vrednici de dânsul”.*⁶⁰

După doi ani de tratative cu puterile Antantei, primul ministru al Guvernului României, Ion IC Brătianu, reușește să obțină garanții precise, care includeau promisiuni privind realizarea în întregime a aspirațiilor teritoriale ale României și sprijin militar. În vara anului 1916, la 4/17 august se încheia Convenția politică și Convenția militară între România și reprezentanții Franței, Angliei, Italiei și Rusiei.

Cele șapte articole ale Convenției politice garantau împlinirea visului de veacuri a națiunii române:

Articolul I

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia, garantează integritatea teritorială a Regatului României în toată întinderea granițelor sale actuale.

Articolul II

România se angajează să declare războiul și să atace Austro-Ungaria în condițiunile stipulate prin convenția militară. România se angajează de asemeni de a întrerupe, de la data declarării războiului, toate relațiunile economice și schimburile comerciale cu toți dușmanii Aliaților.

Articolul III

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia recunosc României dreptul de a alipi teritoriile din monarhia austro-ungară stipulate și delimitate de articolul 4.

Articolul IV

Limitele teritoriilor menționate în articolul precedent sînt fixate după cum urmează :

Linia de delimitare va începe pe Prut la un punct al frontierei actuale între România și Rusia aproape de Noua-Suliță și va urca acest fluviu pînă la granița Galiției la confluența Prutului cu Ceremos. Apoi va urma granița Galiției și a Bucovinei și aceea a Galiției și a Ungariei pînă la punctul stop, cota 1655. De acolo va urma linia de separație a apelor Tisei și a râului Viso pentru a ajunge Tisa în satul Trebusa în fața locului unde ea se unește cu Biso. Plecînd de la acest punct ea va scobori pîrînișul Tisei pînă la 4 kilometri pe valea confluentului său cu Szamos lăsînd satul Vazaros—Nameny României. Ea va continua apoi în direcțiunea sud sud-est pînă la un punct situat la 6 kilometri la estul orașului Debrețin. De la acest punct ea atinge Crișul la 3 kilometri în valea în care se unesc acești doi afluenți (Crișul alb și Crișul repede). Ea

---

⁶⁰ **Stelian Neagoe**, „Marea Unire a românilor în izvoare narative”, Editura Eminescu, București, 1984, p. 683-985

atinge apoi Tisa la înălțimea satului Algyo, la nordul Seghedinului, trecând la estul satelor Oroshaza și Bekessanison, făcând o mică curbă la o depărtare de 3 kilometri de acesta din urmă. începând de la Algyo linia coboară pînă la confluența sa cu Dunărea și urmează apoi valea Dunării pînă la granița actuală a României.

România se angajează să nu ridice fortificații în fața Belgradului într-o zonă ce va determina mai tîrziu și să nu ție în această zonă decît forțele necesare serviciului de poliție. Guvernul regal român se angajează să despăgubească pe sîrbii din regiunea Banatului care, abandonînd proprietățile lor, ar voi să emigreze în timp de 2 ani cu începere de la încheierea păcii.

Articolul V

România de o parte, Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia pe de altă parte se angajează să nu încheie pace separată sau pacea generală decît împreună și simultană.

Franța, Marea Britanie, Italia și Rusia se angajează de asemeni ca, la tratatul de pace, teritoriile din monarhia austro-ungară, stipulate la articolul 4 să fie alipite la coroana României.

Articolul VI

România se va bucura de aceleași drepturi ca și aliații săi pentru tot ceea ce privește preliminarile la negocierile păcii, de asemeni la discuțiile chestiunilor ce vor fi supuse deciziilor Conferinței păcii.

Articolul VII

Puterile semnatare se angajează să ție secretă prezenta Convențiune pînă la încheierea păcii generale⁶¹.

Declarația de război a României din 14/27 august 1916 este adresată Austro-Ungariei, care s-a arătat mereu ostilă oricărei reforme interne care să ducă la o viață mai bună a popoarelor care le guverna, inclusiv a românilor. „Războiul la care ia parte aproape întreaga Europă pune în discuție cele mai grave probleme priind dezvoltarea națională și însuși existența statelor; România, mînată de a contribui la grăbirea sfârșitului conflictului și sub imperiul necesității de a salvagarda interesele sale de neam , se vede silită a intra în linie alături de cei care îi pot asigura realizarea unității naționale. Pentru aceste motive ea se consideră începând din acest moment în stare de război cu Austro-Ungaria”⁶².

Armata română trece Carpații. Primele detașamente sunt primite pretutindeni cu un entuziasm de nedescris de către populația română. În câteva săptămîni (august-septembrie 1916) este ocupat estul Ardealului (până la Toplița Mureșului) precum și Brașovul, Făgărașul, cu regiunile

⁶¹ Op.cit., „Documente ale Marii Uniri”, Convențiunea politică, p. 218-220

⁶² „Declarație”, în Stelian Neagoe, op. cit, p. 222-224

înconjurătoare.

Angajată cu forțele principale în Transilvania, armata română a fost atacată în sud, de o coaliție armată germano-austro-ungaro-bulgaro-turcă, condusă de gen. german August von Mackensen. Coaliția inamică a învins trupele române și firavele forțe rusești ce apărau Dobrogea și Valea Dunării, silitu-le să se retragă în interiorul țării.

„Manevra de la Flămânda” nu a reușit, iar când forțele române puteau să se întoarcă în nord, o puternică armată austro-ungară condusă de gen. Erich von Falkenhayn silește în octombrie 1916 evacuarea Transilvaniei ducând în luna noiembrie la străpungerea Carpaților spre Târgu Jiu, Argeș, Predeal și la căderea Bucureștilor. Frontul se stabilizează în Carpații Orientali și pe linia Galați-Nămoloasa-Focșani-Mărășești-Oituz⁶³.

După doar patru luni (august-noiembrie 1916), armata română avea să piardă 400.000 de oameni și 2/3 din teritoriul național. Guvernul și ce a mai rămas din oaste se refugiază în Moldova.

Cauzele înfrângerii României au fost multiple: poziția strategică practic imposibil de apărât; țara era înconjurată din 3 părți de dușmani puternici și numeroși, cu 1700 km de frontieră ce trebuia apărată; fără linii de comunicații cu aliații; o armată mare, curajoasă, dar lipsită de experiența noului tip de război, slab echipată și slab condusă; la toate se adaugă atitudinea aliaților care nu vroiau sau nu puteau să ajute România.

În Moldova, rămasă teritoriu național, condițiile materiale erau foarte grele. Frigul, foamea, epidemiile secerau viețile celor mai puțin rezistenți. Rezervele erau complet inadecvate pentru populația locală, mărită de cei 500.000 de ostași și peste 1 milion de refugiați civili. Penuria acută de hrană, combustibil, îmbrăcăminte și locuințe a produs suferințe imense. În conștiințele oamenilor a rămas ca „trista iarnă a lui 1916”.

Speranța în luptă a fost întreținută de fermitatea guvernului Ion IC Brătianu, și de puternicul sentiment patriotic propagat de personalități publice ca Nicolae Iorga, George Enescu, regina Maria și gen. Berthelot.

Venirea primăverii anului 1917 a adus o ameliorare a situației generale după chinurile iernii, dar și un motiv de îngrijorare: revoluția rusă, cu posibilitatea anarhiei generale și a căderii frontului.

Șeful Marelui Stat Major al Armatei române, gen. Constantin Prezan, susținut de gen. Berthelot, concepe planul unei puternice ofensive pe frontul românesc. Cu ajutor aliat, mai ales francez, armata este dotată modern și bine instruită. Moralul este ridicat prin prezența în Moldova a voluntarilor ardeleni, maramureșeni și bucovineni. S-au înrolat mii de

---

⁶³ Ioan Cupșa, „Armata română în campaniile din 1916-1917”, București, 1967, p. 91-177

voluntari, ostași din armata austro-ungară aflați în lagărele din Rusia. Cu aprobarea guvernului rus, la Darnița (azi în Ucraina), voluntarii se organizează în unități de luptă și cer încorporarea lor în armata română.

La 13/26 aprilie 1917 voluntarii înaintează un memoriu guvernului român de la Iași și ambasadurilor Antantei de la Moscova în care declară că: *„Noi, foștii prizonieri de război în Rusia, cu jertfa vieții noastre suntem gata să intrăm în luptă pentru împlinirea idealului nostru de a uni tot poporul, tot teritoriul românesc din monarhia austro-ungară, cu una și nedespărțita Românie independentă. Noi, care în limbă, în cultură, în structura socială și în întreagă ființa noastră etnică și politică formăm un trup unic și nedespărțit cu toate celelalte părți constitutive ale națiunii române, cerem cu voință nestrămutată încorporarea la România liberă pentru a forma împreună cu ea un singur stat național românesc pe care îl vom zidi pe bazele celei mai înaintate democrații”*⁶⁴.

Voluntarii au înființat la Kiev un ziar, simbolic intitulat „România mare”, având ca redactor pe Sever Bocu.

Primul eșalon al voluntarilor (116 ofițeri și 1.250 soldați) a sosit la Iași la 8 iunie 1917 și a fost primit cu entuziasm de populația orașului și de reprezentanții guvernului. În lunile următoare au venit alte eșaloane, numărul lor final ridicându-se la peste 10.000 de oameni pe frontul din Moldova⁶⁵, ajungând mulți dintre ei să ia parte la luptele de la Mărăști, Mărășești și Oituz.

Alte unități de voluntari români s-au format în Italia (Legiunea română, alcătuită din regimentele Horia, Cloșca și Crișan, număra peste 18.000 de combatanți), în Franța și în SUA.

În a doua jumătate a lunii iulie 1917, pe frontul de la Mărăști armata română și cea rusă înregistrează un succes important în luptă. Înfrângerea trupelor ruse pe alte fronturi a determinat guvernul rus să oprească ofensiva. Aproape imediat, Puterile Centrale au hotărât să profite de haosul din rândul trupelor ruse pentru a declanșa o ofensivă de mare amploare, menită să scoată România din război. În bătălia de la Mărășești (6-19 august 1917) trupele române din Armata I conduse de gen. Eremia Grigorescu opresc ofensiva germană, provocând pierderi grele inamicului. În nord, Armata a II-a română sub comanda gen. Alexandru Averescu respinge la Oituz puternicele armate austro-germane.

Bătăliile de la Mărăști, Mărășești și Oituz, arată o armată nouă și puternică ce mai târziu prin curajul și vitejia sa va face posibilă crearea

⁶⁴ V. Netea, op.cit., p. 243. vezi textul integral al memoriului în Petru Nemoianu, „Prima Alba Iulia. Voluntarii români în războiul pentru întregirea neamului”, Timișoara, 1922, p. 26-29

⁶⁵ P. Nemoianu, „Corpul voluntarilor români în Rusia”, Lugoj, 1922; D. Pompiliu Nistor, „Corpul voluntarilor români ardeleni-bucoveneni. Istoricul înființării până la sosirea lor la Iași”, Revista „Gazeta Transilvaniei”, Brașov, 1922, p. 176-199

României Mari.

Părăsirea fronturilor de către armatele rusești în dezmembrare face imposibilă rezistența României. La 9 decembrie 1917, la Focșani, armata română semnează armistițiul cu Puterile Centrale. Guvernul Brătianu cade, după scurtul mandat al lui Al. Averescu (11-17 martie 1918) se formează guvernul Marghiloman care avea să negocieze dureroasele sacrificii cerute României.

Tratatul preliminar de la Bufta (martie 1918) este definitivat în Tratatul de la București (mai 1918) care includea pierderea Dobrogei, cedarea trecătorilor din Carpați și importante concesii economice, făcute Puterilor Centrale. Guvernul marghiloman a reușit recunoașterea unirii Basarabiei cu România, act hotărât la 27 martie/9 aprilie 1918 prin hotărârea Sfatului Țării de la Chișinău.

Revoluția rusă din februarie-martie 1917 a însemnat și începutul dezmembrării imperiului țarist. Se constituie organisme naționale care pun în aplicare principiul autodeterminării până la despărțirea de Rusia. Congresul Ostașilor Moldoveni, desfășurat la Chișinău la 20 octombrie/2 noiembrie 1917 a decis constituirea Sfatului Țării ca organ reprezentativ al Basarabiei.

Revoluția bolșevică și intențiile Ucrainei de a ocupa teritoriul dintre Nistru și Prut au determinat Sfatul Țării să proclame la 2/15 decembrie 1917 Republica Democratică Moldovenească.

La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării, alcătuit din reprezentanții tuturor naționalităților a adoptat cu majoritate de voturi (86 pentru, 3 împotrivă, 26 abțineri), unirea Basarabiei cu România cu condiția menținerii Sfatului Țării ca organism statal autonom în cadrul statului român.

În preambulul Declarației de Unire se specifica: „Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove în puterea dreptului istoric și dreptului de neam pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa, România”⁶⁶.

Rezultatul votului a fost adus la cunoștința guvernului României și o delegație a guvernului Republicii Moldovenești s-a deplasat la Iași pentru a prezenta hotărârea de unire a Basarabiei cu România.

Decretul regal nr. 842 din 9/22 aprilie 1918 promulgă actul unirii. Până la sfârșitul anului 1918, Sfatul Țării de la Chișinău renunță la formulările de condiționare a unirii din actele anterioare și este acceptată integrarea fără condiții a Basarabiei în România.

---

⁶⁶ Ziarul „Cuvântul moldovenesc”, 1/14 aprilie 1918

În Bucovina a existat o puternică manifestare românească pentru unirea cu Țara. Încă în cursul războiului, emigranți din Transilvania și Bucovina s-au organizat în Asociația Românilor Transilvăneni și Bucovineni, militând pentru integrarea României în război alături de Antanta. În plan diplomatic, România obținuse prin convenția din 4/17 august 1916 cu Antanta încorporarea provinciei, având granița nordică pe Nistru.

Revoluția rusă radicalizează discursul politic și situația din Bucovina.

Prăbușirea Austro-Ungariei a dus la constituirea Consiliului Național Român din Bucovina, care în numele românilor din provincie cer dreptul la autodeterminare, declarând că românii bucovineni „doresc unirea într-un singur stat a tuturor provinciilor românești din Austria și Ungaria”.

Pretențiile ucrainene asupra Bucovinei de nord a dus la grăbirea procesului luptei pentru unire. La 22 octombrie 1918, parlamentarii români din Bucovina au anunțat oficial dorința de secesiune a provinciei de imperiul austro-ungar.

Adunarea Națională din Cernăuți din 14/27 octombrie 1918 se proclamă Adunare constituantă și hotărăște *„unirea Bucovinei integrale cu celelalte provincii românești din imperiu, într-un stat național independent”*.

Cu această ocazie se constituie un consiliu național condus de Iancu Flondor care cere intervenția armatei române pentru a apăra viața și avutul cetățenilor provinciei.

La o zi după intrarea armatelor române în Bucovina, Consiliul Național a adoptat, la 9/12 noiembrie 1918, „Legea fundamentală provizorie asupra puterilor țării Bucăvinei”, prin care provincia devenea autonomă, sub conducerea Consiliului.

După tratative purtate cu guvernul de la Iași, în sensul unirii necondiționate a Bucovinei, cu România, s-a hotărât convocarea congresului general al Bucovinei.

La Congresul întrunit la 15/28 noiembrie 1918, au participat alături de români, reprezentanții germanilor și polonezilor. Evreii și ucrainenii au refuzat să participe.

În unanimitate congresul a adoptat o moțiune prin care se decidea *„unirea necondiționată și pe vecie a Bucovinei cu România, în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colaciu și Nistru, cu Regatul României”*.

Unirea Bucovinei a fost sancționată de regele Ferdinand I prin Decretul - Lege din 18/31 decembrie 1918, integrând apoi definitiv provincia în hotarele României prin legile de unificare din anul 1919.

Unirea Transilvaniei cu România a fost o problemă fundamentală a națiunii române. Opțiunea însăși a României de a se alătura Antantei

pentru eliberarea fraților oprimați a fost mobilul declarației de război adresată Austro-Ungariei la 14/27 august 1916.

Intrarea SUA în război în aprilie 1917 a dus la intensificarea propagandei în numeroasele comunități românești de emigranți. Se constituie numeroase comitete, se alcătuiesc delegații și sunt organizate mari manifestații în care se afirmă dreptul poporului român la unitate națională. Amintim ecoul extraordinar pe care l-au avut principiile wilsoniene în opinia publică și receptate în toate zonele locuite de români. Referiri la aceste principii se fac în Apelul C.N.R. provizoriu al Comitatului Maramureș din 11.11.1918, în Protocolul de la Petrova din 18.11.1918, și în ziarul Sfatul.

Punctul culminant al manifestărilor românești în occident în constituie înființarea la 3 octombrie 1918 a **Consiliului național al unității române**. Format din 29 de persoane, Consiliul a avut în componență pe Take Ionescu (președinte), Vasile Lucaciu și Octavian Goga (vicepreședinți), iar ca iluștri membri pe Dr. C. Angelescu, I. Cantacuzino, L. Catargi, C. Mille, C. Diamnady. Puterile aliate au recunoscut Consiliul de la Paris ca singurul organism îndreptățit a vorbi în numele poporului român – Franța la 12 octombrie, SUA la 6 noiembrie, Anglia la 11 noiembrie, Italia la 22 noiembrie și o dată cu recunoașterea lui și recunoașterea revendicărilor integrale ale tuturor românilor⁶⁷.

La 18 octombrie 1918 deputatul Alexandru Vaida Voievod, în numele poporului român, în Camera deputaților din Budapesta, face o declarație fermă prin care „pe temeiul dreptului firesc prin care fiecare națiune poate dispune, hotărî singură și liber soarta sa, națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește acum să facă uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca liberă de orice înrăurire străină să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere”⁶⁸.

Consiliul Național Român, format la 29 octombrie 1918 la Budapesta avea în componență 6 reprezentanți ai Partidului Național Român (Vasile Goldiș, Aurel Lazăr, Teodor Mihalyi, Ștefan Ciceo Pop, Alexandru Vaida Voievod) și 6 reprezentanți ai Partidului Social Democrat (Tiron Albani, Ion Fluieraș, Enea Grapini, Iosif Jumanca, Iosif Resoiu și Basiliu Surdu). Sediul Consiliului se mută la Arad, unde reapare ziarul „Românul”. Aici s-au purtat în zilele de 13-14 noiembrie 1918 tratativele cu delegații guvernului maghiar care voiau ca în schimbul unor concesiuni administrative, Transilvania să rămână în cadrul statului maghiar. Atunci intervine Iuliu Maniu care cere separarea totală și imediată a Transilvaniei de Ungaria: „ruperea, dezlipirea completă” a fost ultimul răspuns dat de marele lider politic Iuliu Maniu.

⁶⁷ Vasile Netea, op. cit, p. 243-247

⁶⁸ Ziarul „Românul”, Arad, 1918, 26 octombrie/8 noiembrie.

Propunerea a fost respinsă definitiv de către CNR care rupe orice tratative și convoacă Marea Adunare Națională de la Alba Iulia pe data de 18 noiembrie/1 decembrie 1918.

În mersul evenimentelor de la sfârșitul marelui război CNR adresează (9 noiembrie 1918) o notă ultimativă guvernului maghiar în care cere întreaga putere de guvernare asupra comitatelor considerate a face parte din spațiul românesc: Timiș, Torontal, Caraș-Severin, Arad, Bihor, Satu Mare, Maramureș, Bistrița-Năsăud, Solnoc-Dăbâca, Sălaj, Cluj, Mureș-Turda, Turda-Arieș, Alba de Jos, Târnava Mică, Târnava Mare, Hunedoara, Sibiu, Brașov, Făgăraș, Trei Scaune, Odorhei și Ciuc, precum și asupra părților românești din comitatele Békés, Csanád și Ugocsa.

Adresându-se lumii civilizate CNRC publică în limbile română și franceză manifestul „Către popoarele lumii” în care afirmă dreptul la o unitate națională a poporului român *„anunțând popoarele lumii această voință și hotărâre a sa [de a se despărți de Ungaria], națiunea română din Transilvania și Ungaria invocă pe seama sa sprijinul lumii civilizate în sprijinul libertății omenești, declarând sărbătorește că începând din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărâtă a pierii mai bine decât a suferi mai departe sclavia și atârănarea”*⁶⁹.

Textul de convocare pentru marea Adunare Națională a românilor pentru ziua de 1 decembrie 1918 la Alba Iulia este publicat de C.N.R.C. la 20 noiembrie 1918. La Adunare sunt chemați delegații aleși prin vot liber în cercurile electorale românești din comitatele mai sus amintite. Mai sunt invitați reprezentanți ai instituțiilor culturale, bisericești, ale structurilor sociale și profesionale ale reuniunii femeilor române.

Românii transilvăneni au făcut dovada maturității lor politice, a chibzuinței și a stăpânirii, a capacității politice de a-și urma țelul neabătut spre înfăptuirea unității naționale. În toate localitățile din Transilvania s-au constituit consilii și gărzi naționale locale, în mari adunări populare, consilii care au preluat practic controlul politic și administrativ al teritoriului. Conducătorii politici și militari erau fii aceluiași popor român: avocați, preoți, învățători, ofițeri, țărani instruiți.

Marea Adunare Națională de la Alba Iulia a fost cel mai reprezentativ for constituant din întreg spațiul central și sud-est european al acelor timpuri. Spre Alba Iulia din toate colțurile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului se îndreptau mulțimi de delegați și mii și mii de oameni care vroiau să fie martori acestui istoric eveniment. Cu trenurile, căruțele, pe jos peste 100.000 de români s-au adunat la Alba Iulia la 1 decembrie 1918.

---

⁶⁹ *** „Marea Unire de la 1 decembrie 1918”, București, 1943, p. 41-44

Declarația solemnă adoptată în unanimitate de Marea Adunare Națională de la Alba Iulia proclama în primul punct: „Adunarea Națională a tuturor românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie -1 decembrie 1918, decretează unirea acestor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România”.⁷⁰

***

Intrarea României în război la 15 august 1916 a readus speranța în inimile românilor. Acum, poporul român de pe ambii versanți ai Carpaților, de la Nistru la Tisa, vedea apropiat împlinirea visului de veacuri al strămoșilor, Unirea cea Mare, într-o singură țară românească.

Convenția de alianță politică și militară a României, pe de o parte și Rusia, Franța, Anglia și Italia pe de altă parte, recunoștea dreptul României de a se uni cu Bucovina, Transilvania, Banat, Crișana și cu Maramureșul. Convenția este o dovadă că România intrând în război urmărea realizarea dezideratului de veacuri al poporului român - unirea teritoriilor românești într-un singur stat și astfel, făurirea statului național unitar. Este bine cunoscută intrarea armatei române în Ardeal, retragerea sub presiunea unui inamic superior numeric și în armament, stabilizarea frontului pe Carpați și Șiretul Inferior. Din prizonierii români, foști soldați în armata Austro-Ungară, în vara anului 1917 se constituie în Rusia 4 legiuni de voluntari cu un efectiv de 30.000 de ostași care au luptat și ei vitejește în vara anului 1917 la Mărăști, Mărășești și Oituz, acoperindu-se de glorie nepieritoare. Menționăm că peste 1000 de maramureșeni s-au înrolat în aceste unități; Dr. Gavrilă Iuga din Vișeu de Sus a fost unul din organizatorii Legiunii române de voluntari maramureșeni și bucovineni și unul din semnatarii declarației de război împotriva Puterilor Centrale, redactată la Darnița⁷¹. Între voluntarii maramureșeni amintim pe Godja Ioan din Oncești, Spetac Gheorghe din Rona de Jos, Lazar Gheorghe din Vișeu de Sus, Jilca Ioan și Deac Ștefan din Dragomirești, Petreș Andrei din Glod.

Adâncirea contradicțiilor interne în imperiul Austro-Ungar, înfrângerile suferite pe fronturi de trupele puterilor centrale, duce la sfârșitul anului 1918 la destrămarea monarhiei bicefale.

Fiecare națiune își caută un drum propriu spre existența națională și statală⁷².

Întorși de pe fronturi și românii maramureșeni au format consilii naționale și gărzi naționale Introducând o autoadministrare democratică în locul vechilor instituții.

---

⁷⁰ Stelian Neagoe, op.cit., p. 254

⁷¹ Al. Filipașcu, op. cit., p. 235.

⁷² I. Lupaș, „Istoria unirii românilor”, Ed. II, București, Ed. „Scripca”, 1993., p. 264-270

Consiliile naționale române comitatense, după constituire, au trecut la formarea de consilii naționale române în fiecare localitate și a gărzilor naționale române locale. Gărzile naționale locale au fost înființate pentru a păzi viața, liniștea și avutul cetățenilor, indiferent de naționalitate. În măsura în care s-a putut, au fost înzestrate cu arme și muniții. Consiliile naționale comunale, locale și comitatense sunt cele ce au ales delegații pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

Dr. Grigore Bota, avocat în Sighet și participant activ la evenimente își amintește: „*Atmosfera era încărcată de tensiune revoluționară. Pe sate au venit mulți soldați cu armele de pe front și cereau direct schimbarea rânduielilor. Notarii au fugit, jandarmii la fel, țărani au început să împartă moșiile celor avuți.*”⁷³

La 11 noiembrie 1918, în ziua când se încheia primul război mondial, la Sighetul Marmăției se constituie Sfatul Național Român Provizor al Comitatului Maramureș care s-a afiliat Sfatului Național Român Central cu sediul la Arad. Acesta, lansează un „Apel” tipărit, pe care-l difuzează în tot Maramureșul, prin care cu cuvinte înflăcărâte și de aleasă simțire românească sunt convocate toate comunele Maramureșului „să aleagă și să trimită o delegație de cel puțin trei membri la adunarea de constituire, ce se va ține în ziua de vineri 22 noiembrie a.c. la 11 oare, a.m. în Sighet, în localul băncii „Maramurașana”, cu următorul program: 1. Constituirea Sfatului național român al comitatului Maramureș. 2. Decis cu privire la organizarea secțiilor rurale a Sfatului Național Român a Comitatului Maramureș și a gardei naționale române, pentru menținerea ordinii și ajutorare reciprocă”⁷⁴.

„*Frați români maramureșeni! - începe în cuvinte înflăcărâte „Apelul” - au căzut lanțurile robiei de veacuri. A sosit ceasul marelui al eliberării. O lume nouă își ia astăzi ființa din ruinele trecutului și soarele dreptății a răsărit biruitor pe cerul nostru. Pătrunși și noi în toată ființa noastră, de dreptul sfânt de a ne ferici singuri pe noi înșine, subsemnații în ziua de 11 noiembrie 1918 ne-am constituit în Sfatul Național Român provizoriu al comitatului Maramureș.*”

„*Să ne arătăm vrednici de marea vreme a vremurilor ce trăim*”, se arată în încheierea apelului⁷⁵.

Apelul a fost semnat de următorii fruntași patrioți: Ioan Balea de Ieud, notar comitatens, Simion Balea de Ieud, preot greco-catolic, Ioan Bilț Dăncuș, învățător, Florentin Bilț Dăncuș, învățător, Dr. Grigore Bota,

⁷³ C. Dumitrescu, „Din lunga timpului bătaie”, Editura Dacia, Cluj, 1978, p. 275

⁷⁴ După originalul din arhiva Muzeului Maramureșean din Sighetul Marmăției, fond Artur Coman

⁷⁵ ibidem

notar la judecătoria cercuală, Vasile Țiple, preot greco-catolic, Augustin Doros, preot greco-catolic, Dr. Titu Doroș, avocat, Demetriu Chiș, casar, învățător pensionar, Georgiu Nemet, învățător, Dimitrie Ponoran, jude de tribunal, Dr. Iosif Pop, avocat, Iuliu Rednic, preot greco-catolic, Mihail Sabadâș, econom, Emil Stoica, contabil, Vasile Timiș Filipan, contabil⁷⁶.

Faptul că la acea dată (11 noiembrie 1918), acești bărbați destoinici și-au pus semnătura pe „Apel” denota curaj și demnitate națională deoarece la acea vreme eram încă sub stăpânire străină.

În arhiva „Dr. Ioan de Kovats”, aflată în păstrarea surorilor Bârsan din Sighetul Marmăției, am găsit și ne-au fost puse la dispoziție mai multe documente în original și copii autentificate privind evenimentele din anii 1918-1919. Între altele, unul din cele mai importante este „Protocolul” nr. 1/1918 (copie autentificată cu semnătura Dr. Vasile Chindriș și sigiliu). Protocolul a fost întocmit în adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Maramureș ținută la Sighet, în 22 noiembrie 1918. Sunt prezenți reprezentanții comunelor din cercurile administrative Vișeu, Iza, Șugătag și Sighet, „300 fruntași și conducători și popor în număr de 5000”. Președintele ad-hoc al adunării, preotul Simion Balea din Săpânța deschide adunarea în cuvinte înflăcărâte și roagă pe cei prezenți să constituie Sfatul Național Român al Comitatului Maramureș. Președinte este ales Dr. Vasile Chindriș și are în componență 34 de membri. Președintele Dr. Vasile Chindriș și membri Sfatului Național prestează jurământul în fața adunării pe steagul național român. Se propune ca sfaturile naționale sătești să trimită câte doi delegați în Sfatul Național Comitatens Central, tot așa și corporațiunile preoțimii, învățătorilor, a notarilor români de stat precum și secțiunea social democrată a muncitorilor români.

În principal se hotărăște afirmarea Consiliului Național Comitatens ca singurul organ legal chemat a conduce viața publică a poporului român din Maramureș, afilierea acestuia la Consiliul Național General cu sediul la Arad, se mulțumește lui Al. Vaida Voevod "pentru reprezentarea vrednică a idealului național prin vorbirea ținută în 19 octombrie 1918 în Parlamentul maghiar"; hotărăște înființarea Sfaturilor Naționale sătești pentru păzirea ordinii publice; organizarea gărzilor naționale. Se mulțumește lui Alexandru Cuza Anderco pentru „darul național de coroane de una sută de mii” și constată că prin acest gest princiar „a intrat în șirul marilor mecenai români”⁷⁷.

Aceeași zi de 22 noiembrie 1918 a fost descrisă în ziarul „Sfatul”, Organul oficial al Consiliului Național Român din Maramureș ca *”ziua cea mai frumoasă, cea mai aleasă a Maramureșului românesc. S-au*

---

⁷⁶ ibidem

⁷⁷ ibidem

*adunat românașii din toate satele comitatului, ca la un semn cu steaguri, cu cocarde în tricolor românesc. Erau adunați 5-6000 de oameni, freștecare cu dorul sfânt în inimă, cu dorul arzător de a arăta lumii întregi că neamul românesc din Maramureș știe să-și croiască viitorul, știe să-și aleagă oamenii și mai ales că vrea să dovedească că stă ca stânca pe lângă marele sfat național”.*⁷⁸

Adeziunea desăvârșită la unire, exprimată în această adunare a fost întărită prin „cântarea noastră națională «Deșteaptă-te române» - jucând cu foc, pe cele mai frumoase nădejdi, ne-am depărtat la vetrele noastre pentru a zidi lumea nouă”⁷⁹.

Dr. Grigore Bota își amintește că la adunare au venit mii de oameni din plasa Sighet, Ocna Șugătag, Săpânța, din toate satele Maramureșului și că „*nimeni dintre cei prezenți nu se îndoia de reușita unirii și nimeni nu tremură de teama mitralierei amplasată pentru a ne intimida la o fereastră a hotelului Korona*”.⁸⁰

Domnișoara Lucia Mihalyi de Apșa, fiica ilustrului membru al Academiei Române, Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, rețraia cu profundă afecțiune și mândrie zilele marii uniri.

Drapelul pe care s-a depus jurământul de către Consiliul Național Român la 22 noiembrie 1918 a fost trimis de la Cluj de către Iuliu Maniu, la Sighet, la casa Mihalyi, prin Longin Mihalyi, fiul lui Ioan Mihalyi de Apșa, student la drept. Surorile Mihalyi, în noaptea de 21/22 noiembrie l-au brodat. Drapelul a fost dus de domnișoara Lucia Mihalyi, (care avea 15 ani) în piața centrală a orașului unde avea loc ceremonia depunerii jurământului. Pe acest drapel părintele Simion Balea a luat jurământul de credință membrilor **Consiliului Național Român Comitatens** aleși și președintelui acestuia Dr. Vasile Chindriș. În aceeași zi, de aici drapelul tricolor a fost dus la casa Mihalyi și arborat în balcon. După masă familia Mihalyi a primit o scrisoare anonimă prin care se anunța că tricolorul românesc va fi sfârtecat în opt fâșii cu care vor fi spânzurate cele opt fete care au brodat tricolorul.

Tot pe acest drapel a depus jurământul primul prefect român al Maramureșului, Vasile Chiroiu, la 28 aprilie 1919, consfințindu-se integrarea Maramureșului cu România Mare. Cu această ocazie, Ioan Bîlțiu-Dăncuș exclamă: „Suntem români - fii ai României libere și independente!”.

***

---

⁷⁸ „22 noiembrie 1918”, în ziarul „Sfatul”, anul I, nr. 1 din 7 decembrie 1918, articol scris de **Ioan Bîlțiu Dăncuș**

⁷⁹ ibidem

⁸⁰ C. Dumitrescu, op. cit., p. 275

Între documentele importante ale Marii Uniri un loc aparte îl au protocoalele de constituire a sfaturilor naționale sătești. Toate protocoalele și toate documentele Sfaturilor Naționale comunale sătești și comitatense hotărăsc să se supună Forurilor Centrale. (C.N.R. Central cu sediul la Arad etc.) și hotărârilor ce se vor lua în Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Conviețuirea pașnică, protejarea minorităților naționale, a bunurilor mobile și imobile, a vieții tuturor cetățenilor sunt incluse în toate documentele.

Prezenta lucrare cuprinde protocoale din Maramureș – de altfel singurele cunoscute până acum: din Sighet, Bârsana și Petrova. Protocolul din Bârsana, alături de lista Consiliului Național Local și a Gărzii Naționale din Bârsana; s-a păstrat în original sau copii autentificate tot în colecția „Dr. Ioan de Kovats”, mare patriot și lider al românilor din Maramureș.

Protocolul încheiat la 24 noiembrie 1918 în comuna Bârsana în prezența a peste 900 de alegători români are ca obiect „constituirea definitivă a Sfatului Național și a Gărzii Naționale”. Preotul greco-catolic Iuliu Ardelean din Văleni, administrator și al parohiei din Bârsana constată că Sfatul interimar și-a îndeplinit bine misiunea spre mulțumirea tuturor și cere Adunării să aleagă Sfatul Național definitiv. Președinte al Sfatului este ales Dr. Ioan de Kovats, avocat, iar ca vicepreședinți Vasile Godja notar, și Petru Bârsan al lui Grigore. Ca secretari sunt numiți Vasile Ilniczki și Șandor Cora al lui Ioan. Sfatul mai cuprinde un număr de 19 membri (vezi documentul), cei aleși depun jurământul. Părintele Ardelean predă cuvântul președintelui ales, Dr. Ioan de Kovats, și adunarea jură credință Sfatului Național Român, se declară unită cu toți românii de pretutindeni, hotărăște dregătorii satului, aleși de Sfatul Național Român, și înființarea gărzii naționale, pusă sub comanda sergentului Ioan Pop al lui Mihai. Din gardă fac parte 34 de persoane. Documentul continuă „*Garda națională intră în slujbă. Jurământul solemn îl va face când armele încă necesare vor fi cîștigate, atunci garda va fi întregită la număr mai mare*”. La încheiere, adunarea hotărăște ca steagul bârsănenilor cu care au fost la adunarea de constituire a Sfatului Național Român Comitatens al Maramureșului să fie așezat „*în turnul bisericii celei noi, ca să arătăm că suntem sub scutul tricolorului român. Adunarea se dizolvă și delegația așează pe turn tricolorul nostru*”⁸¹.

⁸¹ **M. Dăncuș**, publică în „Jurnalul de Sighet” nr. 197 din 2-8 decembrie 1996 și nr. 198 din 9-15 decembrie 1996 articolul „Contribuții maramureșene la Marea Unire” (I și II). Articolul reproduce în extenso o lucrare mai veche” Protocoale ale Consiliilor Naționale Române din Maramureș - documente inedite - "prezentate la Sesiunea jubiliară la 65 de ani de la Unire, Baia Mare, 23-24 noiembrie 1983 astfel: „Protocol susceput din Adunarea Mare a Românilor din comuna Bârsana ținută la 24 noiembrie s.t.n. 1918”, în Colecția Dr. Ioan de Kovats, autentificat la Sighet la 19 octombrie 1919 prin semnătura

Prezentăm în continuare un document în original, mai puțin cunoscut, care s-a găsit în comuna Petrova, în arhiva parohiei din localitate, cuprins într-un registru de procese verbale („Ziuariu...”) al parohiei între anii 1914-1931. Registrul cuprinde 75 de file, iar documentul este înscris între filele 25-29, scris de mână pe șapte pagini, cu cerneală neagră. Este Protocolul de constituire a Consiliului Național Român din comuna Petrova, Maramureș, redactat și scris de preotul greco-catolic Darie Vlad, parohul comunei.

La adunarea la care au participat peste 800 de români, preotul Darie Vlad ca președinte ad-hoc al adunării, arată în cuvinte înflăcărâte că acum *„când toate popoarele din lume's croiesc soarte noaua, a se stăpâni ei pe sine, a nu fi subjugați la neamuri streine, când președintele Republicii America a anunțat că orișicare popor e de sine stătător, are drept a-și croi fericirea și viitorul său, când din sângele eroilor noștri, cari au luptat pentru scopuri streine, contra voinței, convingerei noastre, a răsărit și pentru noi românii din această țară soarele libertății, a egalității, și a drepturilor noastre politice, lanțurile s-au rupt și sfărmat, stăpânitorii șoviniști de acuma alungați, avem drept și sfânta datorință națională conform apelului cetit a Consiliului Național Central din Arad a ne constitui în Sfat Național Local, a cere, ca administrația, miliția, să fie pusă în conducerea oamenilor noștri români, care au încrederea poporului”*. Se trece la constituire C.N.R. din comuna Petrova. Ca președinte este ales Dr. George Bilașcu, medic, întemeietorul Școlii române de stomatologie de la Cluj, mare patriot, ce se afla atunci încă la Budapesta. Vicepreședintele ales Dr. Vasile Filipciuc este însărcinat și cu constituirea Gărzii Naționale din localitate, până la apa Vișeuului. Conducerea efectivă a Consiliului Național Local este încredințată preotului Darie Vlad. Ca notar sunt aleși învățătorul Elie Doroș și George Mihalca, poștașul din localitate. În comitetul Consiliului Național Local sunt aleși Gavril Filipciuc, George Gaborean, Vasile Iurca notarul comunei, Sandu Gaborean cel Tânăr și încă 21 persoane (vezi documentul).

Adunarea delegeă persoane împuternicite pentru a participa la constituirea la Sighet pentru 22 noiembrie 1918, a Sfatului Național Român a Comitatului Maramureș, delegația are în frunte preotul Darie Vlad. Se constituie Garda Națională Locală formată din 40 de foști soldați, care însă sunt împiedecați să depună jurământul de către

---

Dr. Vasile Chindriș; „Protocol suscept la 17 noiembrie an. 1918 din Adunarea generală a locuitorilor români din comuna politică Petrova a.m. 11 oare” (extras din registrul de procese verbale care se află în arhiva muzeului din Sighetul Marmăției); și protocolul prezentat mai sus privind constituirea Consiliului Național la Sighet: "nr. 1, Protocol luat în adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Maramureș ținută în Sighetul Marmăției în 22 novembrie 1918 orele 11.00".

jandarmul Weisz Matyas. Acesta a afirmat că va opri și cu forța și cu arma orice constituire a autorităților românești din comună și a încercat arestarea fruntașilor. I-a făcut responsabili de orice tulburare și a reclamat telefonic la Ministerul de Interne a Ungariei. Dr. Vasile Filipciuc și preotul Darie Vlad au protestat împotriva intervenției și abuzului jandarmului ungar. L-au făcut responsabil pentru tulburarea bunei înțelegeri și a liniștii din comună și au decis trimiterea imediată a unui protest președintelui Consiliului Național Local, George Bilașcu la Budapesta, ca acesta să ceară Consiliului Național Român Central revocarea jandarmului Weisz Matyas. Darie Vlad, în încheierea adunării mulțumește tuturor cu lacrimi în ochi, și arată că *„pentru memoria celor repauzați în război în tot anul, în sâmbăta Sâmedrului se va face pomenire, și parastas, totodată numele lor să fie vii, pre o tablă pentru vecinica lor pomenire în altarul bisericii parohiale greco-catolice din Petrova, (...) apoi începând a cânta "Hai să dăm mâna cu mâna cei cu inima română" și „Deșteaptă-te române”, imnul național român, în lacrimi de bucurie și mare însuflețire declară adunarea de închisă”*.

Încă la 18 octombrie 1918, deputatul Alexandru Vaida-Voievod citea astfel în Camera Deputaților din Budapesta în numele poporului român, declarația prin care se preciza că "pe temeiul dreptului firesc prin care fiecare națiune poate dispune, hotărâ singură și liber de soarta sa ... națiunea română din Ungaria și Ardeal dorește acum să facă uz de acest drept și reclamă în consecință și pentru ea dreptul ca liberă de orice înrăurire străină, să hotărască singură așezarea ei printre națiunile libere"⁸².

După cum se știe, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia au participat peste 100.000 de țărani, intelectuali, muncitori, din toate părțile Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului. La chemarea Consiliului Național Român Central, delegații aleși sau numiți, însoțiți de mulțime de popor se îndreptau spre Alba Iulia. Entuziasmul acelor zile pătrunde până la noi prin mărturia participanților. Denumind Alba Iulia *„oraș sfânt al românilor”*, „gloria legiunilor lui Traian, a dorobanților lui Mihai Viteazul, suferințele martirilor noștri naționali, Horia Cloșca și Crișan”, maramureșenii au participat în număr mare la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Nu s-a putut încă da o cifră exactă a numărului participanților, pentru că pe lângă cei cu drept de vot, prin credenționale au mers și mulți alți participanți. De exemplu, din Săpânța sunt amintite în documente 6 persoane și se cunoaște precis că au mers 12.

După adoptarea istoricelor hotărâri ale Adunării Constituante de la Alba Iulia de unire a Transilvaniei. Banatului, părților ungurene și a

---

⁸² Textul integral în ziarul „Românul”, Arad, 1918, 26 octombrie/8 noiembrie

Maramureșului cu România, la tribună membrii Consiliului Dirigent, alți fruntași ai neamului românesc, au prezentat hotărârile luate.

În zilele următoare, documentele Marii Uniri au fost aduse la cunoștința maselor populare de pe întreg cuprinsul teritoriului ardelean și au fost primite ca o împlinire a aspirațiilor de veacuri ale poporului român. În Maramureș la Sighetu Marmației, Borșa și alte localități, maramureșenii și-au exprimat hotărârea lor nestrămutată de a apăra și consolida temelia pentru un viitor nou poporului român, prefigurat la Alba Iulia în cea mai frumoasă zi a neamului românesc, 1 decembrie 1918.

***

„În chestiunile cele mari, în acele de ordin moral, care stăpânesc viitorul unui neam, de care sunt legate interesele lui supreme, de onoare și de naționalitate, nu pot fi prețuri de tocmeală, nu pot fi motive de oportunitate, ca să te hotărăscă a le compromite, coborându-te de pe tărâmul înalt și sigur al principiilor. Oricare ar fi vicisitudinile zilelor și anilor, oricare ar fi durata lor, vine ora răsplatei.”

Ion I.C. Brătianu

***

Hotărârea istorică a Marii Adunări naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 avea să fie adusă oficial la cunoștința Guvernului Ungar, care la 9 decembrie 1918. Acesta nu recunoaște autoritatea Consiliului Dirigent de la Sibiu, iar Hotărârile de la Alba Iulia le condamnă "cu asprime"⁸³.

La Cluj, încă din 7 decembrie 1918 se instituie un „Comisariat pentru Ungaria de Răsărit” ca un organism de putere opus conducerii românești. Se declanșează o campanie virulentă împotriva a tot ceea ce este român, se încearcă formarea de unități militare care să ocupe întreg teritoriul Transilvaniei⁸⁴.

Lipsit de autoritate în teritoriile ocupate de români, guvernul ungar compromite mersul normal al noii administrații locale, dirijarea problemelor de interes public în teritoriile fostei monarhii, dar în același timp refuză să remită puterea autorităților române, singurele în stare să garanteze ordinea. Frecvente conflictele la linia de demarcație, molestarea populației române și a altor naționalități impune înaintarea armatei române. La 24 decembrie cea mai mare parte a Transilvaniei se

---

⁸³ **Dumitru Preda, Vasile Alexandrescu, Costică Prodan**, „În apărarea României Mari. Campania armatei române din 1918-1919”, Editura Enciclopedică, București, 1994, p. 114.

⁸⁴ *ibidem*, p. 124-139

găsea în stăpânirea forțelor românești, pe aliniamentul Rodna Veche - Telciu - Valea Someșului - Zlatna - Deva - Hunedoara⁸⁵.

De altfel, încă la 28 noiembrie 1918 într-un memoriu trimis de Iuliu Maniu ministrului de externe francez, se arată că linia provizorie de demarcație stabilită pe cursul Mureșului: „împarte națiunea română în două părți, ceea ce agravează dificultățile în acțiunea de renaștere națională și în organizarea ei, în aceste zile de prefaceri istorice”⁸⁶.

Prezența unor forțe străine la flancul drept al frontului român care se întindea numai până la Dej, devenea tot mai amenințătoare. Acest fapt a determinat Marele Cartier General ca, în baza consimțământului aliaților să ordone la 4 ianuarie 1919 comandamentului trupelor din Transilvania să ocupe regiunea Baia Mare - Sighetul Marmăției - Zalău, specificând: „pe ce dată credeți cu putință și oportun”⁸⁷.

Misiunea de a elibera Maramureșul a fost încredințată Regimentului 14 Infanterie (comandant locotenent - colonel Teodor Gheorghiu) întărit în acest scop cu un escadron divizionar și două baterii de artilerie⁸⁸.

Detășamentul „rutean-ucrainean” instalat la Sighetul Marmăției avea în componență forțe importante: două batalioane cu 8 mitraliere și 2 guri de artilerie⁸⁹.

Înaintarea armatei române a fost sprijinită de gărzile naționale satești și de țăranii maramureșeni, care i-au ajutat cu carele să treacă artileria și armamentul peste Gutin și i-au informat despre pozițiile și forța trupelor inamice. Sub conducerea comandanților lor, Mihail Pop din Bârsana, frații Ilie și Vasile Lazăr din Giulești, Ioan și Florentin Bîlțiu Dăncuș ș.a., au luat parte la lupte, fiind decorați cu înalte ordine și medalii românești⁹⁰.

Redăm un document inedit pentru acele timpuri păstrat în arhiva Dr. Ioan de Kovats. Este vorba despre o scrisoare adresată de Dr. Vasile Chindriș, președintele Sfatului Național Român Comitatens al Maramureșului, către preotul Mihai Hoțea, prin care îl roagă să-i dea un cal lui Ilie Lazăr în Giulești (și el membru al S.N.C. al Maramureșului) și să-i comunice Dr. Ioan de Kovats să se abțină de la intervenția gărzilor române din Bârsana și Văleni împotriva oricărei acțiuni, Ilie Lazăr a trecut Gutinul și a chemat armata română să intre în Maramureș, fiind gata de a fi susținută de românii maramureșeni.

---

⁸⁵ ibidem, p. 115-116

⁸⁶ ibidem, p. 124

⁸⁷ ibidem, p. 145

⁸⁸ ibidem, p. 146

⁸⁹ ibidem, p. 147

⁹⁰ Al. Filipașcu, op. cit., p. 238-239.

*Dr. Vasile Kindriș
Advocat
Sighet (Maramorosziget)*

Frate Mihai,

F-i bun și pentru organizarea primirei pune la dispoziția lui Ilie Lazăr în Giulești un cal, despre care el apoi se îngrijește cu toate, - trimite-l cu un om în Giulești, dacă se poate încă mâni că astfel poimâne să-și poată folosi de el.

Totodată te rog să fi bun a comunica cu dl dr. I. Kovats ca întâiu caz ar fi a adeveri ce mi-a comunicat oficios că garda din Bârsana și Văleni ar fi hotărât să dezarmeze gendarmeria în interesul obștesc românesc să absteie de la înfăptuirea hotărârei pentru evitarea a mișcări complicații - dealtcum suntem principali contra astfel de hotărâri.

Toate cele bune! An Nou fericit, al Tău

Dr. V. Chindriș

Sighet în 12/1 1919.⁹¹

Ilie Lazăr și ceilalți fruntași ai românilor maramureșeni, membri ai S.N.R. al Comitatului Maramureș conducători ai gărzilor naționale, preoți, învățători, au mobilizat satele de pe Mara, Cosău și Iza să ajute armata română la trecerea artileriei și a carelor cu muniții peste Gutâi. Bătrânul Godja Nuțu din Nănești ne-a relatat că militari români cântau: „Scoală frate ardelene” iar maramureșenii le-au răspuns cu: „Treceți batalioane române Carpații”.

Colonelul Teodor Gheorghiu, comandantul Regimentului 14 Infanterie Roman, în monografia unității⁹² relatează luptele duse pentru eliberarea Sighetului ca „cele mai mari și mai frumoase zile” din istoria regimentului. „Cei 800-1.000 Bolșevici Ucrainieni, care ocupase[ră] orașul Sighet, au fost atacați de Batalionul II, după un marș de peste 40 Klm. Trecând în timpul nopții de 3-4 ianuarie 1919, două râuri prin vad și atacând ca o vijelie, inamicul ce se înfipsea în înălțimile de la intrarea orașului Sighet (...) Operațiunea a fost bine plănuită și constituie un fapt de arme cu care Regt. Se poate mândri. Ca o modestă răsplată, Regt. 14 a fost citat pe ordin de zi, de Divizia [a]7-a. în această operație pe care am condus-o, s-a destins prin vrednicia și avântul său eroic, Căpitanul Luca, care a fost răsplătit și decorat cu [ordinul] Mihai Viteazul.

⁹¹ Arhiva Dr. Ioan de Kovats, inedit

⁹² **Colonel Gheorghiu Teodor**, „Din trecutul regimentului Roman, no. 14”, Roman, 1930, tipografia Viitorul, p. 13-15

Ocuparea orașului Sighet a fost un fapt de o importanță capitală, fiindcă acest oraș servea ca punct de legătură între bolșevicii Unguri și cei Ucrainieni. Rupând această legătură și izolându-i, s-a putut mai târziu duce la bun sfârșit operațiile ofensive din aprilie 1919, contra ungarilor, având flancul nostru drept și spatele asigurat.

Ocuparea Maramureșului de către Regt. 14 mai are o latură morală și de mândrie națională, fiindcă Regt. 14 a fost prima legiune română, care a pus piciorul pe pământul strămoșesc al lui Dragoș Vodă. A fost dat ca strănepoții săi Moldoveni să dezrobească din mâinile dușmanului secular, pământul sfânt și scump al Maramureșului; iar în ziua de 6 ianuarie 1919, trupele Regimentului Roman No. 14 să serbeze Boboteaza, pe malul Tisei, sfințind apa râului, care de zeci de secole, formează adevărata graniță a neamului nostru românesc”⁹³.

În cimitirul central al orașului Sighet, se află obeliscul ridicat în anul 1932 în memoria ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Maramureșului în campania din anii 1918-1919.

Sunt încrustate în piatră numele militarilor, gradul și locul unde au luptat și au căzut:

„Sold Ion Vizitiu
Reg 7 Roșiori rănit la Huszt
mort la Sighet în 3/V 1919
Sublt Dumitru Popescu
Bat. 3/14 Inf.
mort la Peri în 30/III 1919
Sold Mihaiu Andrun
de 24 ani
mort la Sighet 17/II 1919
Sold Ghirasim Pop
mort la Sighet în 19/IV 1919
Serj. Iosif Gabor
Reg. 14 Inf.
mort la Cămara în 17/I 1919
Pentru dezrobirea neamului”

În luptele pentru eliberarea Sighetului, după Jurnalul de operații a Diviziei 7, armata română a avut ca pierderi un sergent ucis și un rănit. În ciocnirile sângeroase de la Vadul Izei, Sighet, și mai ales de la Sighet-Cămara, adversarul a avut 32 de morți, 55 de răniți, 12 ofițeri și peste 100 trupă prizonieri. În 24 de ore toată regiunea este curățată de bandele ucrainene, armata română înaintând pe linia Trebuza - Câmpulung la Tisa - Apșa⁹⁴.

⁹³ Idem

⁹⁴ D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, op. cit., p. 147

Registrul „Jurnal de operațiuni al Comandamentului Trupelor din Transilvania”, f. 19-20, arată că pentru eliberarea Maramureșului numai în luptele pentru Sighet s-au consumat 15.000 cartușe de pușcă, 14.000 cartușe de pușcă mitralieră, 10 proiectile de artilerie⁹⁵.

Ziarul „Sfatul”, organul oficial al C.N.R. Central al Maramureșului, în descrierea luptelor pentru Sighet, aduce informații complementare: în lupta de la Vadul Izei, românii au făcut 40 de prizonieri. „*A doua luptă a avut loc la intrarea în Sighet unde după lupte de stradă, ucrainenii au fost iarăși învinși, făcându-se 130 de prizonieri*”⁹⁶.

A treia luptă și cea decisivă cu adevărat crâncenă, a avut lângă Cămara-Sighet, unde românii au avut ca pierderi 2 răniți, și împușcat mortal eroul sergent Iosif Gabor-Mărtinaș. În lupta de la Cămara-Sighet, ucrainenii au fost definitiv înfrânți, lăsând în mâinile românilor, conduși de căpitanul C. Luca, „240 prizonieri, 12 ofițeri, 30 morți, 50 răniți și bogat material de război”⁹⁷.

În lupte s-au remarcat ofițerii Regimentului 14, în frunte cu locotenent-colonelul T. Gheorghiu, comandant al întregului Detașament, maiorul C. Popovici, „care a condus acțiunea de front și iscusitul erou Căpitan Luca Constantin, care a condus trupele de manevră”.

În lupta de la Sighet-Cămara, după cum am amintit, a căzut Iosif Gabor, erou în luptele de la Oituz, unde fusese rănit de 17 gloanțe.

Eroul a fost înmormântat în cimitirul român din Sighet, cu onoruri militare. La funeralii au participat ostașii regimentului în frunte cu colonelul Gheorghiu, căpitanul C. Luca, preotul regimentului, membrii C.N.R. Central al Maramureșului, un numeros public. Dr. Vasile Chindriș, Președintele C.N.R.C. al Maramureșului a ținut o emoționantă cuvântare⁹⁸.

Pentru a sprijini material familia eroului s-a deschis o colecție publică. Până la 14 februarie 1919 s-au adunat 2.349 coroane⁹⁹.

Pe foaia de titlu a Monografiei Regimentului 14 Infanterie, Colonelul comandant al regimentului, Teodor Gheorghiu, scrie cu dedicație, la 14 iulie 1930, familiei Dr. Ioan Mihalyi de Apșa: „în semn de admirație și adânc Omagiu, distinsei și buneii Românce, Doamnei Iustina Mihalyi de Apșa în amintirea zilelor frumoase, mărețe și grele pe care le-am trăit în Sighet-Maramureș în timpul campaniei din 1919”¹⁰⁰.

⁹⁵ ibidem, p. 199

⁹⁶ *** „Ocuparea Sighetului”, în „Sfatul”, An. II, nr 2-3 din 11/24 ianuarie 1919, p. 7

⁹⁷ ibidem

⁹⁸ Ioan Biltiu Dăncuș, „Pentru Iosif Gabor”, în ziarul „Sfatul”, Anul II, nr. 2-3 din 11/24 ianuarie 1919, p. 4

⁹⁹ ibidem

¹⁰⁰ Muzeul Maramureșului, Sighetul Marmației, Fond Dr. Ioan Mihalyi de Apșa

În colecțiile Muzeului Maramureșului din Sighetul Marmăției, Fond Dr. Ioan Mihalyi de Apșa, se găsește o fotografie înfățișând Detașamentul român din Regimentul 14 Infanterie, făcută în ianuarie 1919 în incinta actualei Unități militare și dăruită familiei Mihalyi de către căpitanul Constantin Luca cu dedicația: „Onor. Familiei Mihalyi, spre amintirea modestului sacrificiu pentru eliberarea Sighetului-Maramureș. Căpitan C. Luca, 29 ian. 1919”¹⁰¹.

Maramureșenii au întâmpinat venirea armatelor române cu un entuziasm de nedescris, „Din toate plaiurile unde a străbătut oastea română pământul Maramureșului credem noi este pământul fără de ocuparea căruia visul moș-strămoșilor noștri ar fi fost un vis neîmplinit”¹⁰².

În aceste momente istorice, „*când oștile române au eliberat Maramureșul, când suntem alăturați corpului viguros al României*” cuvintele sunt de prisos și nu pot exprima imensa bucurie a maramureșenilor.

Recrutările forțate făcute de Guvernul Bolșevic al Revoluției Maghiare, dese incidente la linia de demarcație, concentrările de trupe ungurești pe frontul român impun măsuri urgente din partea armatei române și a Consiliului Național Dirigent, cu sediul la Sibiu¹⁰³.

În numele acestuia, Iuliu Maniu, președintele Consiliului, cheamă sub arme toți tinerii între 21 și 23 de ani și declară: „*Ruperea relațiilor diplomatice cu guvernul republicii maghiare*”¹⁰⁴.

Deși maramureșenii nu au fost nominalizați la recrutări, în articolul „La arme”¹⁰⁵ se cere înrolarea acestora „*fîind Maramureșul nostru la graniță - ca acum ori niciodată - ne vom face datoria față de neam și fără chemare*”¹⁰⁶.

Fiecare să răspundă Apelului, „*dacă ne este scumpă cinstea, dacă este sânge în noi*”, cu atât mai mult a sprijini frații veniți de dincolo de Carpați pentru a ne elibera de sub stăpâniri străine. „*Laudă, cinste se cuvine, acelora, care în număr frumos, la cuvântul cel dintâi au stat în slujbă,- fie siguri că nu-i vom uita (...). Am avut vreme să ne gândim - acum - numai faptele să vorbească*”.

Ofensiva declanșată în primăvara-vara anului 1919 va duce armatele române până la Tisa și se va încheia prin ocuparea Budapestei.

---

¹⁰¹ ibidem

¹⁰² Dr. Titu Doros, „Bine ați venit!”, în ziarul „Sfatul”, Anul II, nr. 2-3, din 11/24 ianuarie 1919, p. 1

¹⁰³ D. Preda, V. Alexandrescu, C. Prodan, op. cit., p. 154-157.

¹⁰⁴ Iuliu Maniu, „Ruperea relațiilor diplomatice cu guvernul republicii maghiare”, în ziarul „Sfatul”, Anul II, nr. 10 din 1/14 martie 1919, p. 2.

¹⁰⁵ *** „La arme”, în ziarul „Sfatul”, Anul II, nr. 9 din 22 februarie/7 martie 1919, p. 1

¹⁰⁶ ibidem

Regimentul 14 Infanterie din Divizia a 7-a este între primele unități române ce intră în capitala ungară¹⁰⁷.

Guvernul maghiar a încercat prin toate mijloacele integrarea la România în liniile demarcaționale, de la zvonuri, la acte de teroare și acțiuni militare. Astfel, în perioada decembrie 1918 - aprilie 1919, unități maghiare și detașamente de secui au dat numeroase atacuri asupra populației române civile, provocând morți, răniți și pagube materiale.

Armata română urmărind adversarul, pentru îndeplinirea dorințelor de libertate și unitate națională exprimate la Alba Iulia, la 1 decembrie 1918, înaintază pe un nou aliniament recunoscut de țările Antantei în Tratatul cu România din 4/17 august 1916.

Tratatul de pace încheiat la sfârșitul războiului, în anii 1919-1920 consfințeau juridic, pe plan internațional, ceea ce poporul român îndeplinise prin voință unanimă.

Prin Tratatul de pace de la Trianon (4 iunie 1920), unirea Transilvaniei a fost recunoscută de aliații din timpul războiului: Franța, Anglia, Italia și Statele Unite, precum și de către Ungaria.

Recunoașterea unirii Bucovinei s-a făcut prin Tratatul de la Saint Germain, semnat la 19 septembrie 1919 de către aceiași aliați și de către Austria.

Maramureșul istoric a avut o situație deosebită. Deși românii din dreapta Tisei au avut delegați oficiali la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia și au fost eliberați de armata română în primăvara anului 1919. Deși deputatul în primul Parlament al României Mari, Orest Ilniczky în octombrie 1919 a citit în Parlament o declarație în numele „poporului rutean din Maramureș” prin care acesta își exprimă liber dorința de a trăi în România, tratativele diplomatice directe sau în culise au dat alt curs evenimentelor¹⁰⁸.

La 27 noiembrie 1918, la Slatina are loc o mare adunare a cercului electoral Sighet, la care participă din dreapta Tisei numeroși reprezentanți: Apșa de Jos – 20 reprezentanți; Apșa de Mijloc – 20 reprezentanți; Slatina – 10 reprezentanți; Biserica Albă – 10 reprezentanți. Adunarea a fost condusă de Dr. Titu Doroș și ca notar a fost ales Ion Bilțiu-Dăncuș.

Ca reprezentanți ai românilor din dreapta Tisei ai cercului electoral Sighet, pentru Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 au fost aleși de delegați cu drept de vot Dan Mihai din Apșa de Mijloc și Filip Ilie din Apșa de Jos.

¹⁰⁷ T. Mosoiu, „Ocuparea Budapestei în legătură cu operațiunile militare din Ardeal. 1918-1919”, Șimleul Silvaniei, 1919

¹⁰⁸ Al. Filipașcu, op. cit., p. 243-245

Când episcopul Dr. Miron Cristea al Caransebeșului pe câmpul lui Horea spunea: „Am ferma convingere că pentru noi, cei adunați la Alba Iulia am hotărât azi cu glas unanim unirea cu România, așa și glasul întregii națiuni se va concentra asupra singurei dorințe pe care o pot exprima în trei cuvinte: „Până la Tisa!”.

La aceste trei cuvinte delegatul Ilie Filip din Apșa de Jos și cu Mihai Dan din Apșa de Mijloc au strigat: „Vai domnule episcop, dar pe noi, cei de peste Tisa cui ne lăsați?”, la care episcopul ar fi răspuns „Vom avea grijă și de voi!”.

Schimbarea „guvernului Alexandru Vaida cu guvernul Alexandru Averescu” în timpul celor mai intense contacte diplomatice între România și viitorul stat Cehoslovacia și mai ales retragerea trupelor române în stânga Tisei în iulie 1920, a dus la integrarea în frontierele noului stat constituit Cehoslovacia a două treimi din Maramureșul Istoric.

Românii din dreapta Tisei, în hotarele statului cehoslovac s-au bucurat de largi privilegii economice, politice, culturale și religioase, mulți în perioada interbelică au urmat școlile și liceele din Sighet, puteau trece frontiera fără nici o opreliște, și-au păstrat dreptul de proprietate asupra pământurilor, pădurilor și pășunilor de o parte și de alta a Tisei situația rămânând neschimbată încă din cutumele feudale. De aceleași drepturi, în totalitate se bucurau și maramureșenii din frontierele statului român în raport cu statul cehoslovac.

În condițiile create după primul război pentru românii din dreapta Tisei, cuvintele istoricului Ioan Lupaș rămân ca un testament: *„Suntem datori a ne gândi și la soarta grea a românilor rămași în afară de granițele de astăzi ale patriei noastre, ajutându-i de câte ori ni se dă prilej, încurajându-i în luptele lor pentru apărarea credinței și a sufletului românesc, ținând totdeauna seamă de adevărul cuprins în cuvintele: DESPĂRȚIT SAU DEPĂRTAT, FRATELE-I TOT FRATE”*¹⁰⁹.

---

¹⁰⁹ I. Lupaș, op. cit., p. 292

Extrase din presa vremii și reproduceri de documente privind unirea Maramureșului cu Țara Mamă

A p e l l

Moșo :
Doamnelor române din toate colile de moarte,
.....
Acum ori aici odăia creștin și alta soviet,
.....

Frați Români Maramurășani !

**Au căzut lanțurile robiei de veacuri.
A sosit ceasul marelui al eliberării.**

O lume nouă țîi la așteptă filmă din rulsele trecutului și soarele dreptății a resărit biruitor pe cerul nostru.

Pătrunși și noi în toată ființa noastră, de dreptul sfânt de a ne feri singuri pe noi înșine, subsemnați în ziua de 11 Noemvrie 1918, ne-am constituit în un Sfat național român provizor al comitatului Maramurăș, ca afiliat a Sfatului național român central cu sediul în Arad.

Provocăm toate comunele românești din comitatul Maramurăș, să aleagă și trimită o delegație de cel puțin 3 membri, la adunarea de constituire, ce se va ținea în ziua de Vineri 22 Noemvrie a. c. la 11 oare. a. m. în Sighet în localul băncii „Maramurășana” (Erzsébet tér 25.) cu următorul program:

1. Constituirea Sfatului național român definitiv al comitatului Maramurăș.

2. Decis cu privire la organizarea secțiilor rurale a Sfatului național român a comitatului Maramurăș și a gardel naționale române, pentru susținerea ordinii și ajutorare reciprocă.

Inteligența română; mai ales preoții și învățătorii români maramurășani, să și țină de datorință patriotică, a corespunde chemării lor, în vremurile aceste de mare însemnătate, pentru viitorul neamului și să se prezinte în fruntea delegațiilor la adunarea de mai sus.

Să ne arătăm vrednici de mărirea vremurilor ce trăim!

Sighet la 11 Noemvrie 1918.

Joan Balya de Jód
not. com. pent.

Simlon Balya de Jód
preot gr. cat.

Joan Blitz Dancuș
învățător

Florentin Blitz Dancuș
învățător

Dr. Grigorie Bala
notar la jud. care.

Vasile Cripile
preot gr. cat.

Augustin Darabanth
preot gr. cat.

Nicolau Dorog
preot gr. cat.

Dr. Titu Dorog
advocat

Demetriu Kias
caneas. învățător pent.

Georgiu Mémeth
învățător

Dimitrie Ponoran
jude de tribunal

Dr. Josif, Pap
advocat

Juliu Rednic
preot gr. cat.

Mihail Sebadits
econom

Emil Stoica
contabil

Vasile Timiş Filipan
contabil

Membri provizori ai Consiliului național român a comitatului Maramurăș.

Frați români maramureșeni!

Au căzut lanțurile robiei de veacuri, A sosit ceasul măreț al eliberării.

O lume nouă își ia astăzi ființă din ruinele trecutului și soarele dreptății a răsărit biruitor pe cerul nostru.

Pătrunși și noi în toată ființa noastră de dreptul sfânt de a ne fericii singuri pe noi înșine, subsemnații, în ziua de 11 noiembrie 1918 ne-am constituit în un Sfat național român provizoriu al comitatului Maramureș, afiliat la Sfatul Național Român Central cu sediul în Arad.

Provocăm toate comunele românești din comitatul Maramureș să aleagă și trimită o delegație de cel puțin trei membri, la adunarea de constituire, ce se va ținea în ziua de vineri 22 noiembrie a.c. la 11 ore a. m. în Sighet în localul băncii Maramurășana" (Erzsebet foter 25), cu următorul program:

1.Constituirea Sfatului național român definitiv al comitatului Maramurăș

2.Decis cu privire la organizarea secțiilor rurale a Sfatului național român a comitatului Maramureș și a gardei naționale române, pentru susținerea ordinei și ajutorarea reciprocă.

Inteligența română, mai ales preoții și învățătorii români maramurășeni să-și țină de datorința patriotică a răspunde chemării lor, în vremurile aceste de mare însemnătate pentru viitorul neamului și să se prezinte în fruntea delegațiilor la adunarea de mai sus.

Să ne arătăm vrednici de mărimea vremurilor ce trăim!

Sighet la 11 noiembrie 1918

Ioan Balea de Ieud, notar comitatens pensionar

Simion Balea de Ieud, preot greco-catolic

Ioan Bilț Dăncuș, învățător

Florentin Bilț Dăncuș, învățător

Dr. Grigore Bota, notar la judecătoria cercuală

Vasile Țiple, preot greco-catolic

Augustin Doroș, preot greco-catolic

dr. Titu Doroș, avocat

Demeteriu Chiș, casar, învățător pensionar,

Georgiu Nemet, învățător

Dimitrie Ponoran, jude de tribunal

dr. Iosif Pop, avocat

Iuliu Rednic, preot greco-catolic

Mihail Săbădăș, econom

Emil Stoica, contabil

Vasile Timiș Filipan, contabil

Membri provizorii ai Consiliului național român a comitatului Maramureș.

„Apel” - Foaie volantă tipărită la Sighet. Transcriere după originalul care se găsește în Arhiva Muzeului Maramureșului, Fond Artur Koman.

22 Novembre 1918.

A fost ziua cea mai frumoasă, cea mai aleasă a Maramurășului românesc.

S-au adunat Românașii din toate satele comitatului, ca la un semn; cu steaguri, cu cocarde în treicolor românesc.

Eram adunați 5-6000 de oameni, fieștecăre cu dor sfânt în inimă. Cu dorul arzător de a arăta lumii întregi, că neamul românesc din Maramurăș, știe să-și croiască viitorul; știe să-și aleagă oamenii; și mai ales vrea să dovedească, că stă ca stânca pe lângă marele sfat național românesc.

Buna rânduială ce o am ținut cu toții, a fost ca în poveste. Chiar și străinii au recunoscut că ne-am purtat cu toată cinstea. Însuflețirea a fost la culme. Cuvintele, ce s-au spus, toate erau rupte din inima noastră.

Și când, părintele din Săpânța Balea: 1-a jurat pe președintele sfatului comitatens Dr. Vasile Kindriș, sub steagul și pe steagul românesc bucuria ne-a fost fără margini. Lacrimi în ochi, și bucurie pe fețele tuturor vestiau că ni se împlinește "visul neîmplinit" al moș-strămoșilor noștri.

Cinste și recunoștință se cuvine, celor ce au ostenit, ca 22 Nov. 1918 să fie temelia noii vieți a românilor din Maramurăș. Hotărârile adunării, aduse cu unire desăvârșită, au arătat drumul pe care avem să mergem.

S-au ales membrii sfatului comitatens.

Președintele ales a dat lămuririle de lipsă pentru întemeierea sfaturilor sătenești, și cântând cântarea noastră națională: "Deșteaptă-te Române" jucând cu foc, pe lângă celea mai frumoase nădejdi ne-am depărtat la vetrele noastre, pentru a zidi lumea nouă, ce s'a început.

Am pus pe hârtie numai foarte puțin, din ziua măreață, înălțătoare, avem însă nădejdea și hotărârea, că în viitorul apropiat și mai amănunțit, vom da seamă despre celea întâmplate în 22. Nov.

Mulți n-au putut fi de față, pentru că greul vieții adesea nu iartă și pe aceștia însă dorim să-i facem părtași, după putință, bucuriei ce o am avut, fiindcă știm, că întregul neam românesc din Maramurăș, atunci, dinpreună cu noi a serbătorit.

Articol publicat în „*Sfatul* - organul oficios al C.N.R.C. din Maramureș”, Anul I, Sighet, Vineri 7 (20) Dec. 1918, Nr. 1. Autorul articolului Ioan Bilțiu-Dăncuș.

***

Protocol de constituire al Sfatului Național Român din comuna Bârsana, copie autenticată din Arhiva Muzeului Maramureșului din Sighetul Marmăției, Fondul Ioan de Kovats.

Sfatul Național Român din Bârsana

**Protocol
susceput din adunarea mare a Românilor din comuna Bârsana
ținută la 24 Novembrie 1918.**

Prezenți:

alegătorii români ai comunei în număr de peste 900 și o mulțime de alți ascultători români.

Obiectul:

Constituirea definitivă a Sfatului Național și a Gardei Naționale. Părintele Iuliu Ardelean preotul din Văleni și administratorul parohiei d>n Bârsana deschide adunarea cu o bine simțită vorbire apreciind însemnătatea zilelor de azi și scopul adunării, constată ca Sfatul Interimal și până acum a condus afacerile comunei spre mulțumirea tuturor, provoacă adunarea, ca să aleagă Sfatul Național Român Definitiv.

Se alege cu aclamare: de președinte: Dr. Ion de Kovats avocat; de vicepreședinte: Vasile Godja notar și Petru Bârsan al lui Grigore; de secretari: Vasile Ilniczki și Sandor Cora al lui Ion; de membri: 1. Sandor Ofrim al lui Ion, 2. Bârsan Ștefan, 3. Ion Pop al lui Mihai, 4. George Roșea al lui Vasile, 5. Mihai Ilieș al lui Ion, 6. Petru Știopei al lui Toader, 7. Nuțu Pop al lui Grigore, 8. Vasile Bârsan al lui Ion, 9. Vasile Roșca al lui Grigore, 10. Vasile Pop al lui Mihai, 11. Alexa Pop, 12. Nuțu Bârsan al lui Vasile, 13. Ion Roșca al lui Ion, 14. Carol Frâncu, 15. Vasile Bârsan al lui George, 16. Ion Bologa al lui Toader, 17. Petru Popan, 18. Ion Cora, 19. Ion Petrovai.

Părintele Ardelean provoacă pe cei aleși să facă jurământul, cei aleși au depus jurământul.

Părintele Ardelean predă cuvântul președintelui ales Dr. Ion Kovats avocat. Președintele vorbește, adunarea joară credință Sfatului

Național Român să declamită cu toți românii de pretutindeni, hotărăște pe diregatorii satului aleși de Sfatul Național Român, hotărăște înființarea gardei naționale, comanda căreia o concrete sergentului Ioan Pop al lui Mihai. în gardă fac parte: Petru Știopei al lui Toader, Ștefan Muntean al lui Tanasie, Șandru Cora al lui Ioan, Petru Rad al lui Ion, Teodor Pop al lui Petru, Grigore Bârsan al lui Petru.- Vasile Bârsan al lui Petru, Vasile Pop al lui Mihai, Vasile Pop al lui Ion, Petru Pop al lui Mihai, Petru Pop al lui Ion, Alex Pop al lui George, Ștefan Petrovai al lui Lupu, Petru Roman al lui Grigore, Ioan Știopei al lui Vasile, Ștefan Boris, Petru Roman al lui Vasile, Vasile Petrovai al lui Ion, Teodor Pop al lui Petru a Nastafei, Vasile Boris al lui Mihai, George Vălean, Petru Covaci al lui Ion, Șandru Varga, Vasile Roman al lui Vasile, Nuțu Știopei al lui George, George Godja al lui Nuțu, Petru Godja al lui Mihai, Vasile Pop al lui Vasile, Vasile Ciocotiș, Șandru Bârsan, Mihai Apan. Ștefan Ardelean, Mihai Ofrim, Vasiliu Ofrim.

Garda Națională intră în slujbă, jurământul solemn îl va face când armele încă necesare vor fi câștigate, atunci garda va fi întregită la un număr și mai mare.

Vicepreședintele Vasile Godja și Petru Bârsan vorbesc despre grija ce să o poarte poporul de avutul comun și de avutul străinilor Se ascultă și primește.

Părintele Ardelean închide adunarea ... care hotărăște ca steagul nostru, cu care au fost la adunarea de constituire a Sfatului Național Român Comitatens să fie așezat în turnul bisericii celei noi, ca să arătăm că suntem sub scutul tricolorului român.

Adunarea se dizolvă și delegații așează pe turn tricolorul nostru.

Dat ca mai sus

I.S. SS. Dr. Ion de Kovats

adv. Pres. Sfatului Național Român din Bârsana

Vicepreședinți:

s.s. Vasiliu Godja

s.s. Petru Bârsan al lui Grigore

Secretar:

S.S. Alexandru Cora

Verificatori:

S.S. Alexandru Ofrim S.S. Ion Pop al lui Mihai S.S. Alexa Popp

Pentru autenția copiei!

Sighet la anul 1919 Octomvrie 15.

***

Protocol de constituire al Consiliului Național Român local din comuna Petrova. Originalul în Registrul de procese-verbale "Ziuaru..." al Parohiei greco-catolice Petrova, în Fondul documentar al Muzeului Maramureșului din Sighetul Marmăției.

Protocol

Susceput la 17 noiembrie 1918 din adunarea generală a locuitorilor români din comuna politică Petrova a.m. la 11 ore.

Obiect

Constituirea Consiliului local român din Petrova, conform apelului Consiliului Național Român Central din Arad.

Fiind de față:

1. Darie Vlad, preot, gr.cat. român al Petrovei, Elie Doroș docinte confesional român gr.cat., Georgie Mihalca poștameșter, Gavril Filipciuc, Georgie Găborean primar, Vasile Găborean, Șandru Găborean cel Tânăr, Simeon Găborean, Ionaș Filipciuc cel Bătrân, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Iuliu Pop, Ilieș Nuțu Cudriceanu, Glodean Vasile Cătană, Vasile Hodoroabă, Vasile Mihalca al lui Grigore, Ioan Mihalca Cârțul, Iuliu Fucec, cantor, Vasilie Pop, George Văsieș Crețu, Georgie Văsieș (Bătrân), Ioan Savu Pagu, Ioan Bilașcu al Ioanei, Ioan Găborean al lui Simion, Mihaiu Ivanic, Georgie Petrovay, Gavril Petrovay, Petru Miculicean, Georgie Ardelean al lui Nuțu, Ioan Rednic, Vasile Ienei al lui Gavril, Ioan Ienei Todica, Vasile Bilașcu a lui Ioan a Ioani, Vasile Bilașcu al lui Ioan Lupsay, Vasile Pălcuș, Nuțu Pălcuș, Vasile Pălcuș al lui Petru, Gavril Petrovay al lui Gavril, Ioan Petrovay al lui Lupu, Lupu Petrovay, Ioan Bilașcu al lui Ioan I.Lupsay, Vasile Mihalca al lui Vasile, Georgică Mihalca, Vasile Mihalca al lui Grigore, Grigore Mihalca al lui Grigore, Ioan Mihalca a Ciorăchi peste râu, Lupu Mihalca al lui Grigore peste râu, Vasile Rozovlean peste râu, Ioan Anișoreac Băstri, Vasilie Rațiu, George Ivanic, George Savu al lui Ilieș. George Zerni," Ioan Savu a Petri. Simeon Nicoriciu. Ioan Haidamac al lui Petru, Georgie Iura, Ioan Grigor. Ioan Turda, Ioan Mârza, Ioan Miclea al lui Petru, Ioan Ardelean. Ioan Maristoc, Vasile Ungur, George Zvunca al lui Ioan. Ioan Zvunca Mocira, Vasile Jogolea, Petru Iurac, Ioan Prodan al lui George. Petru Turda, Ioan Crețu, George Honto, Ioan Căina, Vasilie Pop, Ioan Rognean, Vasile Coșa al lui Haihidj, Vasile Bilașcu a Patroaiei, Ioan Rednic Bălin, Vasile

Găborean al lui Simeon, George Anișorec Vezer și alții mulți, muieri și locuitori români din Petrova, Petrova Crasna și Petrova Băstri, în număr aproape de 800 locuitori.

Darie Vlad, preotul satului ca prezide ad-hoc a adunării declarând ședința deschisă prin cuvinte înflăcărate arată scopul adunării: curând toate popoarele din lume își croiesc o soartă nouă, a se stăpâni ei pre sine, a nu fi subjugăți la neamuri streine, când președintele Republicii America a enunțat că orișicare popor e de sine stătător, are drept ași croi fericirea și viitorul său, când din sângele eroilor noștri, care s-au luptat pentru scopuri străine, contra voinței și convingerii noastre, totuși a răsărit și pentru noi românii din această țară soarele libertății, a egalității și a drepturilor noastre politice. - lanțurile s-au rupt și sfărmat, stăpânitorii șovini de acum alungați, avem drept și sfânta datorință națională conform apelului cetit a Consiliului Național Român Central din Arad a ne constitui în Sfat Național local, a cere, ca administrația, miliția să fie pusă în conducerea oamenilor noștri români care au încrederea poporului, apoi provoacă pre cei prezenți a alege și a constitui Sfatul Național local din comuna Petrova.

Art. 1 Cei prezenți cu exclamațiune unanimă a constituit Consiliul Național Român din comuna Petrova în următoarea ordine:

Deciziune:

1. Președinte: Dr. George Bilașcu, medic în Budapesta, posesor în comuna Petrova

2. Vicepreședinte: 1. Dr. Vasile Filipciuc, avocat, care e încredințat cu constituirea gardei naționale române din localitate și pe apa Vișeuului, - 2. Darie Vlad parohul român al Petrovei, -care e încredințat a conduce agende și toate treburile necesare ale Consiliului Național local, -

3. Notar: Ilie Doroș docinte confesional și George Mihalca poștameșterul din localitate,

4. Comitetul Consiliului Național local: Gavril Filipciuc, George Găborean, Vasile Iurca notarul comunei, Sandru Găborean cel Tânăr, Iuliu Pop, Iuliu Fucec, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Ioan Mihalca Cărtiul, Vasile Găborean, Simeon Petrovay al lui Simeon, Vasile Pop, Ioan Bilașcu al lui Ioan al lui Lupsay, Vasile Bilașcu al lui Ioan a Ioanei, Ioan Bilașcu al lui Ian a Ioanei, Vasile Glodean al Catanii, Petru Miculicean, George Savu al lui Ilieș, George Ivanic al lui Nuțu, Ioan Crețu, Ioan Căina, Vasile Hodoroabă, Ioan Savu Pagu, Vasile Pălcuș.

5. Se delegă la constituirea Sfatului Național a Comitatului Maramureș pre 22 novembrie: ca plenipotențiați Consiliului Național local, de a primi și a supune cu totul deciziunei acestui Consiliu Național Român Comitatus următorii membri: Darie Vlad vicepreședintele Consiliului Național local - în caz de împedecare Ilie Doros docinte

confesional, Dr. Vasile Filipciuc, Ionaș Filipciuc cel Tânăr, Ioan Mihalca Cârțiul, Vasile Bilașcu al lui Ian a Ioanei, Iuliu Papp, Iuliu Fucec, Ioan Bilașcu al lui Ian Lupsay,

II. Darie Vlad președintele adunării spune celor prezenți, ca să țină ordine în comună, să nu fie jafuri, certe, turburări, să respecte bunul altuia, crășmele să fie închise, alcoolul requirat și nimicit, - să viețuiască în bună înțelegere cu cei concetățeni: jiduci, unguri și ruteni, - să se constituiască garda și păzitori naționali a comunei care apoi absolvindu-se de la jurământul pus pre garda și Consiliul Național Unguresc, - au a ține respecta cu sfințenie și a pune următorul jurământ a Consiliului Național Român: Eu: N.N. jur sărbătorește înaintea atotputernicului Dumnezeu, că voi fi cu credință neclătită față de Consiliul sau Sfatul Național Român pe care îl voi cinsti și apăra: voi împlini toate poruncile lui și voi îngriji în caz de lipsă chiar și cu arma de viață și averea concetățenilor mei, fie aceia de orice neam. Așa să-mi ajute Dumnezeu. "Amin." Cetindu-se acest formulariu a jurământului Dr. Vasile Filipciuc roagă pre cei prezenți, ca pre Garda Națională Română din localitate să spună acest jurământ. Art. 2. Cei prezenți în număr de 40 de inși foști glotași soldați au voit a depune jurământul, -însă strajameșterul jandarmilor din localitate Veisz Mátyás a oprit depunerea acestui jurământ, a oprit constituirea Consiliului Național din localitate, a zis, că și cu forța și arma a opri orice constituire, până ce nu vom avea concesiune de la pretura Vișeului, - Dr. Vasile Filipciuc și Darie Vlad a spus acestui jandarm, că n'avem lipsă de nici o concesiune, noi facem toate acestea pre baza legală, - numitul strajameșter a voit a deține pre Darie Vlad și Dr. Vasile Filipciuc și ne-au făcut responsabili pentru orice turburare și ne-a relatat telegrafic la Ministerul de Interne și a Miliției a ungarilor, - noi am protestat contra acestui act violent și dur a jandarmului Veisz și pre el l-am făcut responsabil pentru turburarea bunei înțelegeri și a liniștei din comună, - s-a decis, ca acest protest să se trimită imediat președintelui Consiliului Național local lui: Dr. George Bilașcu -Budapesta, ca dânsul prin întrepunerea la Consiliul Național Român Central - să fie transpus numitul jandarm din comună, -să se mijlocească apărarea personală a vicepreședinților și a Consiliului local, - căci contra-pacea va fi răsturnată în comună, - deci depunerea jurământului s-a amânat pre timp mai acomodat și numai Darie Vlad preot Român a depus jurământul în biserica în manele Dr. Vasile Filipciuc.

3. Darie Vlad președintele ad-hoc. a adunării, cu lacrimi în ochi mulțămind celor prezenți pentru viua interesare de soarta noastră și conduita națională română - emitând: ca pentru memoria celor repausați în război în tot anul în sâmbăta Sânicolaiului să se facă pomenire cu numire și parastas, -totodată numele lor să fie scris pe o tabelă pentru vecinica pomenire în altariul bisericei parohiale române din Petrova, apoi,

începând a cânta "Hai să dăm mâna cu mâna, cei cu inima română" și "Deșteaptă-te române" imnul național român, între lacrimi de bucurie și mare însuflețire declara adunarea închisă.

Pentru verificarea protocolului se aleg membri: Ilie Doroș, Iuliu Fucec, și Gavrilă Filipciuc. D.C.V.

Darie Vlad

**prezidentele adunării generale,
ca vicepreședinte Consiliului Național Local
din Petrova, preotul paroh al comunei.**

Acest protocol se verifică:

Dat la 19 nov. an 1918

S-a revăzut

membri verifikatori:

***

22.IV.1919

s. s. indescifrabil

preot român

***Protocol de constituire al Consiliului Național Român
Comitatens din Maramureș - Reprodus după o copie autenticată
aflată în arhiva Muzeului Maramureșului din Sighetu Marmăției,
provenită din Fondul Dr. Ioan de Kovats.***

No. 1/1918, PROTOCOL luat în adunarea de constituire a Consiliului Național Român din Maramureș ținută în Sighetul Marmăției în 22 noiembrie 1918 oarele 11. Prezenți: Ca reprezentanți ai comunelor din cercurile administrative Vișeu, Iza, Șugatag și Sighet 300 frunțași și conducători și popor în număr de 5000.

Ca președinte ad-hoc părintele Simeon Balea din Săpânța prin cuvinte înflăcărate deschide adunarea și roagă prezenții să se constituiască numind de notar pe domnul Dr. Vasile Filipciuc.

Domnul Dr. Tit Doroș prezintă propunerile conferinței prealabile, și să primesc cu însuflețire a celor prezenți și Sfatul Național să constituiește în modul următor:

De președinte a fost proclamat domnul Dr. Vasile Chindriș, de membri în Sfatul Național Comitatens au fost aclamați domnii: Alexandru Cuza Anderco, Dr. Aurel Szabo, Dr. Ilie Chindriș, Dr. Izidor Anderco (preot greco-catolic), Emil Bran (preot greco-catolic), Artemiu Anderco (preot greco-catolic), Ștefan Ilniczki, Emil Stoica, Longin Mihalyi, Demetriu Kiss (preot greco-catolic), Simeon Balea (preot greco-catolic),

Dr. Ioan Rednic, Dr. Ioan de Kovats, Dr. George Bârlea, Dr. Titu Doros, Ioan Doros (preot greco-catolic), Nicolae Doros (preot greco-catolic), Dr. Vasile Filipciuc, Simeon Sierbul, Iuliu Ardelean (preot greco-catolic), Ioan Bîlț (Dăncuș), Ioan Bârlea, Bazil Iurca, Vasile Țiplea, Ioan Balea, Alexandru Miclea, Dr. Grigore Bota, Dr. Ilie Lazar, Vasile Timiș (Filipan), Petru Salca, Vaier Pop, Nicolae Pop, Simion Coman Pop, și Ștefan Pop.

Președintele Dr. Vasile Chindriș și membrii prezenți ai Sfatului Național prestează în fața adunării pe steagul național român jurământul prescris.

Domnul președinte al Sfatului Național Dr. Vasile Chindriș propune ca Sfaturile Naționale Sătești să trimeată câte doi delegați în Sfatul Comitatenz Central, asemenea corporațiunile preoțimeii, învățătorilor, a notarilor români, a funcționarilor români de stat precum și secțiunea social democratică a muncitorilor români, adunarea primește unanim.

Atât adunarea cât și Sfatul Național unanim hotărăște următoarele:

a./ Consiliul Național Comitatenz ca singurul organ local chemat a conduce viața publică a poporului român din Maramureș aderează Consiliului Național General Român cu sediul în Arad și să supune întru toate hotărârilor și poruncilor acestuia ca și singurul organ român chemat și exclusiv îndreptățit a hotărî și porunci în numele poporului român din Ardeal și Ungaria.

b./ Mulțumesc domnului deputat Dr. Alexandru Vaida Voevod pentru reprezentarea vrednică a idealului național prin vorbirea ținută în 18 octomvrie a Camerei Ungare.

c./ Hotărăște înființarea Sfaturilor Naționale Sătești pentru păzirea ordinei, organizarea gardelor naționale.

d./ Mulțumește domnului Alexandru Cuza Anderco pentru darul național de coroane una suta de mii și constată ca prin acest dar princial domnul Alexandru Cuza Anderco a intrat în șirul marilor mecenaiți români.

Nefiind alte propuneri concrezându-să președintele ca urgent să se pună în conțelegere cu Consiliul Central Român din Arad, adunarea se declară încheiată.

D.C.S. Dr. Vasile Filipciuc m.pr. notar, Dr. Vasile Chindriș m.pr. Președinte.

***

Proces-verbal

luat în adunarea electorală a cercului electoral Sighet din comitatul Maramurăș ținută în Sat-Slatina la 27 Novembre 1918.

Prezident Dr. Titu Doroș, Notarial Ion Biltz Dancuș.

Prezidentul dă cetire ordinului venit dela Consiliul Central Național Român, prin care se ordonă alegerea urgentă alor 5 delegați în Marea Adunare Națională Română, care va fi convocată în scurt timp. Constată că publicarea alegerii de azi s-a vestit de cu vreme în toate comunele din cerc. Salută pe alegătorii prezenți și îi provoacă să numească 2 bărbați de încredere.

Se numesc de atari prin comunele aparținătoare cercului dnii Dionisie Vereș, Ion Șimon din Apșa de jos, George Steț, Ioan Marina din Apșa de mijloc, Iuliu Rednic, Văsălie Mich din Iapa, Petru Cozar, Vasile Pop din Seraseu, Constantin Pavel, și Petru Bota din Sat Slatina, Augustin Darabanth și George Șimon din Biserica Albă.

Prezidentul deschide votarea, care decurgînd în ordine, pe baza scrutiniului făcut de biroul adunării se constată că unanimitatea voturilor au întrunit dnii: Dr. Vasile Kindriș din Sighetul Marmației, 2. Ilie Filip, din Apșa de jos, 3. Dr. George Bîrlea din Sighetul Marmației, 4. Vasălie Mich din Iapa, 5. Mihail Dan din Apșa de mijloc.

Ca urmare prezidiul declară pe dnii: Dr. Vasile Kindriș, Ilie Filip, Dr. George Bîrlea, Vasălie Mich, Mihail Dan,

aleși din partea Românilor din acest cerc cu vot universal ca delegați ai cercului electoral îndreptățiți și îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română, care se va convoca din partea Consiliului Central Național Român încă în decursul acestui an și la Adunările, cari eventual le va convoca în decursul anului următor.

Prezidiul dispune ca în urma acestei enunțări prezidiali aleșii deputați să fie provăzuți cu credenționale, iar o parie a acestui proces verbal să se trimită imediat Consiliului Central Național Român.

Spre știre

Despre ce luîndu-se acest proces verbal în 2 parii, dintre cari unul se va păstra la Consiliul Național Român din fruntea comitatului, actul de alegere se încheie la orele 11.

D.c.m.s.

Dr. Titu Doroș prezidentul adunării electorale, Ion Biltz-Dancuș notarul adunării electorale. Dionisie Vereș, Ioan Simon, Iuliu Radu, George Stețu, I. Harnicu, Mich Văsălie, Petru Koza, Constantin Pavel,

Papp Văsilie, Petru Botta, Augustin Darabant, Simion Gyorgy, bărbați de încredere din comunele cercului.

În „... 1918 la români, Documentele Unirii”, vol. IX p. 3, Arhiva Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III, p. 5-6;

***

1918 noiembrie 27, Sighetu Marmăției. Credențional prin care cei cinci delegați ai cercului electoral Sighet au fost împuterniciți să participe la Marea Adunare de la Alba Iulia.

Credențional

Subsemnații adevărim, că în cercul electoral al Sighetului din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral dnii:

1. Dr. Vasile Khindriș din Sighetul Marmăției, 2. Ilie Filip din Apșa de Jos, 3. Dr. George Bîrlea în Sighetul Marmăției, 4. Văsălie Mich în Iapa, 5. Mihail Dan în Apșa de Mijloc cu unanimitate.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral al Sighetului ținut în ziua de 27 Novembre 1918.

Dr. Titu Doroș preșident, Ion Bîlț Dancuș notar,

Dionisie Vereș, Ioan Șimon, Iuliu Radu, George Stefu, I. Harnicu, Mich Văsălie, Petru Cozan. Constantin Pavel, Papp Vasilie, Petru Botta, Augustin Darabant, Simion Gyorgy, bărbați de încredere din comune.

În „1918 la români. Documentele Unirii”, vol. IX, p. 4, Arhiva Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III, p. 17, 19, 21, 23, 25 (cinci exemplare); Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, „Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente 1848-1918”, București, 1981. p. 343-344.

***

APELUL CONSILIULUI NAȚIONAL ROMÂN DIN MARAMURĂȘ

Fruntașii poporului român, precum și poporul român din Maramurăș, uzând de dreptul liberei dispunerii asupra sorții și viitorului națiunii, s-au constituit în consiliul național român local și după matura dezbatere am hotărât următoarele:

1. Aderăm și ne supunem hotărîrilor Consiliului național român central și exprimăm mulțumită D-lui deputat dr. Al. Vaida, că în fața lumii a exprimat și reprezentat în chip clasic idealurile și dorințele întregului neam românesc din Transilvania și Ungaria în ședința din 18 oct. a parlamentului ungar. Exprimînd încrederea noastră deplină, ne rugăm să nu se uite de drepturile naționale ale nepoților lui Dragoș și Bogdan, care de veacuri peregrinează le sf. morminte de la Putna și Suceava și se roagă pentru pacea, libertatea și buna înțelegere lumii întregi. Consiliul național român îl cunoaștem ca singurul organ chemat a reprezenta, hotărî și porunci în numele națiunii române din Transilvania și Ungaria. Îi oferim viața și avutul nostru pentru cît mai marea înfăptuire a idealului național.

2. Consiliul național român local roagă conducătorii satelor să înființeze în competența lor consilii naț. române sătești, să intre în legătură prin Consiliul național local din Maramureș cu Consiliul național român central din Arad, să lucreze la păstrarea ordinii și paza avuției naționale. Întru toate avem să ascultăm de consiliul național român.

3. Rugăm poporul român să respecte ordinea, buna înțelegere și să aștepte în liniște hotărîrea mare a Consiliului național român, care la rîndul său va asculta întreg neamul. Și pînă vom fi chemați a răspunde la această mare întrebare a viitorului nostru, vă rugăm să vă supuneți Consiliului național român, să păstrați și să păziți ordinea, să nu ascultați de îndemnuri incendiare străine și dușmane cu scop viclean de a îneca viitorul națiunii române în nerînduială, în anarhie și sînge.

Fraților! Sîngele nevinovat ne-a adus răsplătire, martiriul libertatea. Dumnezeu popoarelor ne-a pus soarta neamului nostru în mîinile noastre proprii.

Deșteaptă-te Române! și tu vrednic de măreția zilelor de azi.

"Hai să dăm mina cu mină

Cei cu inima română."

Frați și români în unire să punem fundament tare viitorului românesc!

Vișeu de Sus, 14 Nov. 1918

Din încredințarea Consiliului național român din Maramureș, Comitetul Executiv: Emil Bran. dr. Ilie Kindriș. dr. Aurel Szabo, Valer Pop, Darie Vlad, George Bran. Ioan Tarția. Nic. Pop, dr. Vasile Filipiuc, dr. Ștefan Kiss.

„Foaia poporului român” (Budapesta), an. VII. nr. 241 din 6/19 noiembrie 1918.

***

1918 noiembrie 27, Vișeu de Jos. Proces-verbal al adunării electorale a cercului Vișeu-Iza pentru alegerea celor cinci delegați la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Proces-verbal

luat în adunarea electorală a cercului electoral Vișeu-Iza din comitatul Maramureș ținută în Vișeu de jos. la 27 Novembre n. 1918.

Prezident: dr. Aurel Szabo, Notari: Grgore Cziplé.

Prezidentul dă cetire ordinului venit de la Consiliul Central Național Român, prin care se ordonă alegerea urgentă alor 5 delegați în Marea Adunare Națională Română, care va fi convocată în scurt timp. Constată că publicarea alegerii de azi s-a vestit de cu vreme în toate comunele din cerc. Salută pe alegătorii prezenți și îi provoacă să numească 2 bărbați de încredere.

Se numesc de atari prin Dl. președinte dnii Emil Bran și Titu Demian.

Prezidentul deschide votarea, care decurgînd în ordine, pe baza scrutiniului făcut de biroul adunării se constată că unanimitatea voturilor au întrunit dnii Alexiu Dragomir din Dragomirești, Vasile Pleș Văsilicu din Ieud, Ion Iusco Dolhuțiu din Vișeu de sus, Mihail Costea din Vișeu de jos, Gavrilă Coman, jun., din Vișeu de jos.

ca urmare prezidiul declară pe dnii: Alexiu Dragomir, Vasile Pleș Văsilicu, Ion Iusco Dolhuțiu, Mihail Costea și Gavrilă Coman aleși din partea Românilor din acest cerc cu vot universal ca delegați ai cercului electoral îndreptățiți și îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română, care se va convoca din partea Consiliului Central Național Român încă în decursul acestui an și la Adunările, cari eventual le va convoca în decursul anului următor.

Prezidiul dispune ca în urma acestei enunțări prezidiali aleși deputați să fie prevăzuți cu credenționale, iar o parie a acestui proces verbal să se trimită imediat Consiliului Central Național Român.

Despre-ce luîndu-se acest proces verbal în 2 parii, dintre cari unul se va păstra la Consiliul Național Român din fruntea comitatului, actul de alegere se încheie la orele 12. D.c.m.s.

D.c.m.s.

Dr. Aurel Szabo, prezidentul adunării electorale, Grigore Cziple notam adunării electorale

Emil Bran, Tit Demian, Dunca Ioan, (...), Vasiliu Nasui, Ion Popp, Ilie Pascu, Teodor Popp, Grigore Costea, George Sarasan, Ioan Gyendea, Ioan Tomoiagă, Mihai Brana, Teodor Brana, Samson Sinatovici, Arthur Anderko, Vasiliu Chimpean, Vasile Coman, Ioan Papp, Vasile Senetariu. Vasile Simon, Vasile Roșea, Alexa Andreica, Ilie Vancia, Ilie Tomoiagă, Ion Andreika, Vasile Bîlt, Vasile Tomoiagă, Ioan Simon, Mihaiu Costea, bărbați de încredere din comunele cercului.

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. IX, p. 6, Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III, p. 39-40. Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, Op. cit. p. 341

***

1918 noiembrie 27, Vișeu de Sus. Credențional prin care cei cinci delegați ai cercului Vișeu-Iza au fost împuterniciți a lua parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Credențional

Subsemnații adevărim, că în cercul electoral Vișeu-Iza din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral dnii: Ion Iusco Dolhuțiu în Vișeu de sus, Gavrilă Coman jude comunal în Vișeu de jos, Antoniu Anderko preot în Ieud, Vasile Pleș în Ieud, și Vasile Timiș Filipanu în Borșa cu unanimitate.

Drept-ce susnumiți delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan. Dat din colegiul electoral al cercului electoral Vișeu-Iza ținut în ziua de 27 Noemvrie 1918.

Dr. Aurel Szabo, prezident, Grigore Cziplea, notar Emil Bran, Tit Demian, Ioan Dunca, Teodor Popp, (...), Grigore Costea, George Sarasan, Ioan Popp, Ilie Pascu, Vasiliu Chimpean, Ioan Ghendea, Ioan Tomoiagă, Ioan Semeon, Teodor Brana, Vasile Simon, Vasile Senetariu, George Rohuian, Ilie Vancia, Alexa Andreica, Ion Andreika, Vasile Bîlț, Grigore Tomoiagă, Vasile Tomoiagă, Grigore Tomoiagă, Mihai Brana, Ilie Mircea, Gavril Popp, Mihaiu Costea, bărbați de încredere din comune.

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. IX, p. 7, Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III, p. 41, 43, 45, 47, 49 (cinci exemplare). Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, Op. cit., p. 342-343.

***

1918, noiembrie 14/27 Săpânța (cercul electoral Teceu)

Proces-verbal

luat în adunarea electorală a cercului electoral Teceu din comitatul Maramureș ținută în Săpânța la 14/27 Novembre 1918.

Prezident Simeon Balya, Notari: Mihail Serban, George Stan,

Prezidentul dă cetire ordinului venit dela Consiliul Central Național Român, prin care se ordonă alegerea urgentă alor 5 delegați în Marea Adunare Națională Română, care va fi convocată în scurt timp. Constată că publicarea alegerii de azi s-a vestit de cu vreme în toate comunele din cerc. Salută pe alegătorii prezenți și îi provoacă să numească 2 bărbați de încredere. Se numesc de atari prin adunare: Ion Popp 1. Ion, Dumitru Stan 1. Toader.

Prezidentul deschide votarea, care decurgînd în ordine, pe baza scrutinului făcut de biroul adunării se constată că unanimitatea voturilor au întrunit dnii Simeon Balya din Săpânța, Toader Popp 1. Ion din Săpânța, Ion Stan Mihăeșu din Săpânța, Ion Steț 1. George din Săpânța, Ion Popp a Tomii din Săpânța ca urmare prezidiul declară pe dnii Simeon Balya, Toader Popp 1. Ion, Ion Stan Mihăeșu, Ion Steț 1. George, Ion Popp a Tomii aleși din partea Românilor din acest cerc cu vot universal ca delegați ai cercului electoral îndreptățiți și îndatorați a lua parte cu vot decisiv în Marea Adunare Națională Română, care se va convoca din partea Consiliului Central Național Român încă în decursul acestui an și la Adunările, cari eventual, le va convoca în decursul anului următor.

Prezidiul dispune ca în urma acestei enunțări prezidiale aleșii deputați să fie provăzuți cu credenționale, iar o parie a acestui proces verbal se va trimite imediat Consiliului Central Național Român.

Spre știre

Despre-ce luîndu-se acest proces verbal în 2 parii, dintre cari unul se va păstra la Consiliul Național Român din fruntea comitatului, actul de alegere se încheie la orele 11 a.m.

D.c.m.s.

Simeon Balya, prezidentul adunării electorale, Mihail Șerban, George Stan, notarii adunării electorale, Dumitru Stan 1. Toader, George Popp, Ion Popp 1. Ion, George Holdiș I. Grigore.

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. IX, p. 4-5, Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III; p. 27-28,

1918 noiembrie 14/27, Săpânța. Credențional prin care cei cinci delegați ai cercului electoral Teceu au fost împuterniciți pentru a lua parte la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.

Credențional

Subsemnații adevărim, că în Cercul electoral al Teceului din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral dnii: Simeon Balya în Săpânța, Toader Popp 1. Ion în Săpânța, Ion Stan Mihăeșu în Săpânța, Ion Steț 1. George în Săpânța, Ion Popp a Tomii în Săpânța cu unanimitate.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral Teceu, ținut în ziua de 14/27 Noiembrie 1918, în comuna Săpânța.

Simeon Balya, prezident, Mihail Șerban, George Stan, notari, Dumitru Stan 1. Toader, Gheorghe Pop, Ioan Popp 1. Ioan, George Holdiș 1. Grigore, bărbați de încredere din comune.

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. IX, p. 5, Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom III, p. 29, 31, 33, 35, 37 (cinci exemplare)

***

1918 noiembrie 27, Sighetu Marmației. **Credențional prin care cei trei delegați ai Gărzii naționale române din comitatul Maramureș au fost împuterniciți să participe la lucrările Marii Adunări Naționale de la Alba Iulia.**

Credențional

Subsemnații adevărim că pentru Garda națională din comitatul Maramurăș s-au ales azi ca delegați ai acestui cerc electoral dnii:

D. Aurel Szabo căpitan în Vișeul de Sus

Florentin Biltz-Dancuș lt în Sat Slatina

Ioan Ivanciuc sergente în Iapa, cu unanimitate.

Drept-ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor Românilor din acest cerc electoral, și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor, și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Dat din colegiul electoral al cercului electoral, ținut în ziua de 27 Noemvrie 1918.

Dr. Vasile Chindriș
prezident

Ion Bîlțiu-Dancuș stegar
notar

Grigore Cziple sublocot.
bărbat de încredere

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. X, p. 222, Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom I, p. 805, 807 (două exemplare). Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, Op. cit., p. 344.

***

1918 noiembrie 27, Slatina. **Credențional prin care Reuniunea învățătorilor români din comitatul Maramureș împuternicește pe învățătorii Ion Bîlț-Dăncuș și Grigore Țiple să participe cu vot decisiv la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia.**

Credențional

Subsemnații adevărim că în numele Reuniunii învățătorilor Români din comitatul Maramureș s-au ales azi ca delegați ai acestei

Reuniuni

Ion Biltz-Dancuș inv. în Sat-Slatina
Grigore Ciple în Ieud
cu unanimitate.

Drept ce susnumiții delegați sunt prin aceasta autorizați a lua parte cu vot decisiv la Marea Adunare Națională Română ce se va convoca prin Consiliul Central Național Român, în numele tuturor învățătorilor Români din acest comitat, și la alte Mari Adunări Naționale Române, cari eventual o să mai fie convocate în decursul anului acestuia ori în anul următor și a contribui cu votul lor la deciderea asupra sorții viitoare a neamului românesc din Transilvania, Ungaria și Bănatul Timișan.

Ioan Doroș
Prezident adm.
vicariat în Maramureș ca
prezide subs. Al Reuniunii

Dionisie Vereș
notar

Sigiliu

În „...1918 la români, Documentele Unirii”, vol. X, p. 67, 68. Arhivele Muzeului Unirii Alba Iulia, Tom I, p. 659. Publicat și în V. Căpîlnean, I. Sabău, V. Achim, Op. cit, p. 348-349.

Personalități maramureșene. Participanți activi la Unirea de la 1 Decembrie 1918

**Lista delegaților oficiali cari au luat parte la Adunarea Poporului
Român, din 1 Decembrie 1918, la Alba Iulia, ca trimiși ai
Maramureșului**

Plasa Ocna-Șugătag

Iuliu Ardelean preot Văleni
Dr. Ilie Lazăr universitar
Giulești
Emil Fucec preot Sârbi
Gheorghe Moiş proprietar
Berbești
Gheorghe Nemniş proprietar
Călinești

Plasa Sighet

Dr. Vasile Kindriş avocat
Dr. Gheorghe Birlea medic
Ilie Filip Apșa de jos
V. Mich Iapa
M. Dan Apșa de mijloc

Plasa Teceu

Simion Balea
Toader Popp I. Ion
Ion Stan Mihăescu
Ion Șteț I. Gheorghe
Ion Pop a Tomii
toți din Săpânța

Plasa Vișeu

Ion Iusco Dolhuti
Vișeu de Sus
Găvrilă Coman jude
Vișeu de Jos
Artemiu Anderco preot
Vasile Pleș ambii din Ieud
Vasile Timiș Filipan Borșa

Membrii de drept

Petru Birlea protopop Berbești
pt. preoție
Ion Bilțiu Dancuș
din Sat-Slatina
Grigore Țiplea
câp. Dr. Sabo Aurel
Vișeu de Sus
serg. Ion Ivanciuc Iapa
sub lct. Florențiu Bilțiu
Dancuș
Sat-Slatina

Membrii Marelui Sfat Național Român aleși dintre Maramureșeni

Dr. Vasile Chindriș
avocat Sighet
Ioan Doroș protopop
Sat-Slatina
Dr. Salvator Iurca
avocat Sighet
Simion Balea protopop
Săpânța
Dr. Vasile Filipciuc cand.
de avocat Petrova

Ilie Filip (1885-1933)

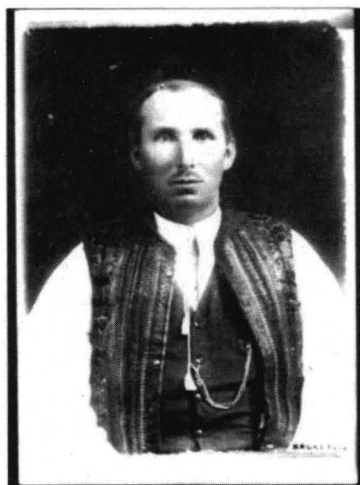
S-a născut în 1885 în Apșa de Jos (azi în Ucraina) într-o familie cu trei copii. Implicat de tânăr în viața comunității a fost ales primar în 1915. Participă la Adunarea de constituire a Sfatului Național Român al Maramureșului, la 22 noiembrie 1918, la Sighet. Delegat cu drept de vot al cercului electoral Sighet, participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918, în care cere unirea Maramureșului istoric din dreapta Tisei cu Romania. După război apără interesele locuitorilor satului său împotriva exploatării pădurilor de străini și este asasinat lângă localitatea Tiakiv [Teaciv] (Teceul Mare), Raionul Vinogradovo (Vînohradiv).

Filip Ilie
din Apșa de Jos,
delegat al cercului Sighet,
participant la Marea Adunare Națională
de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918

Mihail Dan (1884-1968)

Născut în comuna Apșa de Mijloc (astăzi Ucraina) într-o familie care și-a iubit moșia strămoșească mai presus de toate. Cu toate că era foarte bun la învățătură a trebuit să abandoneze clasele superioare, nevând posibilități materiale. Mobilizat în armată din anul 1914, luptă patru ani în prima linie a frontului. Rănit în octombrie 1918, se întoarce acasă și la 27 noiembrie participă la adunarea de la Slatina (astăzi Ucraina) unde este ales delegat al cercului electoral Sighet la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Protestează în cadrul adunării la lozinca „Romania

Dan Mihail Ilies
(1884-1968)
din Apșa de Mijloc, delegat al cercului Sighet,
participant la Marea Adunare Națională
de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918

Mare de la Nistru până la Tisa”, cerând în numele românilor din Maramureșul istoric unirea întregului ținut cu patria mamă. Între anii 1923-1927 a fost primar în Apșa de Mijloc și între anii 1928-1940, deputat de Rahiv. În vârstă de 80 de ani a început să scrie istoria satului și a lăsat în manuscris un jurnal al evenimentelor trăite în Primul Război Mondial. Moare la 2 mai 1968 și este înmormântat în Apșa de Mijloc, în cimitirul vechi al bisericii, în satul natal.

Alexiu Dragomir (1875-1940)

Născut în Dragomirești, Maramureș, în anul 1875. În zilele Marii Uniri, adunarea electorală a cercului Vișeu-Iza, ținută în Vișeu de Jos, la 27 noiembrie 1918, îl alege delegat supleant cu drept de vot la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă cu delegații de pe Valea Izei. În perioada interbelică a fost membru P.N.Ț. Decedat și îngropat în localitatea Dragomirești în anul 1940.

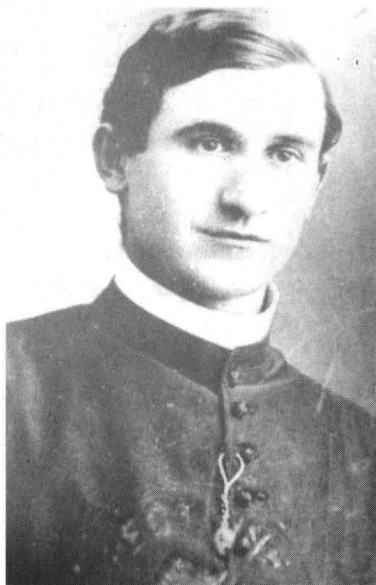
Mihai Costea (1886-1970)

Născut la 1 octombrie 1886 la Vișeu de Jos, în zilele Marii Uniri duce o intensă activitate pentru afirmarea națiunii române. Adunarea electorală a cercului Vișeu-Iza din 27 noiembrie 1918 din Vișeu de Jos îl alege delegat al cercului Vișeu-Iza. Participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 ca delegat supleant. În perioada interbelică activează ca membru P.N.L. în satele de pe Valea Izei, fiind recunoscut ca un priceput meșter cojocar în întreaga zonă. Moare în anul 1970 la Vișeu de Jos și este înmormântat în cimitirul satului.

Artemiu Anderco (1882-1932)

Preot, om politic, născut în localitatea Odoreu (jud. Satu-Mare). Cu studii teologice la

Gherla, preot din 1905 în Baia Mare, Cuhea (azi Bogdan Vodă), a fost membru al Despărțământului Vișeu al

ASTREI. Din anul 1917 preot în Ieud, conduce delegația maramureșeană de pe Valea Izei spre Alba Iulia și participă în calitate de delegat al cercului electoral Vișeu la Marea Adunare Națională. Este ales în Sfatul Național Român Comitatens al Maramureșului, după Marea Unire este ales Senator în Parlamentul României.

Descoperă și donează Muzeului din Sighet, în anul 1931, manuscrisul Codicelui de la Ieud, primul text românesc, păstrat în prezent la Academia Română.

Moare la 7 octombrie 1932 și este înmormântat în cimitirul din Ieud, lângă Biserica din Deal.

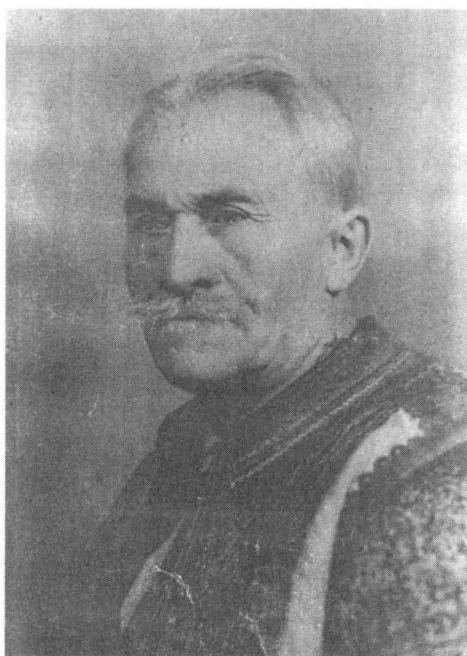
Vasile Pleș Vasilicu (1885-1923)

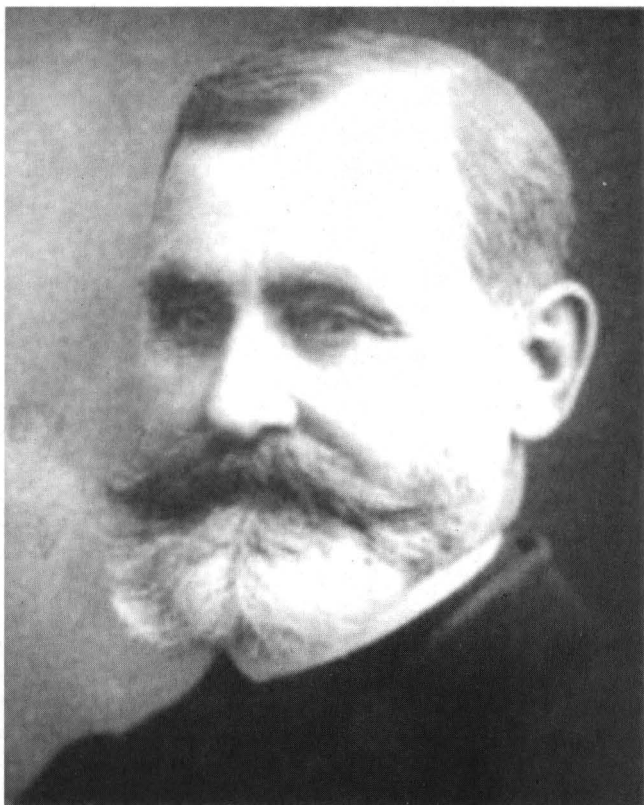
Născut în satul Ieud, într-o familie de origine nobilă, educat în spiritul unui naționalism activ, desfășoară în zilele Marii Uniri o intensă activitate de conștientizare și organizare a românilor maramureșeni. Adunarea electorală a cercului Vișeu-Iza, ținută la 27 noiembrie 1918 la Vișeu de Jos îl alege delegat cu drept de vot. Participă și votează unirea la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Pentru calitățile sale morale și naționale este ales primar al satului Ieud (1920-1923)

Moare la Ieud în anul 1923.

Gavril Coman (1883-1952)

Născut la 3 decembrie 1883 în comuna Vișeu de Jos, este descendent al familiei nobiliare Coman de Moisei. Adunarea electorală a cercului Vișeu-Iza, ținută la Vișeu de Jos, la 27 noiembrie 1918, îl alege ca delegat al cercului și participă Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Primar al localității Vișeu de Jos în perioada interbelică, a aderat la Partidul Național Liberal. Decedat la Vișeu de Jos în anul 1952, este înmormântat în fața bisericii din cimitirul vechi al localității.

Născut în Ieud, urmează cursurile gimnaziale la Sighet și teologice la Gherla, în anul 1885. Preot în Săpânța între 1890-1938, a contribuit mult la ridicarea culturală și națională a românilor maramureșeni. Membru al Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș. Înființează Banca Maramureșeană, prima bancă românească din Maramureș. Semnatar al Apelului pentru maramureșeni din 11 noiembrie 1918, participă activ ca președinte al Adunării de constituire a Sfatului Național Român din Maramureș din 22 noiembrie 1918 și donează 100.000 de coroane pentru organizarea politică a românilor. Participă cu drept de vot la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918 și este ales membru în Marele Sfat Național al Transilvaniei. Senator în Parlamentul României, moare la 10 noiembrie 1938 și este îngropat în cimitirul central din Sighet, pe prima alee dreapta, cu o cruce de marmură neagra.

Vasile Timiș Filipan (1892-1984)

Născut la Borșa, la 21 octombrie 1892, urmează studiile liceale la Beiuș și studiile economice la Academia de Comerț din Viena. Semnatar al Apelului către maramureșeni din 11 noiembrie 1918. Membru ales al Sfatului Național Român comitatens al Maramureșului, a răspuns de aprovizionarea Maramureșului între anii 1919-1920. Primar al localității Borșa, a activat pentru apărarea pășunilor composesorale ale maramureșenilor. Decedat în anul 1984, la București.

Ion Iusco Dolhuțiu (?-1930)

Născut în Vișeu de Sus, într-o veche familie nobilă maramureșeană. Adunarea electorală a cercului Vișeu-Iza, ținută la Vișeu de Jos la 27 noiembrie 1918, îl alege ca delegat al cercului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Decedat la Vișeu de Jos în anul 1930, este înmormântat în fața bisericii din cimitirul vechi al localității.

George Moiş (1884-1940)

S-a născut în comuna Berbești în anul 1884, într-o familie nobilă românească.

Adunarea cercului electoral Ocna Șugatag, ținută în satul Giulești la 27 noiembrie 1918, îl alege delegat cu drept de vot și participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. A decedat în comuna natală, în anul 1940.

Iuliu Ardelean (1888-1953)

Născut în localitatea Băbășești, județul Satu-Mare, la 8 septembrie 1888. A fost preot în localitatea Iapa, Văleni, Ocna Șugatag. În anii Primului Război Mondial a organizat rezistența activă a satelor românești Văleni și Bârsana. Adunarea cercului electoral Ocna Șugatag, ținută în localitatea Giulești la 27 noiembrie 1918, îl alege ca delegat al cercului la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918.

În perioada interbelică a deținut funcția de vicepreședinte al organizației județene Maramureș a Partidului Național Țărănesc. Este arestat la 13 februarie 1952 și condamnat la ani grei de temniță și moare în lagărul Peninsula.

George Nemniș (Nemeș)

Născut în satul Călinești într-o veche familie nobilă românească, a participat la organizarea românilor maramureșeni din Călinești și satele Văii Cosăului la finalul Primului Război Mondial. Adunarea cercului electoral Ocna Șugatag, ținută în comuna Giulești, la 27 noiembrie 1918 îl alege delegat cu drept de vot și participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. În perioada interbelică este primar al satului Călinești. Moare în localitatea natală și este înhumat în cimitirul vechi al satului.

Emil Fucec (1886 - 1980)

Născut în anul 1886, în satul Sârbi, comuna Budești. Absolvent al Academiei Teologice din Gherla. Din tinerețe a activat în cadrul Asociațiunii pentru cultura poporului roman din Maramureș. În anul 1918 este ales președinte al Consiliului Național Român din Sârbi și se implică în formarea Gărzilor Naționale Române pe văile Cosăului și Mării. Adunarea cercului electoral Ocna Șugatag, ținută la Giulești la 27 noiembrie 1918 îl alege delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Drumul

spre Alba Iulia și desfășurarea adunării naționale este relatat în *Din lunga timpului bătaie*, fiind unul din puținele relatări ale participanților maramureșeni de la Marea Unire. Mulți ani preot în satele Maramureșului, moare în anul 1980 la Sighetul Marmației și este înmormântat în cimitirul central, în extremitatea nordică, în cavou cu piatră de marmură.

Aurel Szabo (Sabo)

Avocat, membru al despărțământului ASTRA Vișeu-Iza din anul 1912. Ales președinte al Adunării electorale a cercului electoral Vișeu-Iza, ținută la Vișeu de Jos în 27 noiembrie 1918, în care s-au ales delegații la Marea Unire. Este ales delegat al Gărzii Naționale Române din Comitatul Maramureș, în adunarea de la Sighet din 22 noiembrie 1918. Participă cu gradul de căpitan la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. După război a fost avocat în Vișeu de Sus.

Toader Pop al lui Ioan (1889-1923)

Născut în Săpânța în anul 1889, bursier al Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș, este absolvent al Academiei de Drept. A luptat ca voluntar în armata română. Adunarea electorală a cercului electoral Teceu, ținută la Săpânța în desemnează delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. După război este ales polițist al orașului Sighet. Pentru rolul său important în desăvârșirea unității naționale este decorat cu Coroana României în grad de cavaler și primește crucea comemorativă 1916-1918. Moare la Sighet la 15 noiembrie 1923.

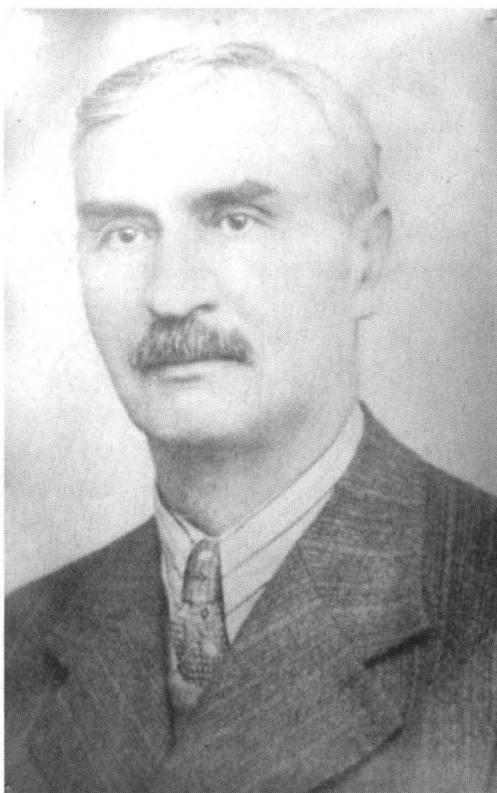

Șteț Ioan a lui George (1885-1948)

Născut în comuna Săpânța în anul 1885. Membru al Sfatului Național Român din Comuna Săpânța, face parte din Garda Națională Română din Săpânța între anii 1918-1919. Adunarea electorală a cercului electoral Teceu ținută la 27 noiembrie 1918 la Săpânța îl desemnează delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă cu delegația săpânțenilor. Decedat la Săpânța la 14 februarie 1948, este înmormântat în centrul Cimitirului Vesel.

Vasile Chindriș (1881-1947)

Născut la 13 decembrie 1881 în comuna Ieud într-o familie nobiliară descendentă din Balc Vodă. Studii școlare la Ieud, Dragomirești și Sighet. Frecventează facultatea de Drept de la Oradea și finalizează cu doctoratul la Cluj și specializarea la Universitatea de la Berlin, unde se împrietenește cu Vasile Pârvan, vicepreședintele Asociației studenților români la Berlin. Activează în cadrul Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș și ASTRA, despărțământul Sighet, al cărui președinte devine în 1914. Ales la 22 noiembrie 1918 în Adunarea românilor de la Sighet ca președinte al Sfatului Național Român al Comitatului Maramureș. Delegat cu drept de vot ales în adunarea cercului electoral Sighet la 27 noiembrie 1918, participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, fiind ales în Sfatul Național. Director la ziarul Sfatul. jurist al județului Maramureș. În perioada interbelică a fost deputat și senator, fiind ales primar al orașului

Sighet. Refugiat la București în timpul ocupației maghiare, moare la Sighet la 6 iunie 1947 și este înmormântat în leud, lângă Biserica din Șes.

Pop Ioan a Tomii (1875-1949)

Născut în comuna Săpânța, face parte din Garda Națională Română a comunei între 1918-1919. Adunarea electorală a cercului electoral Teceu ținută la 27 noiembrie 1918 la Săpânța îl desemnează delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă cu delegația săpânțenilor condusă de Simion Balea. Decedat la 16 aprilie 1949, este înmormântat în centrul Cimitirului Vesel, în Săpânța.

Grigore Ciple

Născut în leud, este absolvent al Școlii Normale de învățători și profesează ca învățător în leud. Ales notar al adunării electorale a cercului Vișeu-Iza la 27 noiembrie 1918. Reuniunea învățătorilor români din Comitatul Maramureș, ținută la Slatina, în 27 noiembrie 1918, îl alege delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă cu delegația ieudenilor, condusă de preotul Artur Anderco. Înmormântat în Petrova, în fața intrării, în dreapta, în cimitirul comunei cu o cruce fără inscripție.

Petru Bârlea (1853-1927)

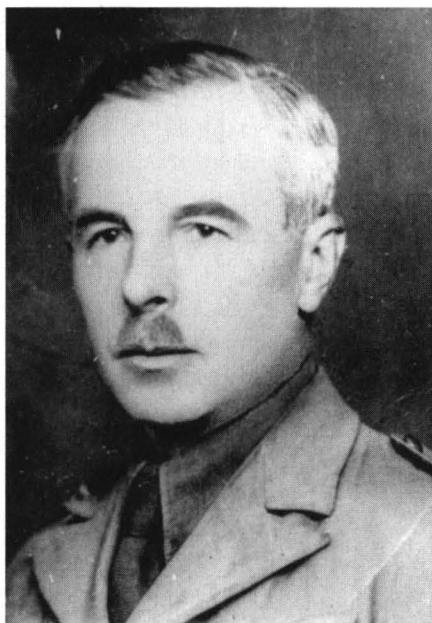
Născut în localitatea Berbești, în anul 1853. Studiază teologia la Gherla iar în anul 1882 devine Protopop al Districtului Marei. Este ales delegat cu drept de vot al Protopopiatului greco-catolic român al Marei la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Decedat în Berbești în anul 1927, osemintele sale sunt așezate sub o placă votivă sub pragul altarului bisericii din Berbești.

Ioan Ivanciuc

Născut în Iapa, astăzi cartier al orașului Sighetul Marmăției. Organizator, cu gradul de sergent, al Gărzilor Naționale Române din Comitatul Maramureș. Congresul electoral ținut la Sighet în data de 27 noiembrie 1918 îl alege delegat al Gărzilor Naționale Române din Comitatul Maramureș la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Decedat în Iapa și înmormântat într-un loc necunoscut.

Florentin Bîlțiu Dăncuș (1895-1950)

Născut în localitatea Ieud la 5 octombrie 1895. A urmat Școala Normală de învățători, apoi Școala de notari. Până în anul 1918 a fost învățător apoi notar la centrul de plasă Ocna Șugatag. Semnatar al Apelului către maramureșeni din 11 noiembrie 1918 de la Sighet. Comandant al Gărzilor Naționale Române din Comitatul Maramureș, este ales delegat al Gărzilor Naționale Române din Comitatul Maramureș la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Lupta împreună cu armata română pentru eliberarea Maramureșului în ianuarie – aprilie 1919. Decedat la Oradea în 1950, este înmormântat în cimitirul Rulikovski.

Vasile Mih

Născut în localitatea Iapa, azi cartier al orașului Sighetul Marmăției, este ales în adunarea cercului electoral Sighet, ținută la Slatina (astăzi Ucraina), la 27 noiembrie 1918, delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă alături cu delegații maramureșeni din alte cercuri electorale. Decedat în satul Iapa, a fost înmormântat în cimitirul satului.

Ion Bîlțiu Dăncuș (1892-1952)

Născut în Ieud la 13 martie 1892. Studii elementare în localitatea natală iar apoi absolvent al Școlii Normale pentru

Învățători de la Gherla. În 1913 este numit învățător în Ocna Slatina (azi Ucraina). După Unire va urma cursurile Facultății de Filologie ale Universității din Cluj. Mobilizat pe front, grav rănit și căzut prizonier în 1915, se întoarce acasă și are o contribuție importantă la Unirea Maramureșului cu România. Semnează Apelul pentru maramureșeni din 11 noiembrie 1918. Este ales secretar al Sfatului Național Român Comitatens Maramureș și organizează Gărzile Naționale Române din Comitatul Maramureș. Reuniunea învățătorilor români din Comitatul Maramureș îl împuternicește în adunarea de la Slatina din 27 noiembrie 1918 ca delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Corespondent la ziarului „Sfatul” relatează *Drumul spre Alba Iulia*. Ajută armata română în luptele din ianuarie – aprilie 1919 să elibereze Maramureșul. În perioada interbelică este Deputat în Parlamentul României și profesor la Liceul Dragoș Vodă din Sighet. A apărut în articolele sale de presă dreptul maramureșenilor asupra Maramureșului voievodal.

În octombrie 1944 este ale președinte al Consiliului Național Român din Maramureș (1944-1945). Pentru convingerile sale politice și naționale este arestat în și moare în închisoare la 11 iulie 1952 la Satu Mare.

Ioan Stan Mihăiescu (1854-1928)

Născut în comuna Săpânța în anul 1854. Membru al Sfatului Național Român din comuna Săpânța, face parte din Garda Națională Română a comunei între 1918-1925. Adunarea electorală a cercului electoral Teceu ținută la 27 noiembrie 1918 la Săpânța îl desemnează delegat la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, la care participă cu delegația săpânțenilor. Decedat în anul 1928, este înmormântat la Săpânța în Cimitirul Vesel.

George Bârlea (1885-1936)

Născut în anul 1885 în localitatea Berbești în familia preotului Petru Bârlea și el participant la Marea Unire. Studii primare și secundare la Ocna Șugatag, Sighet și Oradea. Urmează Facultatea de Medicină la Budapesta, cu specializarea stomatologie (1908). Practică medicina la Sighet apoi la Budapesta. De tânăr a sprijinit candidații politici români și a participat în anul 1912 la protestele împotriva înființării episcopiei greco-catolice maghiare de la Hajdudorogh. Mobilizat pe mai multe fronturi în Primul Război Mondial, la sfârșitul conflagrației este ales la 22 noiembrie membru în Sfatul Național Român Comitatens al Comitatului

Maramureș. Delegat al cercului electoral Sighet și participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. Din însărcinarea Consiliului Dirigent participă la Cluj la preluarea clinicilor medicale și instalarea administrației românești. Se stabilește la București în 1924 și este ales președinte al Asociației medicilor stomatologi din România. Ales senator P.N.L. de Sighet în Parlamentul României, iar în ultimii ani ai vieții activează în P.N.Ț. Decedat la 19 iulie 1936 la București, fiind înmormântat în cimitirul Belu.

Ilie Lazăr (1895-1976)

S-a născut la 12 decembrie 1895 în comuna Giulești într-o familie nobilă maramureșeană, descendent din șapte generații de preoți români greco-catolici. Începe cursul primar al școlii din localitate, urmează liceul Piarist din Sighet și Liceul românesc din Lugoj. Se înscrie la Academia de Drept din Sighet și după război urmează anii finali la Universitatea de Drept din Cluj, unde își susține și doctoratul. Participă la lupte grele pe frontul din Galiția în Primul Război Mondial, fiind grav rănit de două ori. A avut o contribuție importantă la eliberarea orașului Cernăuți (5 noiembrie 1918), unde pune drapelul românesc pe primărie după 174 de ani de ocupație austriacă. Revenit în Maramureș organizează Gărzile

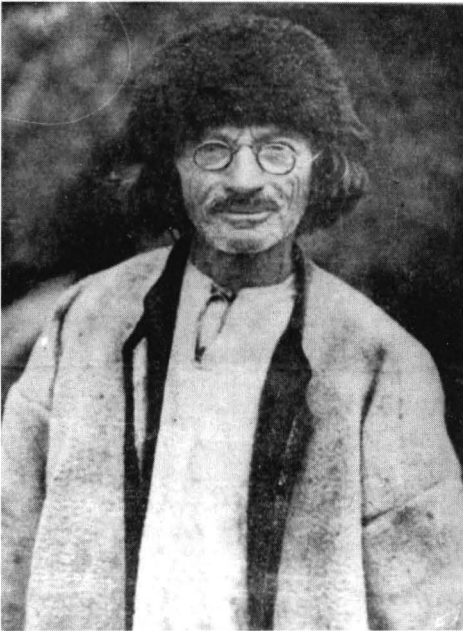
Naționale Române în satele maramureșene. Participă la Adunarea de la Sighet din 22 noiembrie 1918, unde este ales în Sfatul Național Român Comitatens. Notar al adunării electorale a cercului electoral Ocna Șugatag, ținută la Giulești la 27 noiembrie 1918, este ales delegat și participă la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918, fiind cele mai tânăr delegat. Ilie Lazăr are un rol activ în eliberarea Maramureșului în anul 1919 de bandele ucrainene, participând ca voluntar la luptele de la Vad și Cămara (3-4 ian 1919). Evenimentele sunt relatate în volumul Ilie Lazăr, Amintiri, Sighet, 2000. Membru marcant al P.N.Ț., președinte al organizației județene Maramureș, parlamentar în mai multe legislaturi, a fost consilier al generalului român, Gh. Avramescu pe lângă Armata a IV-a la eliberare Transilvaniei de ocupația hortistă-hitleristă, în septembrie – octombrie 1944. Arestat după 1947, a stat 17 ani în temniță, fiind eliberat în 1964, cu domiciliu forțat în Cluj, unde și moare la 6 noiembrie 1976. Este înmormântat în cimitirul din Cluj Mănăstur.

Vasile Lazăr din Giulești participant la Marea Adunare de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918

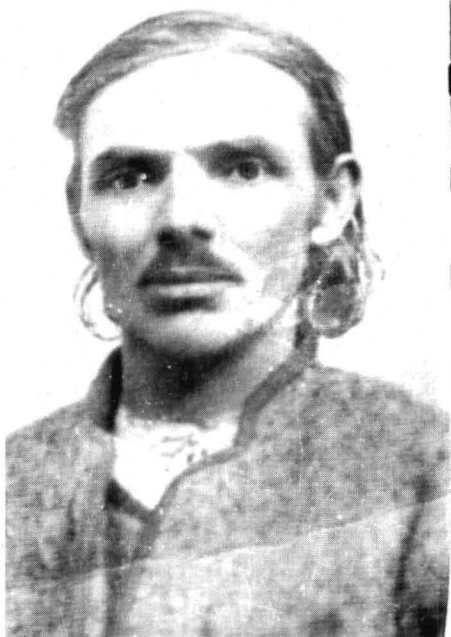
***Pop Gheorghe Chitru din
Săpânța, participant la Marea
Adunare de la Alba Iulia din 1
Decembrie 1918***

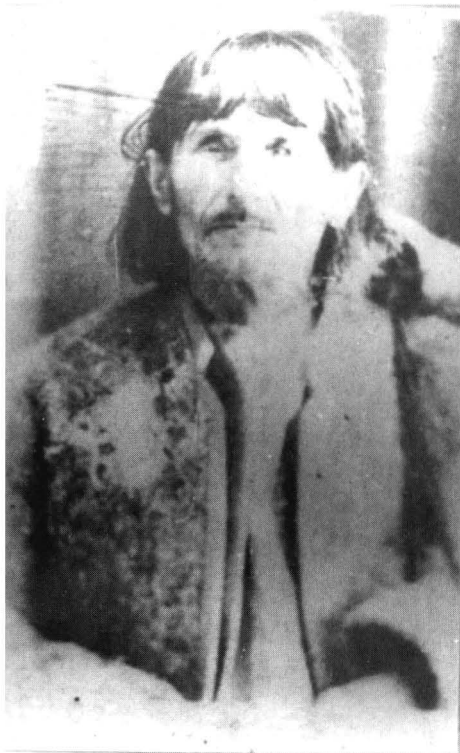
***Gavrilă Hotoi Herenta
participant la Marea Adunare de
la Alba Iulia din 1 Decembrie
1918***

***Gheorghe Tite, participant
la Marea Adunare de la Alba
Iulia din 1 Decembrie 1918***

***Dumitru Stan Toader din
Săpânța, participant la Marea
Adunare Națională din 1
decembrie 1918***

**Gheorghe Pop a
Tincului** din Săpânța
participant cu drept de vot la
Marea Adunare Națională de
la Alba Iulia din 1 decembrie
1918

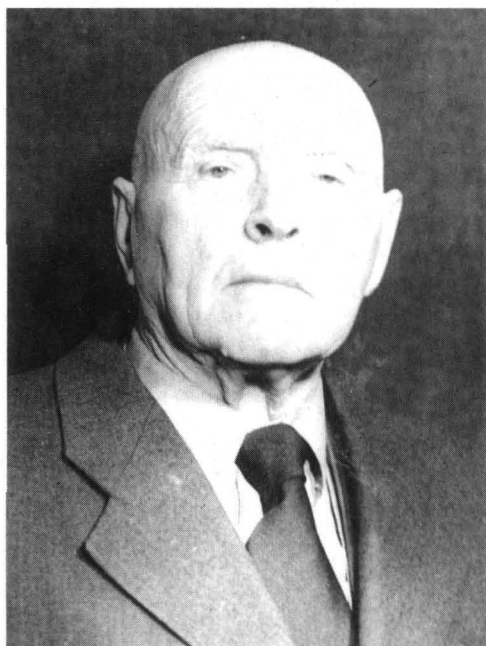
Vasile Hotea din Hoteni din
Săpânța participant la Marea
Adunare Națională de la Alba
Iulia din 1 decembrie 1918.
Pictură în ulei pe pânză de Traian
Bilțiu Dăncuș.

Dr. Sigismund Pop, participant la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia din 1 decembrie 1918. În perioada interbelică a fost medicul șef al județului Maramureș

Grigore Bota, semnatar al Apelului pentru convocarea adunării populare de alegere a C.N.R. al Comitatului Maramureș

Ioan Balea din Ieud,
semnatar al Apelului pentru
convocarea adunării
populare de alegere a CNR.
al Comitatului Maramureș
și lider al românilor din
Maramureș

Învățătorul Gheorghe
Nemeth, *semnatar al Apelului*
pentru convocarea adunării
populare de alegere a C.N.R.
al Comitatului Maramureș și
lider al românilor din
Maramureș

Dimitrie Ponoran,
*semnatar al Apelului pentru
convocarea adunării populare
de alegere a C.N.R. al
Comitatului Maramureș și
lider al românilor din
Maramureș*

Capitolul IV

Armata română eliberează Maramureșul (ianuarie-aprilie 1919)

Prezentăm principalele incidente și acțiuni militare la care au luat parte unități ale armatei române în perioada ianuarie-aprilie 1919, așa cum rezultă din limbajul exact și sec al rapoartelor Biroului Operativ al Comandamentului trupelor din Transilvania către Marele Cartier General al Armatei Române. Extragem din rapoarte numai cele ale Diviziei a 7-a, în înaintarea ei de la Baia Mare la Hust, acțiunile de învăluire, luptele la care a participat. Documentele confirmă și completează izvoarele memorialistice, informațiile din presă despre marșul triumfal al armatei române prin Maramureșul istoric.

„Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 23 de la 2 ianuarie la 3 ianuarie 1919 ora 12.

A) Situația

1) Divizia 7-a

[...]

e) Batalionul 2 din Regimentul 14 infanterie și bateria 7 din Regimentul 4 artilerie, sub comanda comandantului Regimentului 14 infanterie s-au deplasat ieri pe jos de la Baia Mare la Budești (30 km E. Baia Mare), fiind în marș spre Sighetul Marmăției. *Acest detașament a fost întâmpinat de parlamentari trimiși de un locotenent, comandantul unei gărzi ucrainiene din Sighetul Marmăției, spunând că și dînșii au ordin să ocupe Sighetul Marmăției și că, prin urmare, pentru a se evita ciocniri, cere să se numească o comisiune mixtă care să stabilească linia de demarcație adevărată, pe baza principiului naționalităților și a dreptului de a dispune fiecare în mod liber de soarta sa.*

[...]

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele General (Bir. Oper.)

4) Divizia 2-a vânători

[24 februarie]

c) Tot ieri la ora 16, în forță de o companie de 150-200 oameni au

atacat și respins postul de trecere al Regimentului 14 infanterie de la Cîmpulung la Tisa, respingându-l către Sarasău. Astăzi dimineața în zorii zilei, contraatacat de o companie din Regimentul 14 infanterie de la Sighetul Marmăției, inamicul a fost respins și s-a reocupat localitatea Cîmpulung la Tisa.

[...]

Pierderile în acțiunea de ieri nu ne sunt cunoscute încă în acțiunea de la Cîmpulung la Tisa.

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 47-48, în P. Abrudan, Documente indeite privind desfășurarea evenimentelor politico-militare din Transilvania după Adunarea Națională de la Alba Iulia, în Acta Musei Porolissensis, IX, Zalău, 1985, p. 459

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 65 de la 26 la 27 februarie 1919, st.n., ora 8.

A. Situație. Operațiuni

1) Divizia 7-a

[...]

b) Postul de trecere de la Cîmpulung la Tisa a fost din nou atacat de 2 plutoane inamice, care au venit cu trenul de la Huszt. Postul nostru s-a retras, apoi, contraatacând cu încă un pluton, inamicul a fost respins, astfel că localitatea se găsește în stăpânirea noastră. Comandantul a recomandat acest sistem de a acționa, singurul în stare a evita pierderi și surprize. În acțiunea de la 25 februarie de la Cîmpulung la Tisa, inamicul a lăsat pe teren 2 morți și un rănit. [...]

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 48-49, în P. Abrudan, op.cit., p. 460

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 66 de la 27 la 28 februarie 1919 st.n., ora 8

A. Situație. Operațiuni

1) Divizia 7-a

[...]

g) S-a trimis o patrulă din escadronul 4/Regimentul 8 călărași, care

să recunoască înălțimea Szalvany, 12 km N-E Sighet și localitatea Săpânța, 2 km vest de acea înălțime. La intrarea în acest sat, patrula a fost primită cu focuri de armă. Două grade inferioare dintre ardeleni, care s-au oferit a însoți patrula, la primele focuri au căzut, după care caii s-au înapoiat, iar ei nu. S-a întrebat divizia, să raporteze scopul întrebuițării acestor soldați, pentru culegerea de informații. [...]

Arhiva M. Ap. N., fond 1696, CTT, dosar 74/1919, p. 47-48 în P. Abrudan, op. cit. p. 464-465

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 86 de la 19 martie la 20 martie 1919 st.n., ora 8

A) Situație. Operațiuni. Deplasări

1) Divizia 7-a

[...]

La 19 martie, ora 16,30, o patrulă inamică a atacat cu focuri de armă postul instalat la 2 km S. V. Cîmpulung la Tisa. Toate atacurile au fost respinse. În cursul zilei de 19 martie schimb de focuri între posturile inamice și posturile noastre de la Cicîrlău și Ardușat.

b) Schimbarea batalionului 1 din Regimentul 16 infanterie, prin batalionul 1 din Regimentul 14 infanterie, s-a terminat.

c) Gruparea Brigăzii 5 roșiori în seara de 19 martie este: cartierul Brigăzii 5 roșiori în Ocna Șugatag; Regimentul 2 roșiori cu toate unitățile sale mai puțin escadronul 2, în Sighetul Marmăției, escadronul 2 din Regimentul 2 roșiori în Crăcești.

Statul-major al Regimentului 7 roșiori și escadronul 4, în Berbești. Escadroanele 1 și 2 din Regimentul 7 roșiori, în Giulești. Escadronul 3 și grupul de mitraliere în Ocna Șugatag.

[...]

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 123v-124, în P. Abrudan, op. cit., p. 464-465

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 116 de la 17 aprilie, ora 18, până la 18 aprilie, ora 8, 1919 st.n.

A) Operațiuni

1) Grupul de Nord

a) *Sectorul Tisa*. (Detașamentul mixt General Olteanu), situația neschimbată. Inamicul a părăsit ieri, 17 aprilie, în debandadă, localitatea Săpânța, care la ora 15 a fost ocupată de trupele noastre. Patrurile trimise spre vest raportează că satul Rimetea este, de asemenea, neocupat. Inamicul, în retragere, se silește a lua în grabă tot materialul de cale ferată. S-a dat ordin să fie urmărit și să se ocupe localitățile părăsite de el. [...]

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 125, în P. Abrudan, op. cit., p. 472

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 119 de la 19 aprilie ora 8, până la ora 16, 1919 st.n.

A) *Operațiuni*

a) *Sectorul Tisa* (Detașamentul mixt General Olteanu). S-a ocupat localitatea Teceu. Se continuă înaintarea spre vest, cu obiectiv localitatea Hust. [...]

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 127-127v, în P. Abrudan, op. cit., p. 475

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 120 de la 19 aprilie ora 16, până la 20 aprilie ora 8, 1919 st.n.

A) *Operațiuni*

1) *Grupul de Nord*

a). *Sectorul Tisa*. Detașamentul General Olteanu a ocupat Hustul. La Avas – Felsöfalu s-a făcut legătura cu Divizia 2 cavalerie, printr-un escadron.
[...]

Arhiva MApN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 128, în P. Abrudan, op. cit., p. 476

Comandamentul Trupelor din Transilvania (Bir. Oper.)

Către

Marele Cartier General (Bir. Oper.)

Raport operativ nr. 121 de la 20 aprilie 1919 ora 8, până la ora 16.

A) *Operațiuni*

1) Grupul de Nord

a). *Detașamentul General Olteanu*. Un mic detașament a fost trimis spre a ocupa și stăpîni capul de pod de peste Tisa, pe linia ferată Királyhaza – Szollos.

Arhiva MAPN, Fond 1696, CTT, Dosar 74/1919, fila 128, în P. Abrudan, op. cit., p. 476

La sfârșitul lunii aprilie și începutul lunii mai 1919, odată cu venirea noilor autorități române, se reorganizează serviciile publice ale județului Maramureș, făcându-se numiri pentru toate funcțiile administrative importante. Prefect: Vasile Chiroiu.

După victoria generalului Diaz de la Vittorio Veneto (27-30 octombrie), ostașii părăsesc fronturile și, reîntorcându-se acasă cu întregul lor echipament, se înrolează în gărzile naționale, care s-au organizat în toate satele, după directivele date de dr. V. Filipciuc. Cu toată amenințarea mitralierelor ungurești, montate pe ferestrele administrației financiare, la 22 noiembrie se ține la Sighet o impunătoare adunare națională, la care au participat peste 5.000 de țărani, în frunte cu intelectualii lor. Adunarea a proclamat alegerea comitetului „Sfatului Național Român”, compus din 34 de intelectuali în frunte cu dr. V. Chindriș ca președinte, alegând totodată și pe delegații care urmau să-i reprezinte la marea adunare națională de la Alba Iulia. La 29 noiembrie, delegații Maramureșului au plecat cu carele la Baia Mare, iar de acolo cu trenul la Alba Iulia, unde au primit cu însuflețire hotărârile istorice adunări. Când însă, bătrânul Pop Ciceu și-a terminat cuvântarea cu strigătul: „*Trăiască România Mare de la Nistru până la Tisa*”, maramureșenii au protestat, strigând că ei n-au venit la Alba Iulia pentru a pune hotar la Tisa, ci au venit ca să împingă hotarul până la granița Galiției, ca România să cuprindă între hotarele ei și Maramureșul românesc de peste Tisa. La aceasta oratorul a dat lămuriri maramureșenilor, declarând că cuvântul până la Tisa se referă numai la ținuturile dinspre Ungaria și că ținuturile românești dinspre Galiția, deși situate dincolo de Tisa, vor aparține României. Ca urmare, oratorul și-a încheiat lămuririle date cu strigătul: „*Trăiască România Mare de la Nistru și până dincolo de Tisa!*”.

În ziua de 1 decembrie s-a ținut o mare adunare românească și în capitala Maramureșului, care a proclamat unirea fără condiții a Maramureșului cu Regatul României. Tot atunci, dr. Vasile Filipciuc a luat asupra sa sarcina înființării și a redactării unui ziar românesc, intitulat „Sfatul”, ca organ oficial al Sfatului Național Român din Maramureș. La 2 decembrie s-a întrunit la Sighet Sinodul Vicarial, care a hotărât pornirea unei acțiuni pentru înființarea unei episcopii unite cu sediul la Sighet. Hotărârea aceasta a fost însușită cu unanimitate și de către comitetul

Sfatului Național, deoarece aceasta ar fi soluționat în mare parte și problema reromânizării fraților noștri rutenizați în timpurile de vitregie, care aparțineau cu toții bisericii unite.

Totuși, guvernul din 1930, urmărind numai interese de partid, a fixat sediul eparhiei unite de Nord la Baia Mare, iar guvernul din 1938 a înființat la Sighet o episcopie ortodoxă misionară, prin care s-a inaugurat pentru românii din Maramureș o eră de lupte sterile și de neînțelegeri confesionale.

În preajma Crăciunului din ianuarie 1919, Maramureșul a fost invadat de trupele ucrainene, care au ocupat Valea Tisei împreună cu Sighetul și ținutul din dreapta Vișeuului, până din sus de Leordina. La stăruința unei delegații maramureșene conduse Sibiu de dr. V. Filipciuc, Consiliul Dirigent a intervenit ca armata română să ocupe Maramureșul cu un ceas mai devreme. La 16 ianuarie trece peste Gutâi în Maramureș Reg. 14 din Roman, sub comanda colonelului I. Gheorghiu. La 17 ianuarie forțele ucrainene sunt zdrobite în lupta de la Cămara la Sighet, unde cade eroic sergentul Iosif Gabor, apoi începe curățirea Maramureșului de bandele teroriste. La acțiunea aceasta au participat și gărzile naționale, sub conducerea comandanților lor Mihail Pop din Bârsana, frații Ilie și Vasile Lazar din Giulești, Ion și Florentin Bîlțiu - Dăncuș ș.a. Armata română a ocupat Maramureșul de pe ambele maluri ale Tisei, dar numai până la Câmpulung și Valea Târâșului, restul ținutului rămânând deocamdată în stăpânirea bandelor teroriste maghiare. La 19 ianuarie, intelectualitatea română a organizat serbări grandioase în cinstea armatei române, care au continuat și a doua zi.

După întronarea regimului bolșevic în Ungaria se produc o serie de incidente între armata română și bandele bolșevice. Stegarul Ion Bîlțiu cade în prinsoare împreună cu o patrulă de roșiori, iar la 30 martie cade eroic la Peri sublocotenentul Dumitru Popescu din Bat. 3, Reg. 14. Cu ocazia înaintării din aprilie a armatei este grav rănit la Hust sublocotenentul Ion Vizitiu din Reg. 7 Roșiori, care moare la 3 mai în spitalul din Sighet. În luptele de la Tisa locotenentul de rez. Pop Mihai din Bârsana este decorat pentru viteză, iar cadetul aspirant Huban Alexandru din Slatina cade eroic. O numeroasă delegație de intelectuali și țărani are marea fericire de a putea prezenta la Cărei omagiile Maramureșului M.M. L.L. Ferdinand I și Măria, Regele și Regina tuturor românilor. La 4 august, trupele române, ocupând Budapesta, scapă de la moarte sigură pe medicii maramureșeni dr. Gh. Bilașcu și dr. Gh. Bârlea

Se reorganizează serviciile publice, numindu-se: Prefect: dr. Vasile Chiroiu. Subprefect: Gavrilă Mihály. Prim-notar jud.: dr. Alexandru Moldovan. Pretori: dr. Vasile Filipciuc la Vișeu, Flaviu Iurca la Sighet, Iuliu Coman la Șugatag și Gheorghe Dan la Dragomirești.

Jurisconsulți: dr. Vasile Chindriș la județ, dr. Izidor Anderco la oraș și dr. Iosif Rednic la stat. Adm. financiar: Gheorghe Coman. Serv. Sanitar: dr. Ion Rednic medic primar județean, dr. Alexandru Bălin medic primar urban, dr. Sig. Pop, medic urban și dr. Ivan Dan, medic circ. Vișeu. Tribunalul: dr. *Alexandru Lazar, prim-președinte, Iuliu Moiş și dr. Dumitru Grad, președinți, dr. Ilie Chindriș, prim-procuror, Desideriu Batin, președinte al sedriei orfanale și dr. Tiberiu Chișiu, legist. Președinți la judecătoria: dr. Iuliu Pop, Sighet și dr. Petru Vaida, Vișeu. Baroul avocaților: dr. Florent Mihaly, decan și Ion de Kovats, prodecan. Primăria orașului: Victor Hodor primar și Teodor Pop șef de poliție. Revizoratul școlar: I. Stoia revizor, Vasile Iuga și Ștefan Bota, subrevizori. Funcțiunile mai mici au fost îndeplinite provizoriu de tineri fără pregătirea cerută, ca de pildă eu am fost silit să fac câteva luni pe secretarul prefecturii din Ugocia. în toamna anului 1919 se deschid și școlile secundare și anume, la Sighet: Liceul de băieți „Dragoș-Vodă”, Liceul de fete „Domnița Ileana” și Școala normală de băieți „Regele Ferdinand”, fiind directori Eugen Selaș, Cornel I. Sânjeanu și Ion A. Borgovan. La Vișeu de Sus s-a deschis Gimnaziul „Bogdan Vodă”, iar peste un an și o școală de arte și meserii pentru băieți [...]*

Tratatul de pace încheiat la sfârșitul războiului, în anii 1919-1920 consfințeau juridic, pe plan internațional, ceea ce poporul român înfăptuise prin voință unanimă.

Prin Tratatul de pace de la Trianon (4 iunie 1920), unirea Transilvaniei a fost recunoscută de aliații din timpul războiului: Franța, Anglia, Italia și Statele Unite, precum și de către Ungaria.

Recunoașterea unirii Bucovinei s-a făcut prin Tratatul de la Saint Germain, semnat la 19 septembrie 1919 de către aceiași aliați și de către Austria.

Problema Dobrogei a constituit obiectul Tratatului încheiat cu Bulgaria la Neuilly (27 septembrie 1919).

Basarabia s-a unit cu România prin actul istoric de la 27 martie 1918.

Pe lângă delegații puterilor semnatare ale Tratatelor mai sus menționate, recunoașterea frontierelor României a fost semnată și recunoscută și de aliații acestora: Canada, Australia, Noua Zeelandă, Uniunea Sud Africană, India, Belgia, China, Grecia, Nicaragua, Panama, Portugalia, Polonia, Iugoslavia, Cehoslovacia și Sionul.

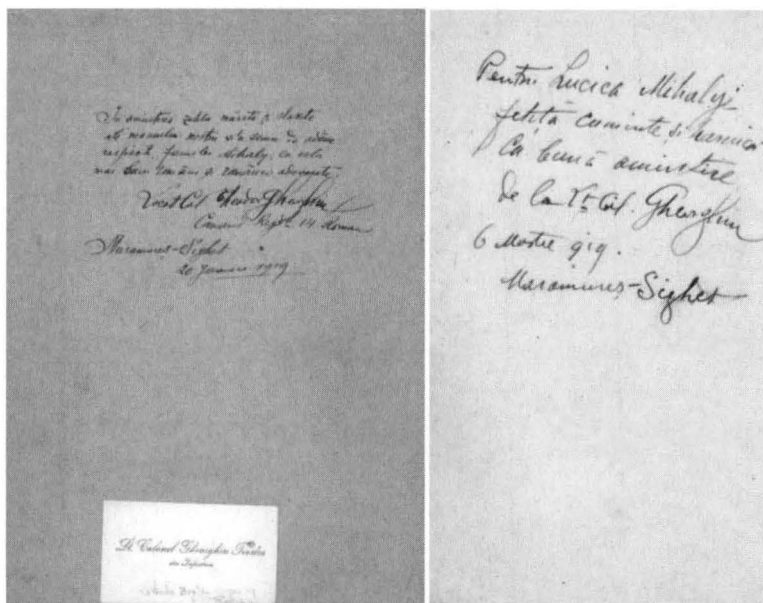
Aproape trei sferturi din statele lumii au recunoscut legitimitatea revendicărilor românești, și totodată hotărârile luate de adunările naționale românești¹¹⁰.

---

¹¹⁰ V. FI. Dobrinescu, „România și sistemul tratatelor de pace de la Paris. (1919-1923)”, Iași 1993

Colonel Teodor Gheorghiu,
comandantul Regimentului 14 infanterie, unitate a armatei
române ce a eliberat Maramureșul în ianuarie–martie 1919

Dedicație familiei Mihaly – Col. T. Gheorghiu

Căpitanul Constantin Luca,
eroul din lupta de la Vadu Izei din 4 ianuarie 1919

Căpitanul Nicolae Macri.
*Amintire pentru Dina Mihalyi,
 Sighet, 24 martie 1919 – adnotare pe
 verso. Adnotările căpitanului N.
 Macri pe fotografiile oferite familiei
 Mihalyi.*

*„Maramureș, Sighet
 24 martie 919*

*Rog pe D-ra Iulia să
 primească expresiunea celor mai
 frumoase sentimente ce i le păstrez.*

Căpitan N. Macri”

*„Maramureș, Sighet
 24 martie 919*

*Prietenia frățească bunului
 Longin.*

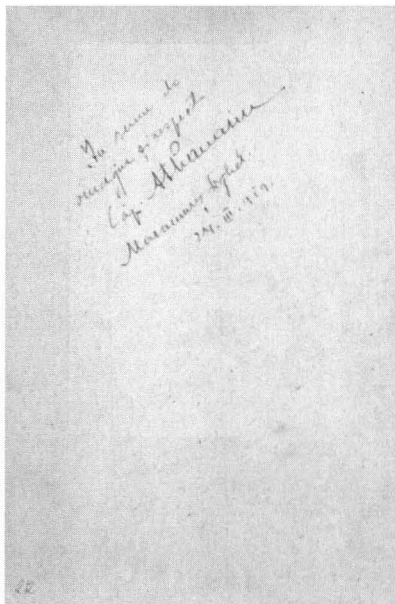
Căpitan N. Macri”

*„Maramureș, Sighet
 24 3/919*

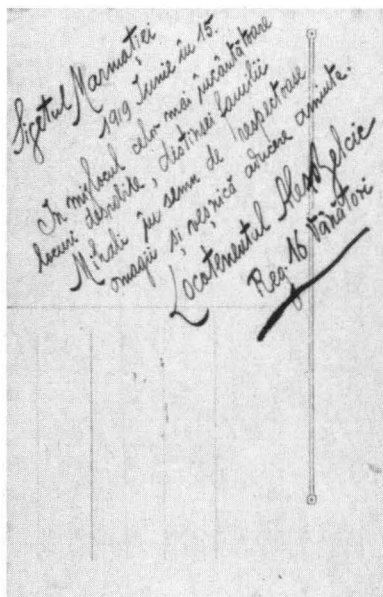
*Domnișoara Didi să nu uite
 pe Căpitan N. Macri”*

*Ofițeri români din Regimentul 14 infanterie într-o fotografie de
 grup. În rândul întâi, de la stânga la dreapta **Căpitanul N. Macri, Lt. Col.
 T. Gheorghiu, Căpitan C. Luca.** Fotografie din Casa muzeu Ioan
 Mihalyi de Apșa*

Căpitanul Atanasiu, fotografie cu dedicație familiei Mihalyi:
„În semn de omagiu și respect”, 24 martie 1919

Locotenent Alex Belcic,

Regimentul 16 Vânători Sighetul Marmăției, 15 iunie 1919

„În mijlocul celor mai încântătoare locuri dezrobite, distinsei
familiei Mihalyi în semn de respectuoase omagii și veșnică aducere
aminte” (adnotare pe verso)

*Colonelul Teodor Gheorghiu cu familia,
Roman, mai 1919*

*Cele 8 domnișoare Mihalyi
pe terasa de la etajul casei
Sighet, 1919*

*Amintire pentru familia
Mihalyi de la
Sublocotenent C.G. Laco,
Sighet, 2.IV.1919*

*Ofițer de cavalerie din armata română, Sighetul Marmăției,
1919 – în curtea casei Mihalyi*

Sighet, ianuarie 1919

*Ofițeri români călări cu săbiile scoase din teacă.
Fotografie din Casa Ioan Mihalyi de Apșa*

Detașamentul care a intrat în Maramureș din Regimentul 14 Infanterie și care a eliberat orașul Sighet la 4 ianuarie 1919

Maramureș 1919. Ostași români dintr-o grupă de mitraliere

Festivitatea de inaugurare a monumentului ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Maramureșului (ianuarie-martie 1919)

Fotografii din Fondul Dr. Ioan Mihalyi de Apșa

Monumentul ostașilor români căzuți în luptele pentru eliberarea Maramureșului (ianuarie-martie 1919) din cimitirul central al orașului Sighet

Lucia Mihalyi de Apșa

La împlinirea vârstei de 95 de ani (22 mai 1998)

*Participant activ la Adunarea de constituire a
Consiliului Național Român Comitatens, de la Sighetu
Marmației, 22 noiembrie 1918*

2585
aprilie 6
Sub-lt. Rex. Lazăr Ylie
Strada cămin victoriei nr. 98

Comuna București, Jud. București, R. U.

Întruoiti a înainta de urgență o declarație în
care arată următoarele :

- a/ Luptele care a-ți luat parte /dela până la
- b/ În ce calitate,
- c/ Comandanți avuți,
- d/ Corpul și distincțiuni primite.

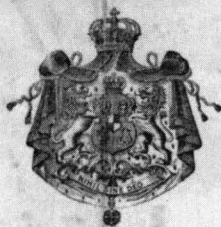
Accounta declarație se va scrie pe o coală de
hartie la marginea stanga de sus în jos se va la-
sa 3 cm. liber, pentru a se putea prinde la memo-
riul original.

Ve-ți înainta tot odată și adresa precisă unde
domiciliu-ți iar pe viitor orice schimbare de
domiciliu se va raporta imediat Batalionului 10
Vânători Munte Sighet.

Sighet, 6 aprilie 1924

Adresă a Serviciului de Adjutanță al Batalionului 10 Vânători
de Munte către Ilie Lazăr, locotenent în rezervă, prin care i se
solicită să prezinte printr-o declarație participarea la primul război
mondial

Ministerul de Războiu

Brevet

Din Înaltul Ordin
al

Majestății Sale Regelui
Ferdinand I

S-a conferit Soldatului Petreuș
Andrei din Batalionul 7 Vânători de Munte.

„Crucea Comemorativă a războiului
1916-1918” fără barete.

În numele Ministrului de Războiu

Comandantul Bat. 7 Vânători de Munte
Lt. Colonel.

Elisap

Nr. 108

anul 1925 luna Decembrie ziua 15

București

Brevet privind decorarea soldatului Petreuș Andrei din Batalionul 7 Vânători de Munte cu medalia „Crucea Comemorativă a războiului 1916-1918” fără barete.

Muzeul Maramureșean Fond A. Coman.

Carol al II^{lea}

Prin grația lui Dumnezeu și voința Națională

Rege al României

La toți de față, și viitori Sanaitate.

*Asupra raportului Ministrului Nostru al Afacerilor
Străine, Cancelar al Ordinilor sub N° 35387*

Am decretat și decretăm:

Art. I. Conferim medalia „Ferdinand I”

Cu spade pe panglică

Soldatului PETREUȘ Andrei,

*care a făcut parte din Corpul Voluntarilor Ardeleni-
Bucovineni și Legiun din Județul Maramureș.*

*Art. II. Ministrul Nostru al Afacerilor Străine,
Cancelar al Ordinilor, este însărcinat cu executarea
ac acestui Decret*

Dat în București la 1. Iulie 1933

(Semnat) Carol

N° 1954

*Ministrul Afacerilor Străine
& Cancelar al Ordinilor.*

Grigorescu

*Brevet privind decorarea soldatului Petreuși Andrei care a
făcut parte din corpul voluntarilor ardeleni-bucovineni și Legiunii
din județul Maramureș cu medalia „Ferdinand I” cu spade pe
panglică*

București, 1 iunie 1933

Casa LAZAR din Giulești - Maramureș, monument istoric și de arhitectură tradițională, azi muzeu local.

Casa a aparținut inițial parohului protopop greco-catolic Basilu Mihalyi și a fost edificată în anul 1826 (vezi inscripția latină). Pe versoul meștergrinzii stă săpată în lemn inscripția „urmaș Lazăr”, cele două familii fiind înrudite.

În această casă la 28 noiembrie 1918 Dr. Ilie Lazar a convocat delegații maramureșeni cu credențional pentru a pleca la Alba Iulia unde la 1 Decembrie 1918 vor semna pe veci unirea Maramureșului cu Țara Mamă. Casa este conservată și restaurată „in situ”.

Anno 1826 Domus Hec ~~Edificata~~ est per Basilium Mihalyi Paroch Szugatag et VADIACONUM KOROMENSIENSIS
† Venerabilis Vicarius For ac Tabula Sudria Agermense

Inscripția în limba latină de pe meștergrinda casei, în traducere are următorul text:

„Casa aceasta a fost construită de către Basiliu Mihalyi, paroh al Șugatagului, vadiacon de Cosău, reprezentant pentru al cincelea consistoriu vicarial și asesor prin Tabula Sudria „.

Gărzile naționale române din Maramureș

Gărzile Naționale Române au luat ființă în satele Maramureșului în lunile noiembrie – decembrie 1918, ca o necesitate a siguranței cetățenilor, a păstrării bunei înțelegeri și a respectului pentru binele comun. Gărzile au fost alese în adunările de constituire a sfaturilor naționale sătești, fiind apoi mărite după necesități și prin completarea cu noi veniți de pe fronturi sau din prizonierat. Gardiști erau primiți numai din persoane de cea mai mare încredere, indiferent de neam și religie. Bărbații de altă naționalitate decât cea română trebuiau să depună și ei jurământul de credință.

„Jurământul gardei naționale române

Jurăm... că vom păzi disciplina și ordinea bună, că vom împlini fără șovăire toate poruncile Consiliului Național Român.

Nu răspundem numai poruncilor comandanților și ofițerilor noștri români.

Numai acestui Consiliu îi recunoaștem dreptul de a da porunci în numele națiunii române.

Poruncile Consiliului nostru național le vom împlini cu cea mai mare însuflețire ziua și noaptea pe orice vreme și între orice împrejurări, ca fii credincioși ai națiunii române.”

Structurate pe principiul teritorial, în gărzi erau preferați foști soldați și subofițeri „merituoși”. De regulă, unitățile erau conduse de ofițeri, iar dacă nu erau, de un subofițer (sergent major, plutonier). Unitățile nu aveau uniforme speciale, foloseau fie vechea uniformă militară („KUK”), fie haine civile, cu obligația de a purta o banderolă tricoloră pe brațul stâng. Aprovizionarea, echiparea cu armament și muniție, retribuirea gardiștilor revenea în sarcina fiecărei comune.

Protocoalele de constituire a sfaturilor și gărzilor naționale sătești consemnează unde gardiștii au primit arme.

Comanda supremă a gărzilor naționale române a fost aleasă la Arad, la începutul lunii noiembrie 1918. La sfârșitul acestei luni, se estimează că numărul gardiștilor români ajungea la 8-10.000 combatanți.

Atașamentul pentru cauza națională românească, voința și credința luptătorilor, mulți cu experiență dobândită în război, alții doar cu avântul tinereții, aveau să fie exprimate în săptămânile următoare, prin fapte concrete spre binele poporului român și al cetățenilor onești ai satelor.

Gărzile române din Maramureș vor fi întrebuințate de armata română ca unități de cercetare a terenului, de angajare în lupte pentru eliberarea zonei, încredințarea arestării și escortării prizonierilor inamici capturați în luptele din ianuarie-aprilie 1919.

În prezenta lucrare am inserat tabelele cu membrii gărzilor naționale române din Maramureș, a voluntarilor, așa cum sunt ele întocmite în anul 1934 de primăriile satelor maramureșene. Menționăm că nu avem incluse toate localitățile (de la Borșa, Vișeu de Jos etc.) și că la întocmirea lor trecuseră 15 ani de la evenimentele din anul 1918.

Prezentăm câteva considerații ce rezultă din tabelele prezentate.

[Săpânța]

Garda Națională Română din comuna Săpânța din anii 1918-1919 era compusă din 35 de persoane. Președinte al Gărzii a fost numit protopopul Simion Balea, unul din fruntașii politici ai românilor maramureșeni cu o contribuție deosebită la înfăptuirea Marii Uniri. Comandantul Gărzii a fost numit sergentul Șteț Ioan (al lui) Gheorghe. Unitatea avea în compunere în comandament 3 sergenți și 9 caporali, restul trupeii fiind compusă din foști soldați.

[Sarasău]

Comuna Sarasău, învecinată orașului Sighet, avea 17 membri în componența gărzii naționale române. Gradul cel mai mare îl avea Flaviu Iurca, sublocotenent, decorat cu Steaua României în grad de ofițer. Ca subofițeri amintim pe plutonierul Braciu Florea și sergentul Ractei Petru.

[Iapa]

În comuna Iapa, azi cartier al orașului Sighetul Marmăției, garda română număra 13 persoane, din tablou remarcându-se comandantul gărzii, plutonierul Ioan Ivanciuc și stegarul Câmpeanu Grigore, notarul comunei, decorat cu „Coroana României în grad de cavaler și Crucea comemorativă a trecerii Tisei (1919).

[Giulești]

Notariatul comunei Giulești certifică prezența în garda națională română din localitate a 5 militari sublocotenentul Dunca Ioan (decorat cu Crucea comemorativă a războiului 1916-1918), a sergentului Rednic Ștefan I. Ioan și 3 soldați.

Nu sunt amintiți în tabel frații Ilie și Vasile Lazăr și flăcăii din Giulești care au avut un rol important în eliberarea Sighetului, în ianuarie 1919.

[Desești]

Primăria comunei Desești nominalizează „spre a fi propuși pentru decorare” 8 din membrii gărzii naționale române din localitate, pe caporalul Covaci Gheorghe și pe 7 soldați.

[Mara]

În satul Mara (Crăcești) garda avea 12 membri, din care 4 sergenți (Roman Vasile l. Ioan, Roman Vasile l. Vasile, Tupiță Grigoraș și Vlașin Gheorghe) și doi caporali (Bohotici Ioan l. Nechita și Paul Vasile l. Grigore).

[Hărnicești]

La Hărnicești garda națională română era formată din 11 membri: 10 soldați și un caporal, Sacaloș Gheorghe l. Vasile.

[Călinești]

În comuna Călinești garda era compusă din 7 persoane, soldați conduși de caporalul Berci Petru.

[Văleni]

La Văleni garda avea 22 de membri și era condusă de Emil și Iuliu Ardelean (preot) și învățătorul Utan Toader l. Petru.

[Budești]

La Budești garda națională română a fost compusă din 11 membri: 10 soldați conduși de elevul caporal comandant al gărzii, Cupcea Vasile, învățător.

[Hoteni]

La Hoteni garda națională română era formată din 8 membri: 7 soldați și un sergent, Pop Vasile, „șeful gardiștilor”.

[Breb]

Membrii gărzii naționale din comuna Breb erau în număr de 12, conduși de un sergent (Tiran Mihai l. Grigore) și de fruntașul Pop Tanasie l. Alexa. Din cei 7 soldați 2 erau evrei: Dicher Samson și Sober Ghischol l. Izic.

[Poienile Izei]

În satul Poieni (Poienile Izei) au fost doar doi „gardiști”, soldații Nemeș Ion și Sas Petru.

[Strâmtura]

Comuna Strâmtura avea 21 de membri în gardă. Sergenții Baias Grigore și Glodean Ion și caporalii Giurgi Ioan Slătian Grigore sunt singurii cu grade inferioare, restul având gradul de soldat.

[Oncești]

Tabelul cuprinzând garda națională română din comuna Oncești cuprinde 20 de persoane. Șef al gărzii este Drăguș Nuțu I. Petru. La poziția 15 este trecut evreul Hofer Petru.

[Nănești]

Garda națională română din comuna Nănești avea în componență 17 membri, din care doi „șefi”, Godja Nuțu I. Pătru și Vancea Grigore I. Gheorghe și un subșef, Pașcu Gheorghe I. Andrei.

[Bârsana]

Conform tabelului întocmit de Primăria Bârsana la 4 septembrie 1934, garda națională română din localitate, în anii 1918-1919, era compusă din 104 membri.

Președintele Gărzii, av. Dr. Ioan de Kovats, și președintele, protopopul Mihai Hotea, au fost decorați cu ordinul „Coroana României” în grad de ofițer.

Documentul îi amintește pe locotenentul Mihai Pop și pe șefii celor 6 grupe ale gărzii din Bârsana: Roșca Alexandru, Apan Vasile, Ciocotiș Vasile, Pop Ion, Muntean Ștefan și Știopei Petru.

[Săliștea de Sus]

La Săliștea de Sus garda națională română avea 10 membri și era condusă de sublocotenentul Chișș Ioan, ajuns apoi medic al orașului Sighet și Chișș Gheorghe, sergent, de meserie tâmplar în localitatea natală.

[Cuhea]

În comuna Cuhea, reședința voievodului Bogdan al Maramureșului și al Moldovei, garda națională română era compusă din 13 membri, mulți dintre ei fiind încadrați în Regimentul 14 infanterie, care a eliberat Maramureșul în ianuarie 1919. Pentru fapte de vitejie, trei au fost decorați cu înalte ordine românești.

- Dăncuș Ioan, caporal decorat cu ordinul „Ferdinand I” cu spade pe panglică;

- Griguță Zaharia, caporal, decorat cu ordinul „Ferdinand I” cu spade pe panglică și „Crucea comemorativă fără baretă”;

- Roman Ioan, jandarm plutonier, decorat cu „Ordinul credincios cl. II și „Crucea comemorativă fără barete 1916-1918”.

[Dragomirești]

În reședința Plasei Iza, comuna Dragomirești, garda națională română număra 30 de membri, între care doi sublocotenenți (Dr. Iurca Gavrilă și Chiș Tiberiu), doi plutonieri (Țiplea Ioan și Vlad Ilie), restul având grade de sergenți, caporali și soldați.

[Ieud]

Garda națională română era formată din 12 membri. Cu gradul de sergent Zékány Vasile și frunțașii Balea Gheorghe și Iuga Grigore.

[Șieu]

Garda națională română din Șieu, formată din 10 membri, era condusă de stegarul Balăș Ludovic și de sergentul Dunca Gheorghe.

[Rozavlea]

La Rozavlea, garda română avea cu cel mai mare grad pe sergentul Ioan Molnar, ceilalți 15 membri fiind toți înrolați cu gradul de soldat.

[Săcel]

Formată doar din 6 membri garda română din Săcel avea în rândurile sale 2 plutonieri (Iusco Petrea și Vișovan Grigore), un sergent – Danci Todică și un caporal, Grad Alexa.

[Botiza]

La Botiza, ai 6 membri ai gărzii naționale române aveau gradul militar de sòldat. Apar evreii Schvartz Herz și Schvartz Tion.

[Glod]

Garda națională română a fost formată din 5 foști soldați.

[Slătioara]

Garda națională română era compusă din 6 foști soldați, toți de peste 30 de ani ca vârstă.

[Bocicoiel]

La Bocicoiel garda națională era formată din 8 membri, cel mai înalt grad fiind deținut de Muj Gheorghe.

[Vișeu de Sus]

„Tabloul foștilor gardiști naționali depe timpul preluării imperiului România-Mare din anul 1918-1919 care au servit în Comuna Vișeu de Sus” se intitulează documentul emis de Primăria din Vișeu de Sus la 24 august 1932.

Primul pe lista celor 25 de membri ai gărzii este locotenentul Dr. Iuliu Coman, Organizatorul în plasă al gărzilor naționale române, ajuns Primpretor, Conducător al gărzii a fost dr. Ion Coman, locotenent, ajuns avocat. Din schema de conducere a gărzii din Vișeu de Sus mai făceau parte Ștefan Coman (ajuns notar), plutonierul Brana Toader și 5 sergenți, Simion Mihai, Simion Gheorghe, Oacheș Ioan, Grad Grigore și Brana Mihai.

„Se mai adeverește că numai unul singur dintre acestea (aceste) persoane și anume Dr. Iuliu Coman a fost decorat cu Steaua României Mari”

Gărzile naționale române din Maramureș și-au dovedit eficiența în sprijinul dat armatei române, Regimentului infanterie în eliberarea Sighetului și a zonei, în iarna anului 1918/1919. Atunci, sub conducerea tânărului locotenent Ilie Lazăr, tinerii români de pe văile Marei și Cosăului, ajutați de garda națională din România, au învins unitățile locotenentului Vorobeț în luptele de la podul de la Vadul Izei și de la Sighet, Cămara. Ilie Lazăr își amintește: „Prizonierii capturați la Sighet – Cămara, în număr de 337, au fost aduși la Comandamentul Diviziei la Dej de către un pluton de soldați comandați de un sublocotenent și de garda din comuna Săpânța și Giulești. Aceștia au fost primii prizonieri ai armatei române în operațiunile din Ardeal.”¹¹¹

---

¹¹¹ **Ilie Lazăr** – „Amintiri”, Fundația Academia Civică, 2000, pp. 64-68; **Dăncuș, M.; Todinca, Ghe.** – „Unirea Maramureșului cu Țara”, Editura Muzeului Maramureșului, Asociațiunea pentru cultura poporului român din Maramureș, Sighetul Marmăției, 2008, pp. 271-272

Consolidarea Marii Uniri. Anul 1919 în Maramureș

„Imnul unirei” - poezie scrisă de Ion Băilă „cu prilejul marelui Adunări Naționale din Alba Iulia”, la 1 decembrie 1918 și publicată în ziarul „Sfatul”

Imnul unirei

Cu privilegiul marelui adunări naționale din Alba-Iulia.
Neam român din patru unghiuri, fruntea ți-o ridică sus,
Căci din somnul cel de moarte înviat-ai ca Isus !
Lanțul sclavului de veacuri azi îl scuturi la pământ,
Iar dușmanii tăi ca pleava umblă-acum bătuți de vânt.
Cei ce au vrut ca să-ți răpească legea ta și graiul tău
Au ajuns de-ocara, lumii sub blăstămul cei mai rău.

Neam român, ridică-ți glasul, căci și cerul și pământul,
Vreau acuma să te asculte, să-ți audă azi cuvântul.
În cetatea cea străbună ridicată, de Traian,
Azi se 'nalță a doua oară, falnic vulturul roman
Și cu ochii lui cei ageri spintecă văzduhul mare
Neamului roman să pună și mai largi hotare,

Neam român, îndreaptă-ți ochii; spre cetatea'n care-odată
A intrat Mihală Viteazul cu viteaza lui armată.
Nu vedeți voi pe ruina zidurilor învechite
Umbra lui, care vestește vremurile împlinite
De-a lua în stăpânire pe vecia vecilor
Ce dușmanii îi răpire tâlhărește, prin omor?

Neam român, tu și urechia ți-o apleacă și ascultă,
Căci povestea ta e lungă și durerea ta e multă.
Mut ai fost tu până astăzi și de-ai vrea ca să mai taci
Ar vorbi în lumea largă pietrele pe cari-le calci.
Schingiuirile lui Horia cum pot rămânea uitate?
Horia. care 'ntăiu strigase; „Împărate, fă dreptate!”

Neam român, până acuma toata ți-au fost în zadar;
Și revolta cu puterea,- ca și ruga la altar,

Căci dușmanii te 'mpărțiră — se te poată stăpâni;
Astăzi însă într' un cuget și ntr'un simț ne vom uni
Și vom spune în lumea mare că suntem aceiași fii
Noi Români din patru unghiuri și din patru 'mpărății.

1. XII. 1918.

Ion Băilă

„Sfatul”, Sighet, an II, nr. 2-3, din 11(24) ian. 1919, p. 7

***

***Ocuparea Sighetului, articol din „Sfatul” în care se relatează intrarea trupelor române eliberatoare în Sighetul Marmăției.

Ocuparea Sighetului

În ziua de 4 ian. 1919. st. v. trupele române (Reg. român Nr. 14) având ordin de a ocupa leagănul Moldovenismului - Maramureșul - au întâmpinat rezistență din partea trupelor Ucraniene conduse de Lt. Vorobeț, care ocupase Sighetul și împrejurimile cu 24 oare înainte de sosirea trupelor române, cu pretenția de a ocupa definitiv Sighetul ca fiind centrul Maramurășului, unde locuiesc Ruteni în majoritate.

Prima luptă a avut loc la satul Vad, unde Ucrainenii fiind bătuți s-au făcut 40 prizonieri cu arme cu tot; iar restul au rupt-o de fugă înapoi. A doua luptă a avut loc la intrarea în Sighet unde după lupte de stradă Ucrainenii au fost iarăși învinși făcându-se 130 prizonieri.

A treia și decisiva luptă cu adevărat crâncenă a avut loc lângă stațiunea Cămara, unde Românii au avut ca pierderi: 2 răniți și pe eroul Sergeant Iosif Gabor, care a căzut mort.

Aci Ucrainenii au fost definitiv înfrânți lăsând în mâna Românilor (Căpt. Luca C.) 240 prizonieri, 12 ofițeri. 30 morți. 50 răniți și bogat material de resboiu.

În aceste lupte s-au distins oficerii Batalionului II. din Reg. 14, în fruntea cărora stau L.- Col. Gheorghiu comandant al întregului detașament. Maior Popovici C. care a condus acțiunea de front și iscusitul erou Căpitan Luca Constantin, care a condus trupele de manevră.

A.C.

„Sfatul”, Anul II Sighet, nr. 2-3 din 11(24) ianuarie 1919, p. 7

Ioan Bilțiu Dăncuș, „Iosif Gabor”. Articol din „Sfatul”, în memoria sergentului Iosif Gabor din Regimentul 14 Infanterie, căzut în lupta de la Cămara Sighet.

Josif Gabor

Jos cu pălăria Maramureșenilor, când cetiți acest nume! Numele acesta să vă fie sfânt din ziua de azi încolo, căci e numele unui erou, a unui martir național, a unui ostaș român, mort pentru eliberarea Marmației în lupta dela Cămară, în 3/17 Ianuarie.

„Vulturul vultur naște” zise dl. Ciosu - preotul regimentului la înmormântarea eroului ca un vultur care își apără cuibul, așa s-o svărlit sergentul Gabor în marea inamicilor, ca se ne elibereze scumpa noastră Marmație de năvălirea dușmanilor.

Cu dor nespus a venit acest erou de pe apa Moldovei la noi, a venit ca să vadă locul de unde a plecat Dragoș Vodă, a venit să prăznuiască cu noi împreună sfânta zi a eliberării, a unirii.

Un glonț inamic însă i-a strebătut nobila-i inimă, chiar când a văzut țara făgăduinței, a cărei libertate atăta a dorit-o.

Suflet de erou, cui i-a fost puține 17 gloanțe primite în gigancile lupte dela Oituz, chiar aci a trebuit să mori. unde te așteptam cu brațele deschise, cu un dor nespus de a te cunoaște!

Dar durere, soartea Ta a fost aceasta. Și în contra destinului Tău nu ajută nici lacrimile noastre, nici ale camerazilor și oficerilor Tăi. Ba chiar nici ale muerei Tale, și ale micuțului tău copilaș, cari de geaba așteaptă reîntoarcerea-ți acasă. Dumnezeu însă i-va mângâia.

Catafalcul eroului a stat în biserica română din Sighet. Preoții noștri cu preotul ortodox împreună au celebrat la înmormântare. În biserică au ținut vorbire dl. preot Ciosu dela regimentul român No 14 din Roman. La groapă dl. dr. V. Kindriș președintele C.N.R.C. și dl. căpitan: Luca. - Din biserica română coștiugul, care ascundea corpul eroului, l-a dus soldații dela regimentul Lui, pe arme. L-a petrecut și l-a plâns oficerii și feciorii regimentului, în frunte cu dl. colonel Gheorghiu și toată inteligența română din Sighet, și jur ba chiar tot orașul. Văzut-am noi oare pân-acuma, ca colonelul să-și plângă ostașul ca un tată, și să-i dee ultima sărutare ca o mamă? În armata împărătească inimi așa nobile nu era cunoscute!

Osemintele eroului le-au așezat în cimiteriul român din Sighet. pe lângă salve de onor și marș funebral.

Dormi în pace eroule! Numele Tău va fi pomenit și scris cu litere de aur în istoria neamului. Tu ești și vei fi sfântul până acum. Strămoșii Tăi de aici au plecat la Moldova, de unde ai venit spre a ne elibera.

În veci te vom pomeni. Dormi în pace!

La Cons. N. R. din Sighet se deschide o colectă pentru sprijinirea văduvei eroului și a copilașului seu remas orfan, care de geaba așteaptă reîntoarcerea părintelui sau. Se roagă toți oameni marimonioși de a începe o colectă în favorul eroului mort pentru independența Marmăției. Sumele incassate să-se trimită la adresa Cons. Naț. Român din Sighet. Sumele trimise se vor publica în foaia noastră.

Ioan Bilțiu Dăncuș.

„Sfatul”, Anul II, Sighet, 11(24) ian. 1919, nr. 2-3, p. 4-6

***

*1919, ianuarie, Sighet. Articolul **Bine ați venit!** din „Sfatul”, în care se descrie bucuria maramureșenilor la intrarea armatei române.*

Bine ați venit!

Avem nespusă bucurie, nemărginită mângâiere, că din 17 a lunii curente bravii ostași ai României sunt în mijlocul nostru.

Iubirea de neam, nobila însuflețire pentru dreptatea cauzei - le-au dat înbold, putere, ca să învingă, să dea la o parte toate piedicile, și după o călătorie grea de tot, după o luptă, a cărei însemnătate numai puțini o știu - să ajungă în centrala Maramurășului.

Cuvine se-ei toată recunoștința pentru mărețele fapte săvârșite, și noi știm că pentru jertfele aduse, datori suntem a le păstra, mici și mari, dragostea toată, ce este în inimile noastre.

Dintre toate plaiurile unde a străbătut oastea română pământul Maramurășului credem noi este pământul fără de ocuparea căruia, visul moștrămoșilor noștri ar fi fost vis neîmplinit.

Istoria Maramurășului din timpurile celea mai vechi străbate adânc în viața neamului românesc.

Voievozii din secolul XII-XIV erau înrudiți cu voievozii Maramurășului.

Au ținut totdeauna celea mai strinse legături cu pământul acesta, bătut mai târziu de atâta amar.

Începuturile literaturii române, semnele celea dintâi a limbei vorbite de Români după cum ne învață savantul Iorga își au rădăcina în Maramurășul nostru.

Țara lui Dragoș Vodă, înaintea Românilor de pretutindenea a avut un farmec deosebit; din frământările pentru unirea neamului românesc, acest colț de pământ n-a fost uitat niciodată.

Peste acest pământ aleargă râul care e marginea etnicității noastre - Tisa.

Prin urmare când oștirile române, au eliberat Maramurașul, când suntem alăturați corpului viguros, sănătos al României - scrisul, ori cuvântul e slab se exprime tot ce simțim.

Mărire, mărire lui Dumnezeu - pentru că ne-a învrednicit a ajunge acestea zile înălțătoare.

Și am avea multe multe de spus în acestea momente -ajungă însă atâta, că fără iubirea, interesul, bunăvoința fraților de peste Carpați, fără sprijinul bravilor ostași - poate, pe lângă toată strădania și zbuciumul nostru, ne pierdeam fără de urme.

Iată, de ce este mic tributul de recunoștință ce-l putem da și trimite bravilor soldați, ofițerilor, și valorosului comandant.

Bine au venit în mijlocul nostru, și când „Nistrul și Carpații dau mână ca frații” - din vrednicia lor - în bucuria noastră a săvârși, a împlini mărețul fapt, care ne unește. Dela Nistru pân-la Tisa.

Dr. Titu Doros.

„Sfatul”, Anul II, Sighet. 11(24) ian. 1919. Nr. 2-3. p. 1-2

***

***„Românii de peste Tisa”. Articol din ziarul „Sfatul”, în care sunt prezentate manifestările românilor din dreapta Tisei pentru unirea cu patria mamă, România.

Românii de peste Tisa

Părintele Episcop Dr. E.M. Cristea din Caransebeș la memorabila adunare din Alba-Iulia și-a încheiat vorbirea frumoasă, cu cuvintele:

Pân-la Tisa, spunând prin acestea că după ce Nistrul e sub stăpânire românească, cealaltă graniță a imperiului român are să fie Tisa.

Pe noi. pe Maramurașeni granița aceasta, care de altfel din partea celor ce nu ne cunosc - a fost socotită de graniță pentru totdeauna - ne vatămă. ne sfășie chiar, dureros!

Dincolo de Tisa. avem satele fruntașe: Sat-Slatina, Biserica-Albă, Apșa-de-Jos, Apșa-de-Mijloc și Ocna Slatinei cu locuitori peste 20000 toți Români de viță veche.

E de înțeles deci că cu toții dar îndeosebi cei de peste Tisa, au fost îngrijorați, nedumeriți, asupra sorții lor, căci un sânge suntem, o lege avem; în trecut în bine și-n rău laolaltă am dus greul vieții.

E de înțeles, că cei de peste Tisa, țărani și cărturari deopotrivă, cu lacrimi în ochi priviau la toate mișcările ce s-au făcut pentru întregirea României-Mari cu Maramurașul, fără de dănșii.

N-au fost de ajuns vorbele de îmbărbătare, n-au fost de ajuns asigurările că tot ce e cu putință se face, și că avem nădejdele celea mai bune - au mișcat toate, n-au cruțat, și nu vor cruța nimic, ca soarta lor să fie aceeași, cu a celorlalți Români.

Cu acest gând, cu aceasta însuflețire de cauză au pășit în 11 a l.c. pe terenul faptelor, făcând din ziua amintită, o zi cu adevărat de sărbătoare.

Pe la 11 ore din zi. Vinerea trecută, un banderiu dintre cei mai aleși a satelor de peste Tisa - la 200 călăreți comitatens. cerând ca dorința lor de-a nu rămânea despărțiți, rupți de corpul românesc să fie adusă la cunoștința comandantului oștirilor române.

Îți era mai mare dragul să-i vezi defilând, urmați de cară încărcate cu țărani conștii despre însemnătatea momentului.

Fără îndoială bun lucru, bun început au făcut!

Suntem mândrii, având așa oameni.

Și li s-a dat prilejul, ca dorința lor să o exprime chiar înaintea dlui colonel Gheorghiu.

Vorbirea însuflețită a veteranului luptător d. învățător Dionis Veress din Apșa-de-Jos, și cuvintele înțelepte ale fruntașului țăran Grigore Bota, din Slatina - au adus la cunoștința tuturor durerea ce o au la inimă dorința fără de împlinirea căreia, n-ar avea liniște nici în mormânt.

Le-a răspuns d. colonel Gheorghiu în un limbaj ca un fagure de miere cu niște idei și asigurări, pe cari tocmai le-am dorit cu toții și cari până la extas i-au însuflețit pe cei de peste Tisa.

Suntem recunoscători d-lui colonel. Și tot pe-atâta le mulțămim și țărenilor, cari cu astfel de pășiri ne ușurează mult lupta grea, în mijlocul căreia, pot fi siguri că nici un moment nu **ne-am** uitat de dănșii.

*

În cinstea sărbătorii intelectualii din Maramuraș seara s-au **adunat** în ospătăria „Coroana”. Aci părintele Darabant din Biserica Albă a accentuat cu cuvinte alese însemnătatea praznicului.

Românii de peste Tisa sunt oameni de ispravă!

„Sfatul”, Sighet, 18(31) ian. 1919, Nr. 4, p. 1-2

***Viitorul școlilor noastre. Articol de fond din „Sfatul” în care este dezbătută situația și viitorul învățământului în România Mare

Viitorul școlilor noastre

Toate foile noastre se ocupă în zilele cele mai din urmă cu școlile noastre naționale. Multe adunări și consfătuiri sau făcut, multe sau vorbit și sau scris despre subiectul acesta, dacă aş voi să le recite toate n-ar încăpea în cadrele foaiei noastre. Deci numai cu două trei trăsuri marcante voi raporta despre direcțiile noi, în cari a pornit școala noastră.

Școlile de stat, cari pân' acum au fost altarele de unde s-a propovăduit „idea statului ungar” și „integritatea”- pierzându-și terenul de sub picioare - simplaminte nu mai funcționează. Trebuie se le preiee statul român cât de-n grabă și să le prefacem în cetățile naționalizmului și democrației noastre. Toate protocoalele și programele reuniunilor învățătoresți fixează idea preluării tuturor școlilor confesionale de către stat și ștergerea caracterului confesional al școalei. Să fie în viitor numai un soi de școală: școale de stat. E de remarcat năzuința învățătorilor de a elupta independența deplină a școalei - în viitor școala nu va fi subordonată, ci coordonată bisericii, înse va rămânea în legătură cu biserica, - care încă e un factor însemnat al culturei noastre naționale, însă legătura aceasta nu va fi așa de strânsă. Să vorbește mult despre școala primară cu 8 clase: 4 inferioare și 4 superioare, la care s-ar lega continuativ cele 5 clase ale școalei secundare. Ce privește recrutarea învățătorilor, dl V. Goldiș - șeful resortului de culte și instrucție - face un apel către intelectualii români să îndemne fetele și băieții absolvenți de 4 clase civile etc. de a se înscrie în școlile normale (preparandii) în număr cât de mare. Pentru acea preparandiile de băieți prin un ordin să deschid și pentru fete. Sunt revocați mai încolo învățătorii penzionați, cari doresc a se reactiva. Se vor face cursuri mai încolo pentru învățătorii cu limba maternă streină — cari doresc a ocupa post de învățători în școala statului român. Avem lipsă mare de învățători fiind puțini, căci ne-a rărit războiul și prigonirile neconținute ale fostului guvern. Mulți dintre noi - ca să scape de prigonirile acestea neconținute și de mizerie au primit posturile cu mult mai favorabile ale statului ungar. Pe aceștia îi revocăm, provocându-i să reîntre în serviciul națiunei romane, și să dea mână de ajutor la punerea bazei a școalei și culturei naționale românești. - Noi - uitând trecutul, și sperând în un viitor mai bun - întindem mâna noastră frățască tutorora celora, cari voesc a conlucra cu noi pentru lățirea culturei române. Înse față de cei slabi și dubitători vom lua o poziție hotărâtă. Crengile uscate le taie grădinariul de pe pom, și pomul de aceea mai frumoase ramuri aduce.

Viitorul școalei noastre e auriu, niciodată perspective așa frumoase n-a avut pân' acum. Nici odată n-a stat pe o bază așa de sigură școala noastră, însă niciodată n-a fost atât de lucru pentru înfăp[tuirea] acestui viitor splendid. Căci viitorul numai prin munca noastră va fi auriu. În ziua de azi numai acela reușește, cine lucră și agonisește. Agonisitul acesta e un capital, poate fi material sau spiritual. Și numai acel popor – și individ - e vrednic de viață, care colaborează la adunarea capitalurilor naționale și ale umanității. Noi învățătorii am fi destinați de aduna capitalul acesta spiritual: cultura română. Să nu ne dovedim de crengi uscate.

„Sfatul”, Sighet, an II, din 8/21 februarie 19019, nr. 7, p. 1-2

***

***Scrisoare din Petrova. Articol din „Sfatul” în care se relatează intrarea armatelor române în Petrova,

Scrisoare din Petrova

4 Februar 1919 n.

Cetățanii vechei Petrodave după lungă așteptare ieri au avut norocirea să poată saluta și întâmpina după cuviință armata română reprezentată prin plutonul comandat de dl sublocotenent Vasile Antoniu. La gară a așteptat în frunte cu frunțașii aproape întreaga comună fără deosebire de naționalitate. Dl Dr. Vasile Filipciuc prin câteva cuvinte salută frați eliberatori; răspunde dl sublocotenent Antoniu și ne asigură foarte mișcat, că ne unim cu România pe vecii vecilor. Vorbirea Dsale stoarce lacrimile bucuriei din ochii mulțimei. În frunte cu tricolorul să pune coloana în mișcare. La poarta triumfală vorbește părintele Darie Vlad și tâlmăcește foarte emoționat simțămintele comunei față de frații eliberatori și față de România - mamă. În numele plugarilor vorbește Vasile Palcuș iar în numele Ovreilor Gădale Kasirer și făgăduiește în numele comunității izraelite, că vor fi români și supuși loiali României - Mari.

Corul plutonului ne-a reamintit gloria zilelor dela Oituz și Mărești:

„Ceasul dreptății bate.
Să vărsăm păharul cu amar.
Noi vrem o libertate:
Și Carpații nu-i mai vrem hotar.”

Azi au pornit cu trenul de seară la Sighet petrecuți de întreagă comuna. Ne-au lăsat pe lângă cele mai frumoase amintiri — și părerea de rău, că prea de grabă au pornit.

Cu Dumnezeu înainte fraților, pe drumul de glorie al desrobirii neamului. Inima și dorințele noastre de bine vă petrec, iar de cere România, mergem și noi cu voi.

- Coresp. -

„Sfatul”, Sighet, Anul II, Nr. 8 din 15(28) februarie 1919, p. 2-3

***

***Ce va fi cu pământul? Articol din „Sfatul”, în care se ia în atenție problema împărțirii pământului prin reforma agrară, opiniile autorităților.

Ce va fi cu pământul?

Cu întrebarea aceasta se ocupă toate mințile oamenilor de la cârmuire. De ea leagă toată lumea cele mai mari nădăjduiri. Și cu tot dreptul. Deslegarea nimerită a acestei mari întrebări va fi temelia viitorului nostru, pe care vom putea ridica zidul nebiruit. vecinic a binelui, a bineistării noastre.

E lucru firesc, că toate cârmele s'au pus pe lucru fac, planuri. Cârma noastră dela Sibiu încă e pe lucru și despre planurile-i ministrul pentru lucrarea pământului Dr. V. Bontescu redactorului gazetei „Patria” i-a povestit următoarele:

— Întrebarea aceasta după dorința bunului nostru rege Ferdinand I., marele ocrotitor a țăranului, va fi deslegată în timp de câteva săptămâni, — dar' nu după ceva chip strein din alte țări ci după lumea noastră.

În ținutul unde nu este pământ să ajungă ia toți, se vor ridica fabrici mari. Fieștecare să poată trăi mulțumit în țara lui, iar micilor meseriași și neguțători li se va da capital — bani eftini.

Pământul va fi plătit, cei fără bani vor capăta bani eftini împrumut, și va fi lege, că o anumită mărime de moșie să nu poată fi înstreinată nici împărțită în părți mai mici.

Gândul de căpetenie va fi ca în fiecare sat să se facă tovărășii - bolduri - sătești, ca orice fel de vânzare și cumpărare, dreptul de crâsmă să fie în mâna noastră, — în aceste bolduri vor munci cei neputincioși după război.

În România - Mare de azi fiecare Român trebuie să muncească și fiecare trebuie să aibă modru a câștiga un ban alb pentru zile negre.

*

Noi Maramurășenii — putem zice — nu prea avem moșii de împărțit, dar trebuie să luăm în mâinile noastre meseriile și negoțul, care e în mâni streine și atunci în scurt timp vom ajunge la moșiile, cari de moșii, ba chiar de părinții noștri au fost date streinului și cari noi a trebuit să le muncim cu lacrimi și sudori în parte și a-i duce lui tot gata în pod.

- cș.-

„Sfatul”, Anul II nr. 8 din 15 (28) februarie 1919, p. 3

***

Dr. Titu Doroș – Pădurile. Articol din ziarul „Sfatul” în care cunoscutul avocat cere populației protejarea pădurilor, marea bogăție a Maramureșului.

Pădurile.

Ne vin vești triste, slabe, cari ne dau mult de gândit, că adecă sătenii noștri fără cruțare, fără cugetare strică, prăpădesc pădurile.

Se tau, se nimicesc averile bisericilor, a școalelor, a satelor, a compozesoratelor, fără deosebire.

Ni-se spune, că țărenii noștri, de cari de altfel în toate privințele suntem mândri nu mai ascultă de cei mai cumpăniți, cei buni dintre ei, de oamenii cu mai multă pricepere; ba, și aceasta ne doare și mai mult, luăm știre, că nu oamenii săraci, năcăjiți lipsiți fac stricăciune, ci cei cu dare de mână dau pildă rea, ei strică buna rânduială.

O spunem fără încunjur nu-i bine așa; o spunem deschis, verde că păcatul nu poate și nu va rămânea nepedepsit.

Iată; bisericile noastre în celea mai multe sate sunt, cum n'ar fi iertat să fie: școlile ne sunt mici întunecoase ; case sătenești nu avem; averi de obște ca'n palmă.

Tot sprijinul, pe care s'ar pute a răzima binele de obște ne sunt puținele păduri, ce le avem.

Și, noi în loc să purtăm grije de ele, prăpădim în câteva luni tot, ce părinții noștri au agonisit în zeci de ani.

Facem ca nebunul, care ca să mănânce mai cu plăcere poamele, taie pomul din rădicină.

Oricum, și oricât ne cugetăm, nu putem găsi cauza, pricina la aceea, că ne stricăm avutul cu nemiluita.

Pruncii noștri, din păcatul nostru, - să nu uităm - vor umbla cerșind locuri îndepărtate în viitoriul apropiat, - după lemne.

Binevoiască sătenii, cari sunt păcătoși în aceasta privință, a întreba pe locuitorii satelor acelora, unde nu sunt lemne, că ce înșamnă, să fie un sat fără de dânsule.

Pentru un par de gard, peste câțiva ani, va trebui să plătim bani grei.

Prin urmare cu toată dragostea ne rugăm, și-i sfătuim pe oamenii noștri, ca toți într'un cuget, cu o hotărîre să pună opreliște la prăpădul, ce se face.

Iar de altă parte, când ne spunem rugămintea, tot atunci dători suntem a vesti tuturor, ca să se știe, că cârmuirile ce le avem, nu vor întârzia a lua măsuri aspre pentru a opri, a pune stavilă pornirii păcătoase, de care ne plângem.

Să iee samă sătenii noștri, că comandantul trupelor române după cum a vestit-o aceasta, e gata a face rânduială, și noi știm că o va face.

I-a fost milă până acum a pași aspru, dar și bunătatea are margini.

Să nu uite oamenii noștri, că cârmuirea română din Sibiu, și ea ne a dat, și ne dă îndrumările celea mai hotărîte, cu privire la oprirea stricării pădurilor.

Nu amenințăm, dar judece fieștecine în inima sa, că oare pot să rămână cei păcătoși, fără pedeapsă

Și ne va fi greu de tot, dacă vom vedea oameni cu lacrimi în ochi, căroră nu le vom putea ajuta.

În bucuria, ce ne-a ajuns, răsărind soarele dreptății pentru noi, — să nu ne spurcăm mânilor, cu fapte nevrednice, cari ne nimicesc cel mai mare avut ce-l avem, — pruncii și nepoții.

Dr. Titu Doroș.

„Sfatul”, Anul II nr. 8 din 15 (28) februarie 1919, p. 1-2

Anul 1919. Scrisori și documente

„Graiul Maramureșului”, An IV, numărul 96 din 13 iunie 1935

Cuvântarea D-lui Dr. Gavrilă Iuga la decorarea voluntarilor din 8 iunie a.c.

„Dela plămădirea neamului românesc în vechia Dacia Traiană, dar mai ales de când am fost subjugăți și împărțiți în diferite împărății străine, - neamul nostru a nutrit un vis vecinic viu, visul reînvierii sale, - visul unirii tuturor Românilor într-o singură Țară și sub un singur sceptru.

Multe generații au luptat și suferit, voievozi și domni români au purtat războaie pentru desăvârșirea acestui ideal sfânt!

În anul 1914 izbucnind marele cataclism mondial, când vrăjmașii ne prooroceau stingerea noastră de pe globul pământului, noi toți am fost ferm convinși, că visul nostru secular „acum ori niciodată” trebuie să devină realitate!

Plecat-am mulți în război de pe aceste plaiuri, cu steaguri străine și mânați pentru interese străine, dar toți am fost convinși, că va sosi și ziua izbânzii cauzei noastre naționale!

Mulți și-au vărsat sângele și și-au jertfit viața pe fronturi sub comanda cotropitorilor, - alții mai norocoși au scăpat cu viața din lupte și au ajuns pribegi, prizonieri prin țări străine: în Rusia, Italia, Franța și deși istoviți de lupte și ciuruiți de gloanțe – nu ne-am liniștit, ci îndemnați de instinctul național, de visul nostru și al strămoșilor noștri, nu ne-am răzlețit, ci ne-am concentrat și ne-am organizat în corpuri de armate și legiuni. Am făcut-o asta fără legi de recrutare și mobilizare, căci acele legi erau înscrise în inimile noastre și erau cu mult mai tari ca legile scrise pe hârtie.

Când țara mamă a intrat în hora războiului mondial alături de Antantă – noi pribegii – voluntari ne-am declarat ostașii Neamului Românesc – acolo pe meleaguri și guverne străine, cerând în scris guvernului român, să ne încadreze în rândurile armatei române. Am pretins să ne treacă granița în Țară, ce împreună cu frații „cot la cot” să ne cucerim drepturile străbune, oferindu-ne chiar viața pentru Patrie!

„Murim mai bine-n lupte cu glorie deplină,

Decât să fim sclavi iarăși pe vechiul nost pământ!”

Concentrarea noastră [a]celor din Rusia am efectuit-o noi, cei cari înainte de război, acasă sub jug străin am avut oarecare activitate

națională și eram considerați de stăpânirea maghiară ca „agitatori” valahi, periculoși Statului unitar maghiar! Pentru curajul meu de român intransigent am fost condamnat la moarte de către curțile marțiale Austro-ungare din Cașovia și Sibiu.

Pe vremea dezastrului retragerii armatei române din Transilvania, - căderii Bucureștilor, când o mare parte a Țării a ajuns sub călcâiul vrăjmașilor, a Puterilor Centrale și Țara ne era redusă la câteva județe din jurul Iașilor, o disperare generală apăsa toate sufletele românești. Noi voluntarii n-am disperat.

Sângele nostru clocotea în vine și concentrați cum eram în jurul Kievului, capitala Ucrainei rusești, ardeam de nerăbdare să trecem mai grabnic în Țară și să ajungem în fața dușmanului, să ne răzbunăm pentru toate nedreptățile și patimile.

Ajungându-ne vestea, că guvernul unguresc stoarce cu forța declarații de fidelitate dela frații noștri rămași acasă, am redactat – Manifestul Declarației de război Austro-Ungariei, și l-am trimis prin ambasadele țărilor neutrale la Viena și Budapesta, iscăbindu-l personal mii de ofițeri și soldați români voluntari ca reprezentanți ai poporului român din Ardeal și Bucovina, care încătușat fiind nu-și poate manifesta voința.

Această declarație de război se sprijinea pe o armată de voluntari de peste 40.000 de ostași bine pregătiți și oțeliți în luptă și însemna mult în vremea aceea când trupele Puterilor Centrale erau deja sătule de război. [urmăre în Graiul Maramureșului, An IV, numărul 97 din 20 iunie 1935] „gestul nostru a uimit lumea întreagă, și constituie o pagină de glorie în istoria unirii și dezrobirii noastre. Un asemenea caz nu se găsește în istoria popoarelor și a războaielor, că supușii unei țări să-i declare război pentru dezrobirea lor și a celor de acasă!

Ca echou a voinței noastre nestrămutată, guvernul român de la Iași ne-a declarat pe toți voluntarii nominal printr-o lege specială votată de parlament în primăvara anului 1917, de „cetățeni români”. Noi am fost deci primii cetățeni români, înainte de tratatele de pace!

Este indescritibilă festivitatea și nu se poate zugrăvi prin grai emoția, când primul eșalon din peste 1.200 ofițeri voluntari a sosit la Iași. Mii de oameni, care nu se cunoșteau, se îmbrățișau plângând și dansând de bucurie pe străzile străbunei capitale a Moldovei. Au urmat apoi alte eșaloane [...] astăzi [8 iunie] sărbătorim și aniversarea al 18-lea an al depunerii jurământului ostășesc al voluntarilor români în fața M[aiestății] Sale de pie memorie Regele Ferdinand I, pe câmpul „Unirii” din Iași.

Din acel moment, voluntarii au luat parte la toate luptele neamului românesc dela Mărăști, Mărășești – Oituz – până dincolo de Budapesta. Câțiva ofițeri fiind ca delegați ai guvernului român am fost trimiși în Rusia pentru a organiza și a trimite în Țară pe toți românii rămași prin

vastul imperiu muscălesc, ca toți să luăm parte la jertfa dezrobirii, sau dacă ne va fi sortit, să pierim laolaltă pe aceeași bucată de pământ românesc ca odinioară Dacii lui Decebal!

Izbucnind mai târziu bolșevismul în Rusia am rămas izolați de țară, luptându-ne alături de aliați contra bolșevicilor dela Kiev la Ural și de la Ural la Marea Galbînă [...] Sunt mândru, că din voievodatul descălecării neamului românesc s-au aflat mulți voluntari vrednici – mai cu seamă în rândul soldaților numărând câteva sute, - dovadă că țăranii noștri sunt cel mai bun element de conservare a sentimentelor în care s-au născut.

Voluntarii din Maramureș, ca reprezentanți ai acestui popor român de pe aceste plaiuri, și-au făcut cu vârf și îndesat datoria până la unul!"

***

Ilie Lazăr - memorii

În Maramureș

Sosit în Maramureș, iau contact cu conducătorii poporului român de acolo, raportându-le cele petrecute în Bucovina. Îmi arată și ei instrucțiunile primite din partea conducerii „Comitetului național” din Arad. Se hotărăște, conform cu aceste instrucțiuni, organizarea gărzilor naționale, sfaturi sătești și o mare adunare județeană de constituire a „Sfatului național”.

În fruntea acțiunii era părintele protopop Simion Balea, un mare român și vrednic om de acțiune. Alături de acest conducător se găseau toți românii buni care erau în județ: Ilie Mariș, Ilie Chindriș, Salvator Jurca, Dr. Titu Doroș, Ion Covaci, Gheorghe Bârlea, toți protopopii și preoții din județ, precum și Dr. Vasile Filipciuc, Serbu, Emil Stoica și alții a căror nume îmi scapă. Dl. Gavril Juga, un bun român maramureșean, încă nu sosise din captivitate, iar av. Vasile Chindriș a sosit exact în ziua marii adunări județene. Comitetul Partidului național din Maramureș, conformându-se instrucțiunilor primite, a luat măsuri de organizare pe județ.

O echipă permanentă compusă din Dr. Vasile Filipciuc. Serbu, Dr. Gheorghe Bârlea, Iuliu Ardelean. Ion Bîlțu și cu mine, eram tot timpul pe teren, organizând comitetele și gărzile naționale.

Simultan am făcut Comitetului Județean și propuneri de delegați pentru Marca Adunare de la 1 decembrie de la Alba Iulia.

În timp ce noi românii organizam satele, ucrainenii se mișcau intens pe valea Tisei. Ne-au sosit știri că echipa condusă de un locotenent Vorobetz și altul Mayer din Stanislav - foști ofițeri în armata austro-

ungară, organizau și recrutau în satele din regiunea Rahău-Frasin. Din informațiile primite ulterior am aflat că ofițerii erau aceiași care intraseră să devasteze și în Cernăuți. De teamă că acești ucraineni vor veni și la Sighet - ceea ce s-a și întâmplat mai târziu - șefii autorităților maghiare, prefectul Zombori și primarul Kricsfalusay, au convocat pe reprezentanții tuturor naționalităților la o consfătuire. Am luat parte și eu la una din aceste ședințe, la primar în birou. Panica între ei era mare. În același timp se temeau și de venirea românilor. Au hotărât că până ce vor decide cei mari de la Budapesta, să fie încredințat cu comanda gărzilor civile Lt.col. român Ștefan Silea, de la reg. 85 Sighet. Pe lângă aceasta noi, natural, ne-am organizat aparte în gărzi naționale românești.

Zile mari și înălțătoare erau acelea când ne prezentam în satele maramureșene ca români liberi. Majestuoasă a fost marea adunare a românilor liberi de la Sighet, unde s-a ales Sfatul Județean și președintele lui în persoana d-lui dr. Vasile Chindriș, care abia atunci a sosit și era încă îmbrăcat în uniformă ungurească de „stegar”. Grosul adunării îl formau țărani aduși de mine din plasa Șugatag. Adunarea s-a ținut în curtea casei „Asociației pentru cultura poporului român din Maramureș”.

Primul procuror Ilyés Andor a ținut să protesteze în fața unchiului meu. Alexandru Lazăr, amenințându-mă chiar cu arestarea, dacă voi continua cu „agitațiile”. Românii mai moderați ca: Dr. Iosif Pop. Anderco Isidor. Man Aurel, Mihalcea Gheorghe, s-au dus la unchiul meu, rugându-l să mă potolească și să nu mai fac lucruri ca cele întâmplate că „am călcat în picioare, în plină adunare, tricolorul maghiar”. Băiatul unchiului meu, care era șeful judecătoriei din localitate, s-a enervat din cale afară, îngrozindu-se de urmările ce ar putea surveni.

Drumul spre Marea Adunare de la Alba-Iulia

După pregătirile în județ au urmat cele în vederea Adunării de la Alba-Iulia. Noi, maramureșenii, ne-am transportat 12 căruțe peste muntele Gutâiului, până la Satu Mare - Țara Oașului, Ugocea și Baia Mare. În fruntea noastră erau bătrânii protopopi Bârlea, Doroș, o mulțime de preoți, avocați, medici, studenți și fruntași. O parte din delegați au plecat cu trăsuri spre Năsăud.

Întâlnirea căruțelor a fost în satul meu Giulești. De aici Baia Mare, călătoria a fost un triumf. Ce păcat că nu s-a păstra acele vremuri nici o fotografie. La marginea pădurii, deasupra Băii Sprie, delegația maramureșeană a fost întâmpinată de o echipă de doamne și domni cu steaguri, în fruntea cărora era familia părintelui protopop Anca din Baia-Sprie. După o odihnă de vreo oră, ne-am continuat drumul spre Baia Mare, unde am fost primiți de intelectualii români în frunte cu părintele

protopop Brebanu.

La restaurantul Ștefan a avut loc o masă mare de înfrățire între intelectuali și țărani. Îmi aduc aminte că vecinul nostru din Giulești, „Toderici”, care ne-a adus cu căruța și care avea o iapă năvălaşă ținea tot drumul cu glume. În restaurant eram cu toții „claie-grămadă”. Bietul Toderici nu știa ce să facă la masă între atâția „domni”. Îi explicam vecinului Ion că acum începe și românul „domn”. A doua zi după programul stabilit, plecăm cu trenul decorat cu steaguri și flori, spre Cluj. În gara Ulmeni se atașează trenul nostru vagonul cu „Badea Gheorghe Pop de Băsești” președintele partidului național, căruia îi facem o entuziastă primire. În gara Jibou ne așteptau delegații din Zalău, și Șimleu, iar în celelalte gări: Ileanda Mare, Câlgău, delegați din județul Someș. Ajungem în gara Dej; unde, în urma unor altercațiuni cu niște soldați secui, retrăgeau spre pusta Ungariei, era s-o pățim; cât p-aci să zvârle cu grenade. Aici, în gara Dej, ne-am întâlnit cu trenul care venea dinspre Bistrița. În acest tren am întâlnit și frați de-ai noștri care veneau din Moldova și care purtau uniformă românească, bunul meu prieten Ghiță Pataky-Văleanu, care cânta de răsunau văile. În gara Apahida a trebuit să stăm mai mult timp, fiind mare aglomerație. În gara Cucerdea-Războieni a fost o încăierare ungurii; aici a căzut bietul plutonier Arion, iar alții au fost răniți. Noi am scăpat ca prin minune.

În gara Teiuș. am strâns lume multă și ne-am dus la vagonul lui „Badea Gheorghe”, unde am manifestat pentru Președintele Partidului Național, care avea pe atunci peste 80 de ani.

Sosirea la Alba-Iulia. a unei mulțimi neprevăzute până atunci, ne-a impresionat mult. Nu este cazul să descriu această măreață demonstrație a poporului ardelean, fiindcă au descris-o iluștri mânuitori ai condeiului în cele mai mici amănunte. Eu voi arăta doar ce s-a petrecut în jurul nostru; actele la care personal am avut fericirea să iau parte. Eu am reprezentat la această Mare Adunare plasa mea de baștină Șugătag-Maramurș, cu „credențional” (cum i se spunea) în regulă, așa că am fost unul dintre „deputații” cu drept de vot în Sala istorică din Cetate, unde s-a votat Marea Unire.

Acesta este primul mare act politic la care am avut cinstea - deși încă tânăr - să iau parte. Marea Adunare a prezidat-o Președintele Partidului Național, Gheorghe Pop de Băsești, secondat de toți episcopii, de Comitetul Național compus între alții din Teodor Mihali, Ștefan Cicio-Pop, Vasile Goldiș, Iuliu Maniu, Alexandru Vaida-Voievod, Aurel Vlad și întreg biroul.

În sală, au fost prezenți și reprezentanții tuturor provinciilor românești. Când au apărut reprezentanții armatei române, generalul Lecate și aviatorul Peneș, entuziasmul a atins culmea. Ședința o deschide

octogenarul președinte Gheorghe Pop de Băsești care după ce rostește cuvintele: „acum Doamne, slobozește pe robul Tău, că văzură ochii mei mântuirea neamului românesc...” nu-și poate opri plânsul și nici nu-i în stare să conducă ședința, așa că lucrările le conduce în continuare, în prezența lui. Ștefan Cicio-Pop. După cuvântările din program, la orele 12 exact se ridică Vasile Goldiș și citește „Moțiunea” prin care se votează pe vecie Unirea. Votarea unirii și citirea moțiunii s-a făcut de către episcopii Cristea și Hossu în fața poporului imens adunat în Cetatea unde altă dată a fost tras pe roată Horea. După citirea moțiunii, ia cuvântul înțeleptul și marele gânditor politic Iuliu Maniu, care „motivează hotărârile istorice”.

Tot ce a urmat după actul oficial al Unirii este descris de autori competenți. Votarea se face într-un entuziasm de nedescris și care nu mai încetează.

Regimentul 14 Roman

La Baia Mare mi se spune că regimentul 14 Roman are ordin să înainteze prin Baia-Sprie spre Sighet. Imediat ce mi s-a comunicat acest lucru, mă prezint d-lui colonel Gheorghiu (zis și Țiganu), comandantul regimentului, căruia îi comunic cele isprăvite de mine la București, îi arăt și hârtiile primite de la Marele Stat Major, și-mi ofer serviciile. Dl. colonel mă invită la popota regimentului unde fac cunoștință cu ofițerii și pe urmă iau parte și la o consfătuire cu privire la planul de înaintare spre Sighet.

Dl. colonel Gheorghiu mă prezintă ofițerilor cu care va trebui să colaborez și anume: un domn maior Popovici, căpitanii Luca și Refic (turc), locot. Popescu (care a căzut eroic la Peri) și locot. Năsturaș și alții. Stabilim planul de înaintare în cele mai mici amănunte. Având în vedere că eram în luna ianuarie, iar șoseaua pe la Crăcești imposibil de parcurs din cauza zăpezii mari, hotărâm înaintarea prin Căvnic. Eu primesc ordin să înaintez cu maiorul Popovici și căpitanul Luca. Fiind zăpadă și prin Căvnic, iar tunurile aproape imposibil de trecut peste deal, cu caii slabi ai regimentului, pornesc înainte la Ocna Șugatag, unde iau contact cu românii refugiați acolo și împreună cu tinerii Pop Mihai, Longin Mihali, Emil Ardeleanu și Vasile Lazăr, mergeam călare prin satele Budești, Sârbi, Călinești și Breb, rechiziționând cca 60 perechi de boi cu care reușim să tragem tunurile și căruțele batalionului [...]

Lupta de la Sighet-Cămara

De aici, de la Ocna Șugatag, compania căpitanului Luca primește însărcinarea să înainteze până în comuna Ferești și de acolo să trimită

patrula la Vad și eventual țărani români de încredere și buni cunoscători ai terenului până la Sighet. Comandamentul avea nevoie de informații precise asupra situației ucrainenilor din Sighet, în cele mai mici amănunte. Se angajează fratele meu Vasile Lazăr ca, împreună cu niște țărani din Giulești, să plece la Sighet, îmbrăcați țărănește, parcă ar pleca la „mărturie” (târg de săptămână). Vasile Lazăr a reușit pe de-a-ntregul, reîntorcându-se cu informații despre completa situație a dușmanului. Cunoscând astfel efectivele dușmane și poziția lor, hotărâm să face un marș de învăluire a angajărilor de la Vad (5 km. înainte de Sighet). Trecem cu compania cpt. Luca, căreia i s-au atașat și flăcăi din Giulești și vrea 5 studenți - peste dumbrava dintre Ferești și Oncești și, de aici, trecem peste râul Iza și prin pădure înaintăm spre Valea Porcului, unde ajungem dimineața către orele 4. De aici înaintăm cu multă prudență, prin grădinile de pe dealul din dreapta șoselei naționale. Operația a reușit, așa că Vasile Lazăr, pe neobservate, s-a apropiat de santinela de pe podul de fier de la Vad, asupra căreia a tras (de lângă căsuța ȋiganului). Această descărcare a fost semnalul de atac. Am atacat și capturat garda care era în case, dormind, având un efectiv de 40 oameni, armament complet și două trăsură. Prizonierii și capturile le-am trimis la Berbești, iar noi am urmărit pe cei ce s-au salvat prin fugă. Lovitura fiind pe neașteptate, n-au avut timp să avertizeze grosul trupelor din Sighet, ca să fugă spre gară și deci au încercat să ne reziste vreo oră la fabrica de cărămizi și la podul „Ronișoarei”. Ajunși la gara mică, cpt. Luca este de părere să atacăm orașul frontal. Eu, în schimb, cred că trebuie să le tăiem retragerea la Sighet. Căpitanul rămâne la părerea lui, se învoiește în schimb, ca un pluton cu un tânăr sublocotenent, cu fratele meu Vasile și cu mine, să înaintăm la Cămara și acolo să baricadăm șoseaua și linia ferată. Planul este imediat pus în aplicare. Cpt. Luca înaintează frontal cu trei plutoane, având între soldați și pe localnicii Pop Mihai, Emil Ardeleanu și Florentin Bilțiu, iar noi cu plutonul în marș forțat la Cămara pe linia trenului vicinal. Nu facem decât vreo 200 de pași și apare înaintea noastră o locomotivă cu un vagon deschis ca să ne anunțe că trebuie să ne grăbim deoarece ucrainenii fug la gara mare și se îmbarcă.

Un transport cu vreo 300 inși a și reușit să scape. Al doilea transport, în schimb, ne-a căzut în sac. Sosiți la locul unde trebuia baricadată și distrusă linia ferată și șoseaua, imediat ne apucăm de treabă, iar cu aceeași locomotivă trimit raportul d-lui cpt. Luca, să vină cu forțe mai mari că al doilea transport „ne cade”. După operația de baricadare, exact în dreptul biroului C.F. Maramureșene, am avut încă atâta timp să plasez în poziție pe toți oamenii, prin grădini și o parte din ei pe malul Tisei, înspre Biserica Albă. În momentul când sosește trenul încărcat, având în vagoanele deschise șase mitraliere gata de tragere, iar pe

locomotivă, lângă mecanic, era locotenentul Vorbetz, la cotitura unde erau baricadele, noi îi somăm să se predea, iar ei drept răspuns încep să tragă în noi. Noi ripostăm, ei trag din nou. De la noi cade serg. Iosif Gabor și un altul este rănit. La ei, mult mai mulți. După o oră și jumătate de luptă, încep a se preda în grupuri, iar alții fug spre Tisa, aruncându-se în apă. Între timp au sosit și întăriturile trimise de căpitanul Luca.

După terminarea luptei din piața Cămara, au ordin să se înmormânteze morții între care și un biet fierar din Bocicoi. ajuns cu căruța între focuri. Strângem prizonierii și răniții, ne ridicăm mortul și traversăm orașul în sunetul goanelor, spre spital, unde depunem răniții și pe urmă plasăm prizonierii sub pază.

Lume imensă era pe străzi, unii bucurându-se de venirea noastră, alții stăteau indiferenți. Eu aveam în jurul pieptului un tricolor lat și o carabină în spinare. Eram obosit și murdar, fiindcă de trei nopți eram în acțiune și nedormit.

Prizonierii capturați la Sighet-Cămara. în număr de 337, au fost duși la Comandamentul Diviziei la Dej, de către un pluton de soldați comandați de un sublocotenent și de garda din comuna Săpânța și Giulești de sub conducerea mea. Aceștia au fost primii prizonieri ai armatei române în operațiunile din Ardeal.

După trecerea și stabilirea unităților militare prin Maramureș, Consiliul Dirigent, această emanație a Marelui Sfat, stabilit la Sibiu, a început organizarea administrativă a Maramureșului. Regimentul 14 Român a înaintat spre Peri, unde a dat lupte (aici a căzut locotenentul Popescu). Nu peste mult timp a sosit în Maramureș generalul Olteanu, care comanda un detașament cu care a operat mai departe spre Hust, Craia, Beregasz.

Comitetul Partidului Național din Maramureș, transformat în „Sfat Național”, a început preluarea administrativă a județului, până la numirea prefectului. în jurul acestei numiri au fost divergențe și lupte. Aspirau la această demnitate mai mulți și fiindcă nu s-au înțeles, încă de la început s-au dezbinat. Pe de o parte Dr. Titu Doroș, voia să fie conducător nediscutat, pe de altă parte Dr. Ion Covaci, mare șef de partid, în conflict cu Dr. Vasile Filipciuc, iar familia Mihali, obișnuită cu conducerea permanentă a treburilor județului în toate vremurile, îl susțineau pe devotatul lor Vasile Chindriș. în plus, erau funcționarii de carieră ostili administrației românești, între care chiar vreo șapte inși de origine română, care mai târziu au și refuzat să depună jurământul.

În această situație fiind Maramureșul ne-am prezentat d-lui Iuliu Maniu la Sibiu, cerându-i să numească un prefect străin de județ, ceea ce s-a și făcut în persoana marelui român Dr. Vasile Chiroiu, care la recomandajia noastră și-a luat ca sub-prefect pe omul de administrație

Gavril Mihali. Eu, după instalarea primului prefect român, am părăsit Maramureșul plecând la Cluj.

*Ilie Lazăr, Amintiri,
Fundafia Academia Civică, 2000, p. 57-60; 64-68*

**Extras din lucrarea „Din lunga timpului bătaie.
Anul 1918 în amintirile unor martori oculari”**

*Constantin Dumitrescu
Editura Dacia, Cluj Napoca, 1978*

Din amintirile juristului Grigore Bota

„În 1914, când a început primul război mondial, am primit licența în drept, iar un an mai târziu titlul de doctor în științe juridice. Imediat am fost solicitat de tribunalul Maramureș nu pentru competență, pentru că o dovedisem în practica judecătorească, ci datorită faptului că eram cunoscut drept un bun cunoscător al limbilor română, maghiară și ucraineană. Am prestat așadar mai mult o muncă de interpret în perioada de stagiatură care a durat până în iulie 1918 când am fost atestat la Tg. Mureș ca judecător-avocat.

Satisfacția ajungerii la această funcție nu mai exista însă. pentru că evenimentele se îngrămădeau unul peste altul prevestind sfârșitul războiului și timpul părea foarte scurt, iar noi românii trebuia să luăm cât mai repede cu putință o hotărâre fermă și irevocabilă.

Iată de ce în 11 noiembrie 1918 membrii provizorii ai Consiliului Național Român al Comitetului Maramureș din care făceau parte alături de Ioan Balea, Simion Balea, Ioan Bîlțiu Dăncuș, Florentin Bîlțiu Dăncuș, Vasile Ciplea, Augustin Darabant, Nicolae Doroș, dr. Titu Doroș, Dimitrie Kiss. George Nemet, Dimitrie Ponoran, dr. Iosif Pop, Iuliu Rednic, Mihail Sabadăș. Emil Stoica și Vasile Timiș Filipan, au semnat un apel prin care toți maramureșenii erau invitați la o adunare în care urma să se aleagă Sfatul național român definitiv și să se formeze garda națională românească.

Apelul nostru de atunci era foarte patetic.

Sufletul acestei mobilizări generale a fost dr. Titu Doroș. La adunare au venit mii de oameni din plasa Sighet, Ocna Șugatag, Săpânța și din satele de peste Tisa. Părintele Balea din Săpânța l-ajurat sub steagul și pe steagul românesc ca președinte al sfatului comitatens pe dr. Vasile Chindriș. Tot cu prilejul acestei adunări din 22 noiembrie 1918 s-a hotărât ca din fiecare sat să meargă la Alba Iulia câte doi delegați.

Atmosfera era încărcată de tensiune revoluționară. Pe sate au venit mulți soldați cu armele de pe front și cereau direct schimbarea rânduielilor. Notarii au fugit, jandarmii la fel, țăranii au început să împartă moșiile celor avuți.

La adunarea de la Sighet nimeni dintre cei prezenți nu se îndoia de reușita unirii și nimeni nu tremura de teama mitralierei amplasată pentru a ne intimida la o fereastră a hotelului „Koroana”.

Țin minte că m-am întâlnit la adunare cu un țăran din Breb, unul care purta barbă și plete. În 1915 mă trecuse peste Gutâi în drumul meu spre Cluj. Când am ajuns în vârful muntelui m-am oprit și i-am zis: "acum nu ne aude nimeni. Am să-ți dau o veste mare. Aici va fi România."

Trecuseră trei ani de război și aproape că-l uitasem pe uriașul din Breb. El a fost cel care aici la adunare a povestit tuturor întâmplarea din 1915.

Cuvântul Consiliului Național Român era și la noi, ca pretutindeni, lege. Am fost delegat cu treburi organizatorice și administrative și în consecință a trebuit să rămân pe loc. La Alba Iulia au mers alții. Dar sufletul nostru a călătorit spre inima Transilvaniei alături de cele peste 100.000 de suflete și bucuria împlinirii unirii a fost a tuturor celor care simțeau românește."

Din amintirile preotului Emil Fucec

„Îmi vine greu să rememorez date și fapte legate de primul război mondial. Și aceasta pentru că acest război care a deschis cu lovituri de tun până și ochii celor care mai trăiau în ultimele adieri ale romantismului, acest război pe care abia după aceea istoricii aveau să-i adauge atributul de "mondial" pentru mine a avut un prolog de tristețe și suferință. În 1914 mi-a murit soția și am rămas cu doi copii mici. Grijilor zilnice legate de creșterea pruncilor li se adăugau cele izvorâte din conștiința mea de român maramureșean, conștiință vibrând la gândul unei posibile eliberări de sub dubla înjosire națională și socială la care era supus poporul nostru de către un imperiu în care numai austriecii și ungurii păreau să aibă veșnice drepturi și libertăți. Și tocmai când îndoielile noastre cu privire la intrarea României în război începeau să se risipească pentru că oamenii politici înțelepți de dincolo de munți și-au dat seama că un asemenea moment apare poate numai o singură dată în viața unui popor și că unirea tuturor românilor va cere jertfe nenumite, în aceste zile de după Sântămărie, când ne ziceam că în acel an, 1916, vom apuca un Crăciun împreună cu toți care suflau și gândeau românește, atunci am fost obligat să mă înrolez în armata austro-ungară. Din acel moment chinurile mele sufletești s-au înmiit, pentru că într-un fel chiar dacă nu mă găseam față în

față cu soldații din armata română, am fost trimis în zona Kașovia, simțeam tot amarul participării silnice la o armată care se opunea idealurilor românilor, vedeam și trăiam mizeria de pe fronturi și, cum se întâmplă în asemenea cazuri, aveam sentimentul că tot acest calvar nu se va termina vreodată.

În toamna anului 1917 când revoluția din Rusia a înviorat speranțele de pace și de libertate ale popoarelor, când apăreau tot mai des semnele nesupunerii la disciplina cazonă, am fost transferat la Timișoara. Aici am stat pînă în august 1918 când am fost trimis pe frontul din Franța, la Sedan, unde se aflau contingente însemnate de soldați români. M-am conformat ordinului primit. De ajuns la destinație însă nu am ajuns. La Strasbourg am aflat că armatele imperiale au suferit înfrângeri de nedescris și că soldații organizați după naționalități au hotărât să plece spre provinciile de baștină unde presimțeau, cu sensibilitatea oamenilor trăiți patru ani în tranșee, că se vor întâmpla lucruri mari.

Cu chiu cu vai, luînd cu asalt trenurile arhipline, am reușit să mă întorc la Timișoara. Orașul era în fierbere. Ordinea cazonă se spulberase luată de vîntul revoluției. Și azi, după 60 de ani, țin minte cum după ce am coborât din vagonul de marfă în care-mi adăpost, un soldat din garnizoana orașului s-a apropiat amenințător de mine și mi-a zis răstit: „Jos cu coroana!” Mi-am descoperit capul și i-am dat chipiul. A tăiat cu un cuțit coroana, mi-a dat înapoi chipiul și din cauza emoției n-am fost în stare să-i zic decât: „mulțam”.

Mai țin minte că nu se găsea absolut nimic de mâncare. Bucătarii plecaseră spre casele lor și valurile de soldați care se dădeau jos din trenuri, hămesiți și însetați, erau nevoiți pînă când prindeam un alt tren să îndure ca și mine o foame cum doar cei supuși asediilor îmi închipui că au mai îndurat.

Cu căruța, cu trenul, cu calul, ba chiar și pe jos am ajuns nesperat de repede acasă, în Maramurăș. Ce pot să vă mai spun este că știrile cele însemnate circulau ca purtate de vînt. Existau unii care lansau zvonuri înfricoșătoare despre viitorul nației românești: că ne va ocupa cutare sau cutare armată, că marile puteri nu vor accepta unirea tuturor românilor sau că dacă vom încerca prin propriile noastre puteri ne vom expune la represalii sângeroase. Dorința de înnoire era așa de mare însă, încât nici o forță a naturii nu i-ar fi putut opri din drum pe români. Ca și alte popoare noi ne dădeam seama că trebuie să acționăm chibzuit "acum ori niciodată", cum ne învață și frumosul nostru cîntec de libertate.

S-au ținut adunări populare în tot Maramurășul, adunări despre care aveam cunoștință îndeaproape. Formarea consiliilor naționale românești, a gărzilor naționale și mai ales alegerea liberă, fără de constrângere a delegaților pentru adunarea de Ja Alba Iulia, sunt momente

pe care nu le poate uita nimeni. în satul Giulești s-a ținut o mare adunare populară, adunare cu oamenii de pe apa Marei unde s-au ales reprezentanții acestor locuri pentru a pleca la Alba Iulia.

În total au fost aleși 8 delegați printre care am avut cinstea și onoarea să mă număr.

Era vreme cețoasă de toamnă când urmând firul de apă al Marei am trecut Gutinul ajungând cu bine la Baia Mare. Aici ne-am întâlnit cu alți delegați de pe Iza și Vișeu, din Firiza și Ferneziu. Tot la Baia Sprie am aflat că fuseseră deplasate la **Baia** Mare pentru a ne intimida trupe de secui. Dar nici nu ne-a păsat. Am cântat și am jucat bucușori că Maramureșul este într-un gând și într-o simțire cu toți românii ardeleni.

La Baia Mare am ajuns pe întuneric dar cu steaguri tricolore în frunte și cântând fericiți Hora Unirii. Odată s-au aprins luminile în ferestre și muncitorii mineri au început a cânta împreună cu noi. Când am ajuns la hotelul "Ștefan" unde se aflau adunați corifeii din Baia Mare, unul mai precaut a ieșit afară și ne-a strigat speriat: "Tăceți măi că aicea-s secuii!" Atunci Lazăr Ilie a strigat: "Măi să nu fim pitici și să nu ne temem. Maramurășenii nu se tem de nimeni și de nimic în lumea asta."

Și nici nu era cazul să ne fie teamă pentru că prin oamenii **săi** tot Maramurășul mergea să voteze unirea.

Ne-am suit în tren fără de păs și am plecat mai întâi la Cluj și mai pe urmă spre Alba Iulia. Trenul mergea încet, mai stătea prin gări, era un furnicar de lume. Oamenii își făceau cruce văzându-ne, cu sarici miștoase, cu plete și cu bărbi, înalți **ca** brazii, toți unul și unul. Câte unul mai curajos ne întreba **sfios**:

- De unde sunteți măi uriașilor?

- Din Maramurăș, din Maramurăș!

Și cum vă spuneam, la Cluj ne-am unit cu clujenii și am plecat mai departe. La Cucerdea unde garda națională fusese dezarmată ne-am dat jos din tren și am repus Consiliul național în drepturile sale. La Teiuș ne-am oprit din nou, am jucat și am cântat cu oamenii care veneau cu trenurile la adunare. Eram atât de aproape de Alba Iulia! Și totuși unuia din cei care mergeau cu sufletul curat să primească împărtășania unirii nu i-a fost dat **să-și** vadă visul cu ochii. Gloanțele pornite dintr-o mitralieră l-au omorât pe loc pe bărbatul despre care aveam să aflăm că îl chema Ion Arion. Intr-un fel am avut noroc. Dacă gloanțele îl ajungeau pe mecanic ne duceam în văzduh cu toții.

În Alba Iulia dacă am sosit ne-am așezat într-o școală unde am stat până în zorile zilei când într-o vreme de ploaie amestecată cu zăpadă am plecat la adunare. Noi cei de pe Mara și de pe Cosău ne-am pus lângă tribuna de unde a vorbit episcopul Iuliu Hossu, care a povestit tot ce s-a petrecut în adunarea deputaților.

Mulțumiți că s-a făcut treabă bună am pornit îndărăt spre casă. Vestea unirii ne-a depășit în iuțeală și cei de acasă ne-au întrebat mulți ani la rând cum a fost drumul spre Alba Iulia și cum au fost cele petrecute acolo.

Anii au trecut cu bucurii și necazuri, după cum oamenii își rânduiesc soarta. Azi până și mie care am 91 de ani acele vremuri îmi par un vis din cartea de povești a istoriei. Unirea ni se pare firească pentru că noi românii am purtat-o mereu în nădejdea sufletului. Împlinirea ei în urmă cu 60 de ani este hotarul pentru a cărui apărare nici o jertfă nu a fost și nu va fi vreodată zadarnică."

Bibliografie selectivă

- **Achim, Valeriu** – *Nord-vestul Transilvaniei: cultură națională – finalitate politică: 1848-1918*, Baia Mare, 1998
- **Căpâlneanu, Vasile; Sabău, Ioan; Achim, Valeriu** - *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitate națională. Documente 1848-1918*, București, 1981
- **Coman, Artur** - *Documente istorice maramureșene*, Vișeu de Sus, 1937
- **Dăncuș, Mihai; Todinca, Gheorghe** - *Maramureșul și Marea Unire. Crestomație de texte și documente. 1918-1919*, Sighetu Marmației, 1 decembrie 1998
- **Dăncuș, Mihai; Todinca, Gheorghe** - *Unirea Maramureșului cu Țara. Mărturii documentare 1918-1919*, Sighetu Marmației, 2008
- **Dobeș, Andreea** – *Ilie Lazăr: consecvența unui ideal politic*, Cluj-Napoca, 2006
- **Filipașcu, Alexandru** - *Istoria Maramureșului*, București, 1940
- **Hăgan, Trofin; Mureșean, Ioan; Achim, Valeriu; Căpâlnean, Vasile** - *Maramureșul și Unirea 1918*, Baia Mare, 1986
- **Lupaș, Ioan** - *Istoria Unirii Românilor*, Ediția a II-a Editura „Scripca”, București, 1993
- **Marina, Mihai** – *Maramureșul: portrete și medalioane*, Cluj-Napoca, 1998
- **Netea, Vasile** – *Lupta românilor din Transilvania pentru libertate națională (1848-1881)*, București, 1974
- **Netea, Vasile** – *Spre unitatea statală a poporului român. Legături politice și culturale între anii 1859-1918*, București, 1979
- **Pascu, Ștefan** – *Marea Adunare Națională de la Alba Iulia – încununarea ideii, a tendințelor și a luptelor de unitate a poporului român*, Cluj-Napoca, 1968
- **Păcățeanu, T.** - *Jertfele românilor din Ardeal, Banat și Maramureș în războiul mondial*, f. l., f. a.
- **Preda, Dumitru; Alexandrescu, Vasile; Prodan, Costică** - *În apărarea României Mari. Campania Armatei române din 1918-1919*, Editura Enciclopedică, București, 1994
- **Todinca, Gheorghe** – *Marea Unire a Românilor*, Sighetu Marmației, 2017
- **Tomi, Marian Nicolae** – *Maramureșul istoric în date*, Cluj-Napoca, 2005

- *** *Arhiva Victor Mihalyi de Apșa*, Cluj, 1972
- *** *Fond Dr. Ioan Mihalyi de Apșa*, Academia Română, Filiala Biblioteca Cluj
- *** *Graiul Maramureșului (Sighet)*, col. 1932, 1935, 1946, 1947
- *** *Maramureșenii în lupta pentru libertate și unitatea națională. Documente 1848-1918*, București, 1981
- *** *Plaiuri născădene (Năsăud)*, col. 1944
- *** *România. Documentele Unirii, 1918* – album, Arhivele statului din România, Editura Fundației Culturale Române, București, 1993
- *** *Sfatul (Sighet)*, col. Anul I, 1918, col. Anul II, 1919, organ al C.N.R. Central din Maramureș.
- *** *Unirea Transilvaniei cu România 1 dec. 1918*, București, 1972
- *** *1918 la români. Documentele Unirii*, vol. IX-X, Editura științifică și enciclopedică, București, 1989;
- *** *Analele Asociațiunii pentru cultura poporului român din Maramureș, 1860-1905*, Gherla, 1906.
- *** *Maramureș – vatră de istorie milenară*; red. Vasile Iuga, Ștefan Pascu, Gelu Neamu, Cluj-Napoca, 1997
- *** *Marea Unire a românilor în izvoare narative*, Editor, prefață, note, text îngrijit de Stelian Neagoe, Editura Eminescu, București, 1984

Cuprins

Argument	1
Capitolul I	
Considerații privind ideea de unitate națională. Contribuții maramureșene	3
Capitolul II	
Extrase din presa vremii și reproduceri de documente privind unirea Maramureșului cu Țara Mamă	45
Capitolul III	
Personalități maramureșene. Participanți activi la Unirea de la 1 Decembrie 1918	65
Capitolul IV	
Armata română eliberează Maramureșul (ianuarie-aprilie 1919)	85
Capitolul V	
Gărzile naționale române din Maramureș	107
Capitolul VI	
Consolidarea Marii Uniri. Anul 1919 în Maramureș	113
Capitolul VII	
Anul 1919. Scrisori și documente	125
Bibliografie selectivă	139

